MANUAL DE DEMOCRAȚIE SOCIALĂ 1

Tobias Gombert şi alţii

Fundamentele democrației sociale

AKADEMIE FÜR SOZIALE DEMOKRATIE

FRIEDRICH EBERT STIFTUNG

ISBN 978-9975-79-800-6
ISBN 978-9975-79-802-0

Publicat de **Friedrich-Ebert-Stiftung**
Ediția germană: Academia Politică, Bonn
Ediția în limba română: Friedrich-Ebert-Stiftung Moldova
Departamentul pentru Cooperare Internațională, Berlin, Martie 2012

Sub redacția: Julia Bläsius, Tobias Gombert, Christian Krell, Martin Timpe
Responsabili: Dr. Christian Krell/Manager de proiect: Julia Bläsius (Jochen Dahm)
Tipărit de Editura CARTIER
Tradus de Ana-Maria Nicolai
Redactor stilizator: Andreea Ştefan
Poza de pe copertă: Frédéric Cilon, PhotoAlto

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Fundamentele democrației sociale: [trad. din germ.]/ed.: Iulia Bläsius, Tobias Gombert, Christian Krell
[et al.]. – Ch.: Cartier, 2012 (Tipogr. „Bons Offices”) – 162 p. – (Manual de democrație socială, 1)
ISBN 978-9975-79-800-6
Tit. orig.: Grundlagen der Sozialen Demokratie. –
Pe cop. este indicat numai aut. Gombert Tobias. – Bibliogr.: p. 152-153. - 2000 ex.
ISBN 978-9975-79-802-0
321.7
F 97

Autorii compartimentelor separate poartă responsabilitate pentru conținut.
Opiniile exprimate nu reprezintă neapărat opiniile Friedrich-Ebert-Stiftung.

MANUAL DE DEMOCRAȚIE SOCIALĂ 1

Tobias Gombert şi alţii

Fundamentele democraţiei sociale

CUPRINS

PREFAȚĂ la prima ediție în limba germană

În politică este important să ai simțul direcției. Doar cei care își pot stabili clar obiectivele le vor putea realiza şi îi vor putea inspira şi pe alţii la noi realizări. În această ordine de idei, în manualul dat am dori să abordăm problema democrației sociale și a semnificației acesteia în secolul XXI. Care sunt valorile de bază ale doctrinei democrației sociale? Care sunt scopurile ei? Cum poate fi aceasta transpusă în practică?

Un lucru este clar: democraţia socială nu este predeterminată sau bătută în cuie pentru totdeauna, ci, mai curând, trebuie să fie renegociată în mod constant şi supusă unei contestări democratice. De aceea, volumul în cauză nu va oferi răspunsuri de-a gata, ci va căuta să încurajeze lecturi și reflecţii ulterioare.

Grupul nostru ţintă primar sunt participanţii la programele de instruire şi training-urile Academiei pentru Democrația Socială, în cadrul cărora respectivul manual va fi folosit ca text de bază. În același timp, manualul poate fi citit şi utilizat de către toţi cei care doresc să joace un rol activ în domeniul democrației sociale sau care sunt interesați de aceasta, fiind o carte ce îi va ajuta să se familiarizeze cu diferitele abordări ale democrației sociale.

Drept puncte de plecare servesc Libertatea, Justiţia şi Solidaritatea – valorile fundamentale ale democrației sociale. Mai apoi, sunt analizate modurile în care democrația socială diferă de alte curente politice moderne. În cele din urmă, *Teoria democrației sociale* a lui Thomas Meyer devine fundamentul indispensabil pentru discuții pe marginea practicii democrației sociale în cinci ţări.

Manualul *Fundamentele democrației sociale* va fi primul volum dintr-o serie mai largă de publicații. Astfel de manuale vor fi editate și pentru alte module de seminar din cadrul Academiei pentru Democrația Socială.

Pe această cale, dorim să aducem mulțumiri lui Tobias Gombert și Martin Timpe. Tobias Gombert a scris cea mai mare parte a acestui manual, cu asistența lui Martin Timpe la diferite etape. În afară de aceasta, ei și-au îndeplinit sarcinile editoriale în mod competent și profesionist. Publicarea acestui manual a fost posibilă într-un timp foarte restrâns doar grație angajamentului și sârguinței lor. Ei doi, dar și alți autori care au contribuit la acest volum, merită mulțumirile noastre pentru cooperarea lor semnificativă.

Christian Krell
Director
Academia pentru Democrația Socială

Julia Bläsius
Director de proiect
Manualul „Fundamentele democrației sociale"

PREFAȚĂ la ediția internațională

Care este deosebirea dintre democrația socială, liberalism și conservatorism? Căutarea unor modele socio-politice ideale și discutarea lor este mai importantă ca niciodată în perioada crizei economice și financiare globale. Consecințele eșecului pieței au fost rareori atât de evidente, iar necesitatea unui stat activ și eficient – atât de stringentă, precum sunt astăzi. Colapsul Fraților Lehman și urmările acestuia nu doar că au îngenuncheat cele mai mari economii naționale din lume, dar au şi pus la încercare multe principii și dogme politice care, până mai deunăzi, erau considerate evidente. Întrebări fundamentale, cu vechime de secole, care frământau partidele democratice au revenit deodată în actualitate: Cum poate fi atins obiectivul justiției sociale în epoca globalizării? Cum poate fi rezolvată tensiunea dintre interesele proprii și solidaritatea cetățenilor în societățile din ziua de astăzi? Care este semnificația libertății și a egalității în realitățile socio-politice actuale? Și care este rolul statului în implementarea acestor principii?

Prin intermediul manualului *Fundamentele democrației sociale*, Fundația Friedrich Ebert își propune să devină un ghid în căutarea răspunsurilor la aceste și alte întrebări esențiale. Ediția internațională a acestui manual se adresează, în mod special, factorilor decizionali și formatorilor de opinie din cele peste 100 de țări în care Fundația Friedrich Ebert promovează democrația și dezvoltarea, contribuie la menținerea păcii și la asigurarea securității, caută să îndrepte fenomenul globalizării în direcția solidarității și susține extinderea Uniunii Europene și aprofundarea relațiilor în cadrul acesteia.

Manualele pe temele democrației sociale își au originea în activitățile intense de educație politică, pe care Fundația Friedrich Ebert le desfășoară în Germania chiar de la crearea sa. Acest prim volum din ediția internațională este dedicat *fundamentelor democrației sociale*. Până acum în limba germană au fost publicate și alte manuale – *Economie și democrație socială* și *Stat social și democrație socială*.

Majoritatea exemplelor din aceste manuale reflectă viața politică și socială din Germania și din alte state ale OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development/Organizația pentru Dezvoltare Economică și Cooperare). Cu toate acestea, ele ilustrează modele politice ideale și reprezintă cursuri de acțiuni relevante și pentru alte contexte social-politice. Astfel, ele răspund unei trăsături importante a activității internaționale a Fundației Friedrich Ebert, a cărei convingere e că valorile fundamentale și idealurile democrației sociale nu cunosc granițe, fie ele geografice, culturale sau lingvistice.

Așadar, vă îndemn la lectură și îmi exprim speranța că ediția internațională a manualului „Fundamentele democrației sociale" își va găsi, în fiecare dintre țările în care va fi editată, cât mai mulți cititori angajați.

Christiane Kesper
Director
Departamentul pentru Cooperare Internațională

1. CE ESTE DEMOCRAȚIA SOCIALĂ?

Ce este democrația socială? Patru răspunsuri

„Democrația socială – oare nu e ceva de la sine înțeles? Ideea inerentă însăși noțiunii de democrație este că aceasta trebuie să servească fiecărui membru al societății, în baza egalității – oare mai este nevoie de explicații?", ar spune unii.

„Democrația socială – nu o avem noi deja în Germania, prin modelul nostru de economie de piață socială?", întreabă alții.

„Democrația socială – de fapt, se referă la SPD, motiv din care îi privește doar pe social-democrați. Este teoria lor…", consideră unii.

„Democrația socială? De ce nu socialismul democratic? Doar se ştie că aceasta este noțiunea inițială…", consideră alții.

Cine, totuși, are dreptate?

La această etapă, dacă nu și mai devreme, discuțiile devin confuze. Cine, totuși, are dreptate? Este ca şi cum ai construi Turnul Babel – e stresant, iar rezultatele sunt ineficiente şi de scurtă durată.

Tocmai de aceea, prima sarcină este de a conveni asupra unui limbaj comun, ca să putem înțelege și explica punctele de vedere diferite. Dacă asupra direcției rămâne încă sa convenim, pentru început trebuie să fie găsit un punct unic de plecare.

Cât privește cele patru abordări ale semnificației democrației sociale, toate contribuie cu câte ceva important la dezbatere. Pe unii îi preocupă fundamentele și premisele lor – adică, ce se poate de așteptat în mod legitim de la democrația socială.

Alții vor să știe ce s-a făcut deja – cu alte cuvinte, reclamă o examinare empirică a societății existente.

Un al treilea grup, prin contrast, întreabă cine sunt reprezentanţii democraţiei sociale în societate. Această întrebare este de o importanţă deosebită.

În cele din urmă, există unii ce se întreabă care, într-un final, ar fi beneficiile devierii de la o idee deja consacrată. Prin urmare, întrebarea este: care-i esenţa democraţiei sociale şi cum diferă aceasta de alte puncte de vedere?

Avem nevoie de o definiţie

Adevărul e că toţi cei care doresc să vorbească despre democraţia socială trebuie să stabilească foarte clar ce înţeleg ei prin aceasta şi care este auditoriul căruia i se adresează. Pentru că democraţia socială nu are un înţeles fix – ea este aluzivă, iar oamenii o asociază cu o întreagă gamă de valori. Ideea este controversată şi din punct de vedere societal, deoarece operează în societate şi este susţinută sau respinsă de diferite grupuri de interese.

Cele patru întrebări ne arată că, înainte de a folosi această noţiune, termenii trebuie să fie stabiliţi în mod precis şi să existe o înţelegere a scopurilor societale care sunt asociate cu aceasta.

Definiţiile „democraţiei sociale"

Ideea „democraţiei sociale" este folosită în multiple şi diferite moduri în dezbaterile teoretice. Nu există o definiţie unică, obligatorie.

Care sunt însă consecinţele existenţei atâtor definiţii? În contextul unei discuţii academice, ar trebui să fie comparate fundamentele conceptuale şi explicaţiile lor, să fie examinate bazele stabilirii conceptelor şi să fie reconciliate rezultatele empirice. Ar trebui să se cerceteze dacă definiţiile sunt întemeiate, dacă au existat date empirice contradictorii şi dacă sursele au fost corect interpretate.

Acţiuni practice

Fără îndoială, în sfera academică aceste chestiuni sunt importante. Însă cei care nu sunt angajaţi în această sferă, dar care, în timpul lor liber, sunt activi în viaţa socială şi politică, nu au de obicei timp pentru a studia în profunzime partea teoretică. Cum putem, aşadar, proceda fără a neglija completamente discuţiile şi explicaţiile tehnice?

Diferite abordări

Manualul „Fundamentele democrației sociale" nu poate soluționa problema dată, dar poate servi ca punct de plecare în dezbateri. În acest scop, vor fi prezentate diverse abordări politice şi teoretice. Cititorul trebuie să-şi găsească singur reperele, iar cartea de față nu poate şi nici nu-şi propune să împiedice acest proces, dimpotrivă, vine mai curând să ofere o sursă de inspirație.

Astfel, în cele ce urmează, vom analiza o serie de abordări, rămânând la discreția cititorului să decidă pe care dintre ele o găseşte mai convingătoare. Următoarele puncte de referință rezultă din întrebările deschise:

- *normative*, care cercetează principiile şi valorile fundamentale ale democrației sociale;
- *teoretice*, care sunt preocupate de teoria democrației sociale, şi
- *empirice*, care analizează în detaliu implementarea democrației sociale într-o serie de țări.

Ne vom ciocni cu aceste trei niveluri în capitole separate.

Nivelul teoretic: Teoria lui Thomas Meyer despre democrația socială

Nivelul normativ va fi abordat în următoarele două capitole (2 şi 3), care examinează în detalii valorile fundamentale ale libertății, justiției şi solidarității, cercetând felul în care diverse modele ale societății (liberalismul, conservatorismul, socialismul/democrația socială) îşi imaginează aplicarea lor în practică.

Nivelul teoretic este analizat în capitolul 4, care se referă la *Teoria democrației sociale* a lui Thomas Meyer. Am ales teoria lui Meyer, deoarece aceasta prezintă un argument coerent şi cuprinde mai multe niveluri.

Capitolul 5, care abordează *nivelul empiric* prin exemplele diferitelor țări, îşi găseşte, de asemenea, reperele la Thomas Meyer. După cum acest autor arată în cartea sa *„Praxis der Sozialen Domokratie"* (*„Democrația socială în practică"*), democrația socială poate fi implementată cu ajutorul unei diver-

2. VALORILE FUNDAMENTALE

În acest capitol

- Libertatea, egalitatea/justiția și solidaritatea sunt elucidate în calitate de valori fundamentale ale democrației sociale;
- Valorile fundamentale se raportează la politica de astăzi din punct de vedere istoric și filosofic;
- Cum înțeleg partidele politice reprezentate în parlamentul german valorile fundamentale;
- Este prezentată în linii generale semnificația practică a valorilor fundamentale cu referire la educație, sănătate, lumea muncii și învățământul superior.

Libertate! Egalitate! Fraternitate!

Libertate! Egalitate! Fraternitate! Astfel a răsunat lozinca Revoluției Franceze și acestea rămân, în mare, valorile fundamentale ale partidelor democratice și astăzi. Formularea acestor valori fundamentale a început în secolul XIX, odată cu apariția burgheziei, reușind să cucerească lumea cel târziu către mijlocul secolului XX și devenind standarde în baza cărora sunt evaluate state și societăți.

Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile omului ca bază

Sunt valori reflectate și în baza legală a Națiunilor Unite. Prin cele două Convenții ONU cu privire la drepturile omului, din 1966, drepturile fundamentale civice, politice, economice, sociale și culturale au atins apogeul legitimității lor, fiind ratificate de aproape toate țările. Drepturile fundamentale au constituit un soi de fundament juridic global pentru statele lumii, urmând să asigure transpunerea valorilor fundamentale în revendicări legale formale.

Acestea fiind spuse, trebuie de subliniat totodată că și astăzi, în multe țări, drepturile fundamentale, asupra cărora s-a convenit în mod colectiv, nu sunt respectate, unele state semnatare încălcând flagrant drepturile omului.

Valorile și drepturile fundamentale

Așadar, în multe regiuni ale lumii este pusă la îndoială respectarea drepturilor fundamentale, respectiv însuși faptul că aceste valori ar avea mare preț. În asemenea cazuri, aceasta încetează să fie doar o întrebare teoretică, devenind mai curând o chestiune de negociere societală, referindu-se la relațiile de putere ale actorilor sociali din țări și regiuni aparte.

Cu toate acestea, atunci când e vorba de stabilirea unui curs politic, valorile fundamentale şi implementarea lor sub formă de drepturi fundamentale reprezintă ceva de genul unui punct critic de referinţă. De aceea, aceste valori trebuie acceptate din start.

Valorile fundamentale şi orientarea politică generală au fost discutate cu o intensitate deosebită în anul 2007. Atunci, cele două partide principale din Germania, SPD şi CDU, au adoptat programe noi ale formaţiunilor politice, unul dintre scopurile cărora era de a descrie cum trebuie să fie definite valorile fundamentale şi cum trebuie să fie acestea aplicate în politica secolului XXI.

Valorile şi drepturile fundamentale ca busolă politică

Şi democraţia socială, la nivel normativ, îşi are reperele în valorile şi drepturile fundamentale. În ceea ce priveşte revendicările normative şi întrebarea dacă acestea ar putea fi cu adevărat implementate, ele constituie punctele cruciale ale oricărei busole politice.

În plan istoric, definiţia valorilor fundamentale, precum şi felul în care acestea se raportează una la alta, a fost subiectul unor schimbări constante, începând cu iluminismul secolului XVIII.

Astăzi, putem vorbi în linii mari despre trei valori fundamentale, şi anume libertate, egalitate/justiţie şi solidaritate.

2.1. Libertatea

Rădăcinile libertății

Fără îndoială, libertatea este valoarea fundamentală împărtășită de toți actorii politici. Ea merge mână în mână cu ideile iluministe și cu ceea ce istoriografia germană numește „perioada burgheză" (aproximativ anii 1815-1915). Filosofi ca John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Immanuel Kant și Karl Marx, dar și reprezentanții Teoriei Critice, au studiat și descris la diferite etape cum poate fi realizată libertatea.

De regulă, polemica privind libertatea cuprinde trei întrebări de bază:

- Cum să fie definită libertatea?
- Cum poate fi libertatea realizată sau garantată în societate?
- Care sunt limitele libertății în societate?

Cum trebuie să fie definită libertatea?

Cea care a rezistat probei timpului este definiția dată libertății de către filosoful englez John Locke:

> *„Libertatea naturală a omului constă în a trăi independent de orice putere superioară pe pământ, fără a depinde de voința sau de autoritatea legislativă, fără vreo subordonare față de altă persoană, și de a nu cunoaște altă regulă decât legea naturii.*
> *Libertatea omului în societate constă în a nu lua în seamă nici o altă putere legislativă decât pe aceea care a fost stabilită în Republică, de comun acord, și de a nu suporta imperiul nici unei alte voințe sau constrângeri din partea vreunei legi în afară de acelea pe care le-a instituit legislativul, conform misiunii cu care acesta este însărcinat."* (Locke 1977: 213 f; *Al doilea Tratat despre cârmuire*, Partea I, Capitolul 4)

Potrivit lui John Locke, se disting trei dimensiuni ale libertății: libertatea de a dispune de persoana proprie, libertatea de gândire și a simțurilor și libertatea de a dispune de proprietatea dobândită în mod legal. Aceste trei dimensiuni ale libertății au fost incorporate în nenumărate constituții ale lumii și în definițiile privind drepturile fundamentale ale omului din legile fundamentale. În plus, multiple și diverse teorii au făcut trimitere și au interpretat definiția lui Locke.

Libertatea ca drept natural

Conceptul de bază al lui Locke este că orice persoană are dreptul la aceste libertăți în mod natural, adică ele nu s-au dezvoltat în societate, având cumva „întâietate".

Mai exact, potrivit lui, „conservarea" acestor drepturi naturale în societate este posibilă doar printr-un proces al schimbării. Ele sunt mai apoi transformate în revendicări sociale.

John Locke (1632-1704) a fost unul dintre primii și cei mai importanți reprezentanți ai liberalismului.

Locke a jucat un rol important în dezvoltarea empirismului, a cercetărilor despre modul în care oamenii învață din experiență. Pe baza aceasta, comparația experiențelor este punctul de plecare al teoriei.

În 1690, Locke a publicat *Două tratate despre cârmuire*, care a zdruncinat fundamentele teoretice ale monarhiei engleze și a dezvoltat ideea instituirii societății în baza libertăților.

Cum poate fi garantată și realizată libertatea în societate?

Argumentul primordial al lui Locke – care rămâne unul dintre gânditorii cei mai importanți ai liberalismului – și-a păstrat forța, cu numeroase variații filosofice, până în prezent, fiind un punct de referință în polemicile privind libertatea ca valoare fundamentală.

Cu toate acestea, nu poate fi tăgăduit faptul că definiția la care se face referire în mod constant este consfințită într-un text istoric ce nu poate fi înțeles, dacă nu ținem cont de perioada în care a fost scris și de faptul că nu poate fi aplicat direct în condițiile de astăzi. Acest lucru devine evident și atunci când încercăm să răspundem la întrebarea „Cum poate fi libertatea garantată sau realizată în societate?".

Egalitatea naturală și libertatea egală

Pentru polemica istorică este decisiv faptul că Locke, dar și mulți alți filosofi iluminiști care au urmat după el, s-au opus argumentului precum că lipsa libertății pentru majoritate poate fi justificată, invocând inegalitatea naturală. Egalitatea naturală și, cu aceasta, libertatea egală a fost o afirmație revoluționară în societățile absolutiste, în care monarhii căutau să-și legitimeze domnia ca ceva dat de la Dumnezeu.

Cu toate acestea, Locke nu s-a limitat la ideea de libertate egală dată în mod natural, ci a transpus libertatea naturală în societate prin intermediul contractului social.

Pentru a rezuma argumentul lui: în societate, libertatea devine proprietate personală prin exercițiu; libertatea de gândire și cea a simțurilor trebuie să fie asigurată prin participarea la procesul decizional și puterea politică, iar libertatea de a dispune de lucrurile dobândite în mod legitim are nevoie de o piață liberă, la care orice persoană să aibă acces. *Prin urmare, libertățile naturale nu sunt doar conservate în societate, cum e și firesc, ci trebuie și să fie protejate prin reglementări societale.*

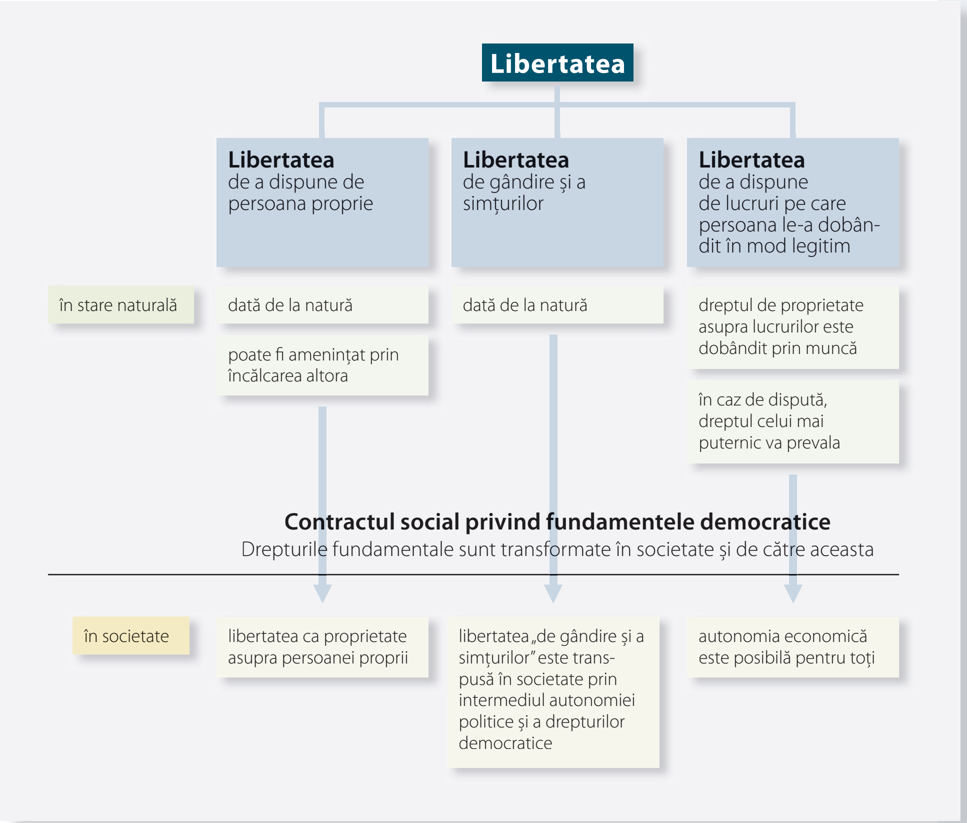

Figura 1: John Locke și conceptul libertății

Critica lui Rousseau a conceptului lui Locke cu privire la libertate

Teoria lui John Locke a fost criticată în secolul XVIII, și anume în ceea ce ține de felul în care poate fi realizată libertatea. Cel mai important critic al filosofului britanic pare să fi fost gânditorul francez Jean-Jacques Rousseau, care s-a opus lui Locke, dezvoltând patru puncte centrale:

> **Jean-Jacques Rousseau** (1712-1778) a fost unul dintre precursorii Revoluției Franceze.
>
> Rousseau este autorul unui discurs de importanță fundamentală privind dezvoltarea inegalității în societate, care a fost parțial filosofic, parțial – istorico-empiric.
>
> Alte lucrări importante ale acestui gânditor se referă la teoria despre statul democratic și educație.

1. Un contract social poate lua ființă numai dacă în procesul de formare a societății toate persoanele renunță la drepturile lor naturale pentru a le primi înapoi ca drepturi civile.
2. Contractul social al societăților burghezo-monarhice contemporane nu este un contract social bun.
3. „Libertatea" permanentă poate fi realizată doar dacă toate deciziile politice se referă la toți, prin lege. Doar atunci fiecare persoană este într-adevăr supusă voinței sale[1] și, astfel, liberă.
4. La Rousseau, de altfel, „libertatea" de asemenea este în strânsă legătură cu ideea de dezvoltare. Rousseau credea că orice persoană are o „facultate care le dezvoltă pe toate celelalte", pe care el o numea „perfectibilité" (Benner/Brüggen 1996: 24). Totuși, asemenea „facultăți", potrivit filosofului francez, nu sunt predeterminate, ci se dezvoltă în funcție de posibilitățile de învățare și modul de trai oferite de către societate.

Ideal: o societate a persoanelor libere și egale

Primul punct al criticii lui Rousseau este, mai ales la prima vedere, surprinzător. De ce ar trebui să renunți la toate drepturile naturale, doar ca să le poți primi din nou de la societate? Nu deschide oare aceasta ușa pentru tiranie? Insistența categorică pe respectivul punct a lui Rousseau este aproape șocantă. Dar el a ales această formulare radicală, în parte, pentru că a vrut să arate cât se poate de clar că nicio sinecură, nicio proprietate și, astfel, nicio inegalitate socială nu trebuie să se strecoare atunci când de libertate trebuie să se bucure toți. Idealul său este o societate a persoanelor libere și egale.

1 Pentru a evita discriminarea de gen, sunt folosite cuvintele „sale, lor", acolo unde este posibil din punct de vedere lingvistic.

În felul acesta, Rousseau s-a întrebat despre realitatea libertății în societate. Analiza lui cu privire la societatea contemporană a arătat că libertatea, atât de mult declarată, servește doar pentru a-i proteja pe cei bogați. El accentuează acest punct, imaginându-și argumente plauzibile cu ajutorul cărora oamenii bogați ar putea încerca să-i convingă pe cei săraci să accepte un contract social fictiv și libertatea lui unilaterală.

„Să ne alăturăm pentru a-i apăra pe cei slabi de opresiune, pentru a-i înfrâna pe cei ambițioși și a-i asigura fiecărui om posesia a ceea ce-i aparține; să stabilim reguli de justiție și pace, cărora să fie obligați să se supună cu toții, fără nicio excepție; reguli care să fie în măsură să corijeze capriciile bogăției, prin supunerea egală a celor puternici și a celor slabi față de respectarea obligațiilor reciproce. Lăsați-ne, într-un cuvânt, ca, în loc de a întoarce forțele împotriva noastră, să le reunim sub chipul unei puteri supreme care să ne poată asigura o guvernare fericită, prin înțelepciunea legilor și să-i protejeze și apere pe toți membrii acestei societăți, pentru a respinge toți inamicii comuni și a menține o veșnică armonie între noi." (Rousseau 1997: 215-217 [*Discurs asupra originii și fundamentelor inegalității dintre oameni*, Partea a II-a])

Rezultă, aşadar, că libertatea la Rousseau poate fi folosită și ca un argument forte. Aceasta face și mai importantă examinarea cu atenție a declarațiilor cu privire la libertate, pentru a vedea dacă ele pot fi aplicate în cazul tuturor.

Relația dintre libertate și putere

Al treilea punct al criticii lui Rousseau se referă la un alt aspect important al libertății, şi anume la relația libertății cu Puterea. În timp ce Locke – iar înaintea lui, într-o măsură mai mare, Thomas Hobbes – admite că, deşi legislația este *legitimată* de popor, nu e în mod necesar să fie *exercitată* de către el, Rousseau adoptă o poziție democratică radicală. El susține că oamenii sunt liberi, adică se supun doar voinței lor politice şi numai atunci când sunt obligați prin legile la a căror elaborare au luat parte.

„O facultate care le dezvoltă pe toate celelalte"

Prin cel de-al patrulea punct al criticii sale, Jean-Jacques Rousseau completează conceptul de libertate al lui Locke într-o chestiune esențială. În opinia lui, libertatea umană rezultă din faptul că ființele umane sunt înzestrate de la natură nu doar cu „facultăți", ci și cu o facultate care dezvoltă alte facultăți (cf. Benner/Brüggen 1996: 24). Facilitarea dezvoltării personalității este, astfel, o provocare centrală a unei societăți democratice.

Care sunt limitele libertății în societate?

În ce măsură individul – în societate, dar și în relația sa cu statul – poate fi privat de libertate este o temă constantă de dezbatere, inclusiv în ziua de astăzi. Se admite, bunăoară, interceptarea discuțiilor telefonice sau are dreptul ministrul Apărării, în cazuri extreme, să ordone doborârea unui avion de pasageri? O mulțime de întrebări aduc subiectul limitelor libertății în prim plan…

Două răspunsuri

Dacă e să ne referim la definiția limitelor libertății, cel mai frecvent sunt citate două răspunsuri filosofice:

„Este adevărat că în democrații poporul pare să facă ce vrea, însă libertatea politică nu înseamnă nicidecum să faci ce vrei. Într-un stat, adică într-o societate unde există legi, libertatea nu poate însemna decât posibilitatea să faci ceea ce trebuie să vrei şi nu a fi constrâns să faci ceea ce nu trebuie să vrei. Trebuie să fim întotdeauna conştienți de deosebirea dintre independență și libertate. Libertatea e dreptul de a face orice îți permite legea și dacă cetățenii ar putea face ceea ce legea interzice, ei nu ar mai avea libertate, deoarece toți concetățenii lor ar avea aceeaşi putere." (Montesquieu 1992: 212 f [*Spiritul legilor*, Cartea a XI-a])

„Există un singur imperativ categoric și acesta este următorul: acționează doar potrivit acelei maxime în legătură cu care poți, în acelaşi timp, să vrei ca ea să devină lege universală." (Kant 1955:51 [*Bazele metafizicii moravurilor*])

Montesquieu

Charles de Secondat Montesquieu (1689-1755) a fost un bun cunoscător al legilor și un filosof moralist cunoscut astăzi pentru tratatul său *Spiritul legilor* (1748).

Printre alte lucruri el se pronunța în favoarea monarhiei constituționale și pentru separarea puterilor (legislativă, executivă și judiciară).

În concepția lui Montesquieu, limitele libertății țin de obligația de a respecta legile, așa cum există dreptul de a aștepta ca toți ceilalți să respecte și ei legile.

Formularea lui Immanuel Kant este mai cuprinzătoare, el concepând limitele libertății la un nivel abstract mai înalt – în cazul oricărei acțiuni trebuie să te întrebi dacă maxima ei poate deveni lege universală. Această generalizare, prin urmare, merge dincolo de simpla respectare a legii, pentru a cuprinde, de asemenea, și felul cum este exercitată libertatea în cadrul legilor. Următorul exemplu poate ilustra această abordare: nu este o încălcare a legii să conduci o mașină 4 x 4 care consumă mult și este neprietenoasă cu mediul înconjurător, dar, dacă aceasta ar face-o fiecare, ne-am pomeni în fața unei catastrofe ecologice.

Kant

Immanuel Kant (1724-1804) este unul dintre cei mai influenți filosofi germani ai perioadei iluminismului. Opera sa a abordat practic toate subiectele filosofice din timpurile sale.

Lucrările lui cele mai importante sunt: *Kritik der reinen Vernunft* [Critica rațiunii pure] (1781), *Kritik der praktischen Vernunft* [Critica rațiunii practice] (1788), *Kritik der Urteilskraft* [Critica facultății de judecată] (1790), *Zum ewigen Frieden* [Spre pacea eternă] (1795), *Metaphysik der Sitten* [Metafizica moravurilor] (1796/1797).

Limitele libertății sunt de ordin moral și legate de bunurile publice

Astfel, în concepția lui Kant, limitele libertății sunt de natură morală, iar pentru indivizi ele sunt legate de *bunurile publice*. Însă această perspectivă individuală privind limitele libertății nu este, în niciun caz, suficientă pentru a face libertatea accesibilă pentru toți membrii societății. Cu alte cuvinte, este o chestiune nu doar de prevenire a încălcărilor și a imixtiunilor în materie de libertate, dar și de acordare a libertății celor, ale căror libertăți sunt inhibate. În societate, acest deziderat poate fi realizat doar sub formă de libertate egală pentru toți. Tocmai de aceea, Programul SPD de la Hamburg stabileşte în mod concis: „Orice persoană este capabilă și calificată pentru libertate, depinde însă de societate dacă respectiva persoană își poate trăi viața corespunzător acestei vocații".

Teoriile mai recente – cum ar fi, bunăoară, cea avansată de economistul indian, laureat al premiului Nobel, Amartya Sen – de asemenea au vorbit despre „capacități" care merg dincolo de egalitatea fiscală, insistând asupra unei participări extensive în viața societății.[2]

2 Primele două rapoarte ale guvernului german cu privire la sărăcie, respectiv bunăstare, nu mai folosesc doar indicatori materiali pentru a măsura sărăcia, ci utilizează şi noțiunile de incluziune şi excluziune socială.

Rezultatele polemicii referitoare la libertate pentru social-democrație pot fi exprimate, astfel, într-o serie de standarde pe care trebuie să le îndeplinească.

„Libertatea” în Programul SPD de la Hamburg

„Libertatea” înseamnă posibilitatea de auto-determinare. Fiecare persoană e capabilă și calificată pentru libertate, depinde însă de societate dacă respectiva persoană își poate trăi viața corespunzător cu această vocație. Fiecare persoană trebuie să fie liberă de dependențe degradante, de nevoi și frică, având posibilitatea de a-și dezvolta capacitățile și de a participa în mod responsabil la viața socială și politică. [Însă] oamenii își pot exercita libertatea doar atunci când au siguranța că se pot bucura de protecție socială adecvată.”

(Programul de la Hamburg 2007: 15)

Standardele care trebuie să fie atinse de social-democrați rezultând din polemica referitoare la libertate

- Libertatea personală și libertatea de a juca un rol activ în societate și în procesul de luare a deciziilor trebuie să fie asigurate și garantate în mod fundamental.
- Libertatea presupune ca fiece persoană să poată trăi libertatea. Pentru aceasta este nevoie de măsuri sociale și de instituții capabile să facă posibil acest lucru. Stabilirea formală a libertății ca drept fundamental nu este suficientă.
- Libertatea presupune ca oamenii să acționeze de o manieră responsabilă și rațională. Aceasta este sarcina educației într-o societate democratică.

2.2. Egalitatea/Justiția

Egalitatea sau justiția?

Mulți se pomenesc în fața unei dileme atunci când vine vorba de a doua valoare. Este aceasta „egalitatea" sau „justiția"?

Incertitudine dată poate fi lesne explicată din perspectiva istorico-filosofică.

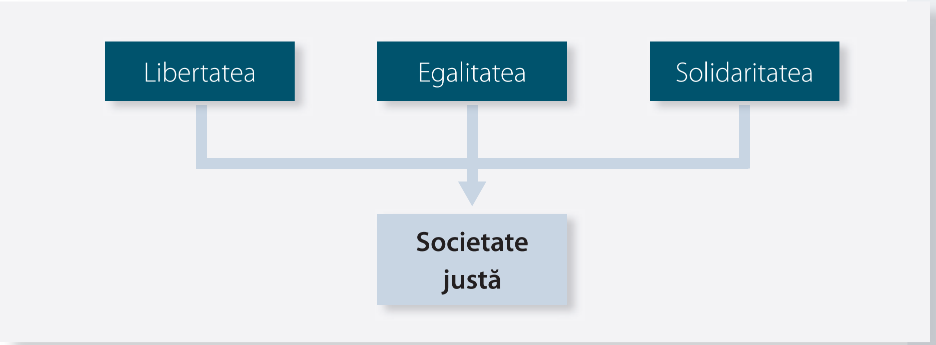

Figura 2: Societatea justă și valorile fundamentale

În plan istoric, de la Revoluția Franceză încoace, valorile fundamentale ale societăților moderne au fost „libertatea, egalitatea și solidaritatea" („liberté, egalité et fraternité"). Astfel, din punct de vedere filosofic, dacă aceste valori fundamentale ar fi realizate, am putea vorbi despre o societate justă.

Deosebirea dintre conceptul filosofic și practica politică actuală

În același timp, polemicile pe marginea valorii fundamentale a „egalității" dau naștere la întrebarea „Ce este o distribuție justă a bunurilor materiale și nemateriale?". În consecință, începând cu anii '80 ai secolului XX, „justiția" s-a impus tot mai mult ca voalare fundamentală, fie distinctă de conceptul de „egalitate", fie făcându-l pe acesta mai exact. Între timp, noțiunile de „libertate, *justiție* și solidaritate" s-au încetățenit în limbajul curent. Cu toate acestea, polemica filosofică merită a fi analizată.

Spre deosebire de conceptul de „libertate" , care poate fi atribuit fiecărui individ, „egalitatea" și „justiția" sunt concepte relative: ele asociază fiecare persoană și libertatea ei individuală cu ceilalți membri ai societății.

Egalitatea și justiția – concepte relative

Filosofic vorbind, „justiția" e un concept mai superior. În fragmentul ce urmează, autorul încearcă să definească de o manieră mai exactă conceptul de „justiție":

„Ce este justiția?" Poate fi pusă însă o astfel de întrebare? Întrebările cu „Ce" se pun atunci când se întreabă despre lucruri. Dar justiția nu este un lucru, ea este o categorie relațională și se referă la relațiile dintre persoane. Relațiile de un anumit gen sunt descrise ca juste. Astfel, întrebarea nu trebuie sa fie „Ce este justiția?", ci „Despre ce este justiția?"... Problema justiției este felul în care se poziționează individul în raport cu comunitățile din care face parte, cu societatea, și în relație cu alte persoane cu care are de-a face. (...) Oamenii simt nevoia de a-și clarifica poziția în relația lor cu cei cu care ajung să contacteze și să afle cum sunt percepuți și apreciați de către aceștia... Dacă părerea bună despre sine a unui individ corespunde cu felul în care este evaluat de alții, atunci el crede că este tratat just de către ei. O astfel de judecată își găsește expresia în distribuție, refuz sau retragerea bunurilor materiale și nemateriale." (Heinrichs 2002: 207 f.)

Conceptul de justiție este, astfel, subiectul unor numeroase calificări. În mod individual, oamenii se pot simți tratați injust, pe când în mod obiectiv prevalează distribuția „justă". Ce este just și ce nu este just poate fi stabilit doar prin negocieri societale. Cu alte cuvinte, justiția necesită:

- ca societatea să distribuie bunurile (nemateriale și/sau materiale); și
- ca distribuția bunurilor să aibă loc în corespundere cu criteriile legitime de distribuire consimțite de toți.

Conceptele de egalitate și justiție trebuie să fie definite cu grijă

Doar atunci când aceste condiții sunt îndeplinite putem vorbi despre „justiție".

„Egalitatea", de altfel, este o formă de distribuție a bunurilor materiale și nemateriale.

„Egalitatea este punctul de plecare și nu rezultatul ordinii [sociale]. În chestiuni de distribuție, este necesară o normă de bază, raportată la care distribuția deviatoare este expresia justiției. Această normă primară de distribuție este egalitatea numerică – împărțirea resurselor pasibile de distribuire la numărul celor care trebuie să fie luați în calcul. Spre deosebire de justiție, egalitatea nu are nevoie de criterii. …Atunci când nu există criterii de distribuire a bunurilor într-un caz anume, când nu există motive din care unora să li se dea mai mult decât altora, pentru a evita acționarea în mod arbitrar, tuturor trebuie să li se dea identic." (Heinrichs 2002: 211 f.)

Prin urmare, pentru a asigura egalitatea, trebuie excluse eventualele argumente, acceptate din punct de vedere social, ce ar putea legitima discriminarea în distribuția bunurilor.

Problema: Cum poate fi justificată „discriminarea justă"?

Până la acest moment, conceptele de „egalitate" și „justiție" pot fi definite fără ca diverse teorii să vină în conflict. Cu toate acestea, apare problema cum poate fi justificată teoretic „distribuția inegală". S-au făcut mai multe încercări de a o justifica și defini. Desigur, nu exisă spațiu aici pentru a le analiza pe toate. Dar, oricine este interesat de politică se va întreba, în mod natural, cum poate fi o politică propusă evaluată ca justă sau injustă în practica politică.

Patru abordări ale justiției

În secțiunea ce urmează, vor fi prezentate patru abordări diferite ale conceptului de justiție, toate fiind dezbătute atât în plan teoretic, cât și politic, începând cu anii '80 sau '90 ai secolului XX. Devine evident, din diferite definiții și abordări, că nu este ușor de găsit un raționament pentru justiție și că acesta este un subiect controversat din punct de vedere politic.

- *O teorie a dreptății* de John Rawls
- Critica socialistă a teoriilor liberale referitoare la justiție
- Definiția lui Nancy Fraser „între recunoaștere și redistribuție"
- Dimensiunile politice ale justiției

2.2.1. *O teorie a dreptății* de John Rawls[3]

John Rawls

John Rawls (1921-2002) este privit ca unul dintre cei mai importanţi filosofi moralişti de sorginte liberală. A fost profesor de filosofie politică la Universitatea din Harvard.

În 1971, a publicat cea mai influentă lucrare a sa – *O teorie a dreptății.*

Teoria sa despre justiție a fost dezbătută în cercurile social-democrate, în special, în anii '80 şi '90 ai secolului XX.

În context filosofic, *O teorie a dreptății* a lui John Rawls a fost subiectul unor dezbateri intense. Elaborată în tradiție liberală, teoria sa a fost prezentată încă în 1971, dar a început să producă impact politic în anii '80-'90, constituind un punct de vedere opus radicalismului de piață al epocii lui Reagan şi Thatcher şi „turnurii spirituale şi morale", la care a chemat guvernul lui Helmut Kohl (pentru o înțelegere a contextului istoric, vezi Nida-Rümelin 1997:15f). Teoria lui Rawls a fost subiectul unor polemici aprinse, în mod special în cercurile social-democrate.

Stabilirea unei „ordini juste elementare"

În teoria sa, Rawls analizează reglementarea conflictelor de interese din societate, în situația în care membrii ei trebuie să încerce să distribuie bunurile relativ insuficiente prin cooperare. În acest scop, interesele contradictorii sunt stabilite, cum ar putea-o numi unii, „într-o ordine justă elementară", cu ajutorul instituțiilor specifice (constituție, cadru economic şi politic etc.). În teoria sa, Rawls vrea să explice aceste ipoteze implicite ale unei ordini juste şi ale principiilor.

El începe de la ipoteza potrivit căreia:

- ideile fundamentale şi principiile generale ale justiției pot fi formulate şi convenite de către toți;
- este de la sine înțeles pentru democrațiile moderne ca oamenii să se considere liberi şi egali;
- în această bază, pot fi descoperite principiile cooperării sociale.

3 Nu ne propunem, în acest capitol, să prezentăm teoria lui John Rawls în întregime. Scopul nostru este să abordăm problemele practice în ceea ce ține de definirea justiției, care pot să apară şi în practica politică.

Un experiment al gândirii: „Poziția inițială” a indivizilor liberi, egali și orientați spre un anumit scop

Aidoma lui John Locke, Rawls admite o condiție inițială în acest scop. Totuși, el se referă la o stare naturală imaginată ca reală, mai curând una ipotetică, în care oamenii liberi și egali, urmărindu-și doar propriile interese, se întâlnesc la masa tratativelor pentru a ajunge la o înțelegere cu privire la principiile justiției.

Potrivit lui Rawls, tocmai această ordine elementară și aceste proceduri sunt cele prin care membrii unei comunități (societăți) ar putea ajunge la un consens în condiții echitabile.

Regula „maximin”

Un alt aspect al experimentului de gândire e că indivizii nu știu care este poziția lor în societate. În consecință, potrivit lui Rawls, fiecare trebuie să fie interesat în a asigura ca poziția celor mai puțin avuți să fie maximizată (regula „maximin”).

Teme de discuție și exerciții de urmat în continuare

John Rawls invită cititorul să participe la un experiment al gândirii. Imaginați-vă într-un grup de oameni liberi, egali și „corespunzător raționali”:

- Asupra căror principii puteți cădea de acord?
- Ce principii ar putea fi controversate?
- Cu ajutorul căror argumente ar putea fi soluționate punctele controversate?
- Care dintre aceste principii au fost realizate în societatea germană contemporană si care nu?

Două principii ale justiției

Este necesar de studiat mai atent aceste două principii fundamentale, subliniind teoria cuprinzătoare a lui Rawls, pentru a putea spune dacă ceva e just sau nu.

O nouă definiție a distribuției juste

Una dintre cele mai importante contribuții ale lui Rawls este dezvoltarea polemicii liberale clasice privind redistribuirea bunurilor sociale într-o teorie ce redefinește distribuția justă. În acest mod, Rawls a legat tradiția liberală, care implică revendicarea și protecția drepturilor și libertăților civile, cu ideile social-democrate referitoare la egalitate și justiție.

Două principii centrale

În *O teorie a dreptății*, Rawls formulează două principii:

Principiul 1
„Orice persoană trebuie să aibă un drept egal la cel mai extensiv sistem total al libertăților egale elementare, compatibile cu sistemul similar al libertăților pentru toți.” (Rawls 1979: 81)[4]

Principiul 2
„Inegalitățile sociale și economice trebuie să fie aranjate astfel, încât acestea să fie atât: (a) spre beneficiul deplin al celor mai dezavantajați (compatibile cu principiul economiilor juste); cât și (b) legate de poziții și posturi accesibile pentru toți în condiții de egalitate a șanselor.” (Rawls 1979: 336)

Libertățile fundamentale

Primul principiu se referă la un întreg arsenal de libertăți fundamentale, care trebuie să existe pentru fiecare, astfel încât oamenii să-și poată exercita libertățile. Referința la un „sistem similar” lămurește că orice formă de conduită poate fi abstrasă de la anumiți indivizi. În termeni concreți, se poate astfel vorbi despre „egalitate în fața legii” și drepturi garantate ale personalității. Primul principiu este recunoscut aproape de toți în literatură.

Rawls pleacă de la ipoteza, formulată în tradiție liberală, că primul principiu trebuie să aibă prioritate absolută asupra celui de-al doilea.[5]

Principiul diferenței

Spre deosebire de primul principiu, care este în mare necontroversat, al doilea, așa-numitul „principiu al diferenței”, este puțin mai dificil. Aici Rawls propune o normă abstractă, conform căreia discriminarea să poată fi declarată corectă. O distribuire inechitabilă poate fi justificată dacă îndeplinește două condiții:

1. este spre beneficiul celor mai dezavantajați;
2. posturile și pozițiile sunt deschise pentru toți.

4 Această formulare este sinonimică cu cea formulată deja de Kant: „“Orice acțiune e dreaptă dacă ea poate coexista cu libertatea fiecăruia în acord cu o lege universală” (Kant 1963: 33)

5 Aceasta se dovedeşte a fi problematic din punct de vedere şi practic, şi logic, precum explică Meyer (vezi pp.93ff)

Condițiile pentru o „distribuire justă inechitabilă"

Rawls formulează prima condiție pentru o „distribuire justă inechitabilă" prin prisma consecințelor așteptate ale acestei distribuiri inechitabile: dacă fiecare va beneficia de ea, inclusiv cei mai slabi din societate, atunci o distribuire inechitabilă (cu efectele ei ulterioare) poate fi clasificată ca justă. Prin urmare, efectul dat este temporar întârziat.

A doua condiție se referă la accesul echitabil. Doar cu condiția că accesul la „posturi și poziții " este, în principiu, liber pentru toți, distribuirea inechitabilă poate fi justificată. Mai pe scurt: „Toți trebuie să aibă șanse echitabile".

Un exemplu practic

Principiul diferenței este unul extrem de controversat din perspectivă nu doar filosofică, dar și politică. Înainte de a te întreba dacă există sau nu o definiție adecvată a justiției, trebuie s-o aplici la exemple practice. În caseta de mai jos sunt prezentate o serie de argumente politice pe care trebuie să le evaluezi și să decizi daca sunt „juste" sau nu, raportat la principiile lui Rawls.[6] Cea mai bună abordare e de a judeca mai întâi ceea ce crezi în mod instinctiv ca fiind just.

Discuție: Impozitul pe venit progresiv – da sau nu?

Chiar dacă o majoritate semnificativă se opune argumentelor lui Paul Kirchhof și celor ale ultraliberalilor, astfel de opinii urmează a fi evaluate critic.

Paul Kirchhof, în calitate de ministru al finanțelor din umbră al CDU, a chemat, în alegerile parlamentare din 2005, la aplicarea unui procent general de 25 la sută al impozitului pe venit pentru toți, în condițiile în care, de decenii, în Germania era aplicată impozitarea progresivă. Mai exact, fiecare cetățean german beneficia de o indemnizație neimpozabilă, după care venitul său era supus unei impozitări progresive în creștere. Altfel spus, venitul fiecărei persoane este supus unui impozit pe venit progresiv la rata aplicabilă.

Întrebare:

Cât de juste sunt cele două modele analizate prin prisma cadrului lui Rawls?

6 Apropo, ați putea să-l interpretați greşit pe Rawls, dacă ați examina tratamentul inechitabil doar în baza principiului diferenței. Rawls înaintează ipoteza că justiția este condiționată de cele două principii luate împreună.

2.2.2. Critica socialistă a conceptelor liberale cu privire la justiție

„Este imperiul exclusiv al libertății, egalității, proprietății… Libertate, deoarece atât cumpărătorul, cât și vânzătorul unui bun – de exemplu, al forței de muncă – sunt ghidați numai de voința lor liberă. Ei interacționează ca persoane libere, cu drepturi egale… Egalitate, deoarece, intrând în relații unii cu alții, ei schimbă echivalentul pe echivalent. Proprietate, deoarece fiecare dispune numai de ceea ce-i aparține…” (Marx, *Capitalul*, Volumul I)

Realitatea socială

Justiția și egalitatea, așa cum au fost prezentate până acum în scrierile lui Heinrichs și Rawls, sunt definite și diferențiate în funcție de conținutul lor filosofic.[7] Astfel, ele se referă la concepte și nu la realitatea socială. Iar în scopul definirii este irelevant dacă justiția e privită sau nu ca fiind realizată într-o anumită societate.

Cum poate fi explicată predominarea inegalității și injustiției în societate?

Cu toate acestea, este absolut natural și este o cerere esențială, de fapt, ca valorile fundamentale să aibă efecte reale în societate. Conceptele socialiste cu privire la justiție se adresează anume acestei cereri.

Conceptele socialiste referitoare la justiție pornesc, în mod general, de la premisa că trebuie să putem explica inegalitatea și injustiția prevalente. Este simplu de observat – din statisticile despre sărăcie și bunăstare – că societatea nu va genera egalitate sau distribuire justă de bună voie. Inegalitatea si injustiția, așadar, nu sunt întâmplătoare și nici rezultatul unui dezechilibru sporadic, ci mai curând sunt niște probleme ale sistemului, care năpăstuiesc societatea. Cauza principală a inegalității și injustiției, dar cu certitudine nu și singura, a fost identificată ca fiind condițiile de producție în economiile de piață capitaliste.

Astfel, pe parcursul ultimilor 150 de ani, argumentele socialiste au fost construite pe doi piloni. Pe de o parte, ele reclamă o redistribuire a bogăției societății, iar, pe de altă parte, cer ca modul în care sunt produse și dobân-

7 Mai exact, Heinrichs nu are în vedere vreo teorie liberală, ci, mai întâi de toate, contextul social-filosofic al filosofiei radicale.

dite bunurile să fie schimbat de o manieră radicală, așa încât libertatea să fie asigurată pentru toți. Ideea de bază e că egalitatea trebuie să devină reală pentru a putea garanta libertatea pentru toți.

Poate inegalitatea rezulta în beneficii pentru toți?

Rawls a contrazis această idee în abordarea sa, afirmând că, la general vorbind, cei mai dezavantajați vor beneficia cel mai mult în economia de piață socială.

Abordările socialiste contestă ideea de bază a lui Rawls precum că inegalitatea economică poate fi spre beneficiul tuturor (și, mai mult decât atât, al celor mai dezavantajaţi). Totodată, socialiştii admit intensificarea inegalității și injustiției. Studiile empirice recente par să confirme acest lucru.[8]

Clivajul stângii politice se manifestă și în termeni teoretici. În polemica despre justiție, două modele diferite se contrazic în mod special: pe de o parte, justiția distribuției bunurilor sociale şi materiale, iar pe de altă parte, justiția accesului, adică întrebarea dacă și în ce mod anumite grupuri sociale sunt recunoscute și au acces la diferite poziții sociale (altfel spus, statut social). Această polemică are loc la nivel nu doar teoretic, ci şi politic. Mai mult ca atât, acest blocaj – justiția distributivă versus justiția accesului – este, în mare, rezultatul preconcepțiilor de ambele părți.

Justiția distributivă versus justiția accesului

Teoreticienii care pun valoare pe justiția accesului nu ignoră ideea de redistribuire în principiu. Mai curând, ceea ce se află în joc sunt conceptele mai complicate ale justiției, care tratează inegalitatea economică din perspectiva că aceasta este o problemă a justiției.

Polemica e semnificativă și datorită faptului că ar putea implica o divizare a muncitorilor, un grup-țintă de o importanță majoră pentru democrație socială. Pe moment, acest grup-țintă, ca și mai devreme în istoria sa, este polarizat, inclusiv în raport cu problema libertății și a egalității.

În cele ce urmează, vă vom prezenta pe scurt conceptul bidimensional cu privire la justiție al lui Nancy Fraser, care într-o măsură hotărâtoare combină ambele dimensiuni ale justiției.

8 Vezi, de exemplu, următoarele studii: Bourdieu et al.1997; Castel 2000; Schultheis/Schulz 2005.

2.2.3. Conceptul bidimensional al lui Nancy Fraser cu privire la justiție

Un concept bidimensional cu privire la justiție

Nancy Fraser încearcă să atenueze conflictul dintre justiția distributivă/redistribuire și justiția accesului sau abordarea liberală, propunând un concept bidimensional cu privire la justiție:

> *„Din punct de vedere teoretic, sarcina este de a inventa un concept bidimensional cu privire la justiție, care să integreze atât revendicările pentru egalitatea socială care pot fi argumentate, cât și cele de recunoaștere a diferenței, care pot fi apărate. De facto, misiunea noastră este de a concepe o orientare politică programatică, ce ar integra ceea ce este mai bun la politicile de redistribuire și cele mai bune politici de recunoaștere."* (Fraser 2003:17f.)

Teza lui Fraser vrea să acrediteze ideea că orice injustiție sau dezavantaj include atât dezavantaje economice, cât și lipsă de recunoaștere, deși în proporții destul de specifice:

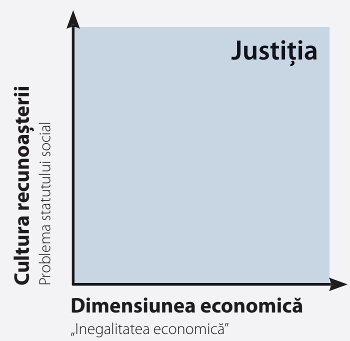

Figura 3: Conceptul lui Nancy Fraser cu privire la justiție

Exemple practice

Bunăoară, discriminarea homosexualilor are loc, înainte de toate, în ceea ce ține de statutul persoanei și de respectul societății. Totodată, situația homosexualilor este strâns legată de dezavantajele financiare generate de impozitarea parteneriatelor de viață înregistrate. În pofida acestui fapt, „justiția" poate fi realizată în cazul cu pricina numai dacă se ține cont de pleiada

Nancy Fraser (născută în 1947) este profesoară de științe politice și sociale la New School for Social Research din New York. Este una dintre cele mai proeminente teoreticiene ale feminismului.

A publicat lucrări pe temele teoriei feministe, ale teoriei justiției și teoriei critice.

specifică ce conține dezavantaje atât în statut, *cât și* în dimensiunea economică.

Justiția necesită o strategie multidimensională

Un al doilea exemplu ar fi stigmatizarea și excluziunea șomerilor. În timp ce, de regulă, excluziunea socială e consecința circumstanțelor materiale nefavorabile în care se află ei, studiile empirice confirmă în repetate rânduri că respectul și recunoașterea societății – deci, statutul social – reprezintă o problemă serioasă a celor afectați. Pentru a realiza justiția și participarea în societate, este nevoie de strategii ce iau în calcul în mod adecvat *ambele* dimensiuni.

Ideea de „paritate a participării"

Fraser merge mai departe și descrie astfel o procedură analitică de investigare a discriminării sau injustiției. Ea formulează din punct de vedere normativ ce trebuie să fie justiția în opinia ei, înțelegând justiția ca „paritate a participării":

„Baza normativă a concepției mele este noțiunea de paritate a participării. Conform acestei norme, justiția necesită o ordine socială care permite tuturor (adulților) membrilor societății să interacționeze unii cu alții ca și egali. Pentru a face posibilă paritatea participării, eu cer să fie îndeplinite cel puțin două condiții. Prima, distribuirea resurselor materiale trebuie să se facă astfel, încât să fie asigurată independența participanților și „vocea" lor. Pe aceasta eu o voi numi condiția obiectivă a parității participării. Ea previne forme și niveluri de dependență economică și inegalitatea ce împiedică paritatea participării. […] A doua condiție este ca modelele instituționalizate de valoare culturală să exprime respect egal pentru toți participanții și să asigure șanse egale pentru obținerea respectului social. Pe aceasta o voi numi condiția inter-subiectivă a parității participării." (Fraser 2003: 54 f.)

Criteriu pentru discriminarea (in)justă

La această etapă, Fraser, ca și Rawls, trebuie să specifice criteriul în conformitate cu care ea dorește să stabilească sau să excludă discriminarea justă sau injustă pe două dimensiuni. Ea propune următoarele:

> *„Astfel, același criteriu general servește ambelor dimensiuni pentru a distinge dintre cerințele justificate și nejustificate. Fie că e vorba despre discriminare sau recunoaștere, reclamanții trebuie să demonstreze că actualele condiții îi împiedică să participe deopotrivă cu alții la viața socială."* (Fraser 2003: 57 f.)

Test

1. *Analiză:* Despre ce fel de discriminare este vorba? Cum se manifestă cele două dimensiuni?
2. *Aplicarea criteriului:* În ce mod prevederile sociale/regulile împiedică paritatea participării?
3. *Alternative:* Ce schimbări și strategii ar fi necesare pentru a institui o paritate a participării?

Acești pași ai testului (analiza în baza ambelor dimensiuni cu apelare la exemple concrete de injustiție, aplicare și alternative) sunt, după Fraser, o chestiune de tratative și negocieri democratice înainte de toate.

Are sens în acest caz și un test practic sau pe teren – de exemplu, discuția despre asigurarea medicală universală (sau „a cetățenilor") versus asigurarea cu rata fixă (vezi mai jos).

Două strategii de implementare a justiției

Fraser aduce în discuție două strategii sociale pentru a combate injustiția (Fraser 2003: 102f): afirmarea și transformarea.

De exemplu, statul liberal al bunăstării reprezintă o strategie afirmativă de ameliorare a tendințelor descrescătoare ale economiei de piață libere. Deși discriminarea economică dintre capital și muncă nu este abolită, ea este mai moderată.

O strategie transformativă ar fi cea sprijinită de socialiști, și anume înlocuirea economiei de piață libere cu un sistem economic socialist.

Fraser respinge ambele strategii, introducând o a treia strategie, pe care o numește (după André Groz) „reforma non-reformistă". Ea leagă acest concept stângaci și greu de înțeles cu un proiect social-democratic:

Punctul de plecare: „reforma non-reformistă"

> *„În perioada fordistă, [această strategie] a generat o înțelegere a social-democrației în aripa spectrului politic de stânga. Din această perspectivă, social-democrația nu era văzută ca un simplu compromis dintre statul bunăstării liberal afirmativ, pe de o parte, și cel socialist transformativ, pe de alta. Mai curând, era văzută ca un regim dinamic al cărui traiectorie ar fi transformativă cu timpul. Ideea era de a institui un set inițial de reforme distributive aparent afirmative, inclusiv înlesniri sociale universaliste, impozitare progresivă radicală, politici macroeconomice orientate spre crearea unei ocupări totale a forței de muncă, un sector public non-piață solid și proprietăți publice și/ sau colective semnificative. Deși niciuna dintre aceste politici n-a schimbat structura societății capitaliste per se, așteptarea era ca, luate împreună, să mute echilibrul puterii de la capital spre muncă, încurajând transformarea pe termen lung. Această așteptare este, fără îndoială, discutabilă, în cazul când nu a fost niciodată testată pe deplin, deoarece neoliberalismul a pus, efectiv, capăt acestui experiment."* (Fraser 2003: 110 f.)

Această strategie a „reformei non-reformiste" are ca scop stabilirea unei *via media* dintre conceptele social-liberale și socialiste privind justiția.

2.2.4. Dimensiunea politică a justiției între „justiția în funcție de realizări sau justiția pe bază de merit" și „justiția în funcție de necesități"

Justificările politice ale distribuției inegale – două concepții politice

Discuțiile filosofice au arătat că justiția poate fi definită în diverse moduri, însă explicațiile filosofice au ajuns doar până aici. Ceea ce apare în discuție este definiția relativă, care este subiectul negocierilor sociale, fiind revendicată de către diferite grupuri sociale (precum sindicate, patronate și partide politice).

În ultimă instanță, după cum devine evident din discuțiile filosofice, chestiunea justiției întotdeauna se referă la distribuția bunurilor materiale și nonmateriale (justiția distributivă), care e apreciată ca justă sau injustă.

În dezbaterile politice, de altfel, au fost stabilite alte două concepte cu privire la justiție, având drept scop justificarea și legitimarea distribuției bunurilor din diferite perspective.

Justiția în funcție de realizări

O modalitate de exprimare a ideii despre justiție în funcție de realizări este sloganul „realizările trebuie să fie răsplătite din nou". Alegătorii tradiționali ai FDP și ai CDU/CSU sunt, în general, de părerea că realizările sau meritul legitimează poziția mai avantajată în materie de distribuție a bunurilor. Justiția în funcție de realizări admite, astfel, ca justiția distributivă să fie măsurată în funcție de realizările sau meritele (*Leistung*) individului.

Un exemplu în acest sens este pragul de venit necesar pentru asigurarea medicală. Peste un anumit venit anual, există posibilitatea de a alege o schemă de asigurare medicală privată – și astfel, de regulă, un tratament mai bun în caz de boală. Dar mulți dintre adepții doctrinelor de stânga nu se simt confortabil cu acest fapt și chiar se opun deschis.

Pe de altă parte, justiția în funcție de realizări își găsește adepți și pe stânga: potrivit unui argument unanim susținut al acestui efect, „umerii puternici trebuie să și ducă mai mult". Cei care au mai mult trebuie să contribuie mai mult la bunăstarea publică. Securitatea socială (asigurarea în caz de șomaj și

a pensiilor) mai presupune ca statutul social să fie păstrat: cei care au cotizat mai mult vor primi, de asemenea, mai mult în caz de necesitate.

Un argument similar poate conduce la critica structurii salariale corporative. Oare preşedintele consiliului director într-adevăr contribuie mai mult la succesul companiei, decât un muncitor de la linia de asamblare? Şi oare într-adevăr munca unui analist la bursa de valori valorează mai mult decât cea a unei asistente medicale?

Precum putem vedea, justiția în funcție de realizări a fost preluată de către un număr considerabil de tabere politice, fiind stabilită ca bază pentru argumentele politice în favoarea distribuției inegale. Cu toate acestea, respectivul concept rămâne, în primul şi în primul rând, un argument relativ şi, astfel, o chestiune a relațiilor și negocierilor puterii sociale.

Justiția în funcție de necesități

Justiția în funcție de necesități este preocupată de beneficiile pe care omul trebuie să le obțină în baza situației sociale. De exemplu, o persoană nevoiașă poate cere o anumită îngrijire, în timp ce persoanele sănătoase nu pot pretinde la astfel de beneficii, deoarece ele nu au această necesitate sau nevoile lor nu sunt socialmente recunoscute. Majoritatea transferurilor sociale în conformitate cu Codul Social au o orientare în bază de necesități. În acest mod, justiția în funcție de necesități își are locul în sistemul nostru social ca un principiu al legitimării.

Ambele argumente apar iar și iar în dezbaterea politică.

2.2.5. Digresiune: Egalitatea și Justiția ca și concepte social-democrate

Schimbarea de accente în dezbaterile cu privire la justiție

De rând cu aceste abordări filosofice ale conceptului cu privire la justiție, evoluția istorică a conceptelor politice-cheie în cadrul social-democrației, de la fondarea republicii federale, de asemenea prezintă interes. O schimbare a accentului poate fi detectată în dezbaterea politică referitoare la justiție care, deși s-a dezvoltat independent de polemicile teoretice, a fost în mod cert influențată de către cele din urmă.

Drept urmare, la această etapă, vom analiza tezele politice ale social-democrației de rând cu alte argumente, deoarece social-democrații – în special, cei de pe arena politică din Germania – pot fi considerați ca partid al justiției sociale.

În definirea conceptelor poate fi identificată o consecutivitate, marcată – din punctul de vedere al diferitor perioade ale guvernării social-democrate – de o transformare a felului în care justiția poate fi implementată sau conturată de către înțelesurile politice. Cu timpul, noțiunea de „egalitate" a fost completată cu cea a „șanselor egale", iar mai târziu – cu cea de „șanse echitabile".

Egalitatea

În special, până în 1959, când social-democrația germană, ca urmare a congresului de la Bad Godesberg al formațiunii, a putut ajunge la noi segmente electorale, apelul la egalitate era încă identificat în totalitate cu politica de extremă stângă. Egalitatea era aplicată la toate sferele vieții, deși domeniul societal al muncii era, de asemenea, de o importanță majoră. Egalitatea era legată, înainte de toate, de depășirea lipsei de libertate și a exploatării în ceea ce privește relațiile de producție. De la co-determinare în industriile cărbunelui și a oțelului până la valul de greve din anii '50 ai sec. XX – evenimente care aproape că s-au șters din memoria colectivă a societăților de astăzi – scopul era de a obține mai multă egalitate, altfel spus, mai multă co-determinare în ceea ce privește condițiile de muncă și de trai. Rezultatele au fost combinate: deși existau succese parțiale în ceea ce privește co-determinarea la locul de muncă și la nivel de întreprindere, cererea pentru egalitate la locul de muncă nu a fost îndeplinită încă o perioadă lungă de timp.

„Egalitatea de șanse"

Pe timpurile lui Brandt și ale așa-numitei coaliții SPD-FDP a fost inventată noțiunea de „egalitate de șanse", cu rezonanță considerabilă și astăzi (și nu

numai printre social-democrați), care a caracterizat politica progresivă mai ales în epoca lui Brandt. Noul concept tindea să accepte inegalitatea socială existentă și s-a axat, în schimb, pe politica educațională. Expansiunea educației și a sectorului public au devenit principalele mijloace de a ajunge și la alte segmente sociale și electorale, iar inegalitatea era percepută nu doar în termeni de distribuție materială, ci și în termeni de distribuție a oportunităților educaționale în societate. Pentru social-democrați era de la sine înțeles că distribuția inegală a resurselor materiale și distribuția inegală a oportunităților educaționale merg mână în mână. În cazul liberalilor, de altfel, accentul se punea mai puțin pe conexiunea ideilor egalității cu cele ale egalității de șanse, și mai mult pe înlocuirea egalității cu egalitatea de șanse. Egalitatea șanselor era ceea ce liberalii puteau accepta, altminteri, nu ar fi fost posibilă o coaliție social-liberală.

Acest nou accent a fost un semn al unei noi configurări sociale și al unei realinieri a politicii. Noțiunea de „egalitate de șanse" a fost o caracteristică importantă a acesteia, fiind introdusă în perioada în care statul bunăstării era văzut în lumină pozitivă, drept unul în stare să stabilizeze situația economică.

Șanse echitabile

În perioada a treia de guvernare a social-democrației, pe timpurile lui Gerhard Schröder, conceptul „egalității de șanse" a fost completat cu ceea ce s-ar putea numi „șanse echitabile". Noțiunea de „șanse echitabile" pune un mai mare accent pe aspectul distributiv, stabilind că șansele în societate sunt legate de distribuirea resurselor materiale și nemateriale. Aceste resurse, la rândul lor, sunt – și acesta a fost un element definitoriu al acelei guvernări – limitate din punct de vedere economic. Iar șansele limitate trebuie distribuite „echitabil".

Astfel, devine evident că politica lui Schröder s-a „inspirat" din conceptul de „justiție în funcție de rezultate sau merite". Formula „suport și provocare" (Fördern and Fordern) conține ideea de oferire de șanse și alocare de resurse materiale, precum și investiția scontată.

Definirea noțiunii de „șanse echitabile" a divizat stânga politică

Definirea noțiunii de „șanse echitabile" în dezbaterile politice a divizat stânga. Punctele critice sunt următoarele:

- Sunt resursele, într-adevăr, limitate și, dacă da, atunci în ce măsură? Sau aceasta e mai mult o problemă de voință politică, în cazul în care ar putea fi făcute diferite alegeri referitoare la finanțele publice și securitatea socială?

- Poate fi actuala distribuție socială a poverii și asistenței numită echitabilă (de exemplu, ușurarea poverii sectorului de afaceri pe contul reducerii măsurilor de securitate)?

Justiția și democrația socială

Oricare ar fi răspunsul la această întrebare, este clar că noțiunea de justiție e foarte controversată în plan atât teoretic, cât și metodologic.

Provocările democrației sociale reieșind din dezbaterile referitoare la justiție

- Justiția este valoarea fundamentală în ceea ce privește distribuția bunurilor materiale și nemateriale. Acestea fiind spuse, democrația socială nu are un concept standard al justiției la care să apeleze. Ca principiu de legitimare justiția este eficientă din punct de vedere social, însă din punct de vedere teoretic e controversată.
- Justiția, în mod clar, trebuie să fie abordată în diverse moduri în diferite sfere sociale.
- Egalitatea, ca distribuție echitabilă a bunurilor, nu are nevoie de justificări. Devierile de la aceasta trebuie să fie definite și negociate din punctul de vedere al justiției.
- Libertatea autentică este de neconceput fără egalitate.

„Justiția" în Programul SPD de la Hamburg

„Justiția se bazează pe demnitatea egală a fiecărei persoane. Este sinonimică cu libertatea egală și egalitatea de șanse, indiferent de cunoștințe și gen. De aceea, justiția înseamnă participare egală în educație, muncă, securitate socială, cultură și democrație, precum și acces egal la toate bunurile publice. Acolo unde distribuția inegală a venitului și proprietății divizează societatea în oameni care dau și oameni care primesc instrucțiuni, libertatea egală e încălcată și este, astfel, inechitabilă. Prin urmare, justiția impune o distribuție egală a venitului, proprietății și puterii… Realizările trebuie să fie recunoscute și respectate . Distribuția în funcție de rezultate a venitului și proprietății este echitabilă. Deținerea de proprietăți presupune obligații: cei cu venituri peste medie sau care dețin mai multe proprietăți ca alții trebuie și să contribuie mai mult la bunăstarea societății."

(Programul de la Hamburg 2007: 15 f.)

2.3. Solidaritatea

Conceptul cel mai puţin discutat este cel al „solidarităţii" (sau „fraternităţii", după Revoluţia Franceză). Fără îndoială, aceasta se datorează faptului că solidaritatea se referă la caracterul nostru uman, motiv din care este mai dificil de a o integra într-un cadru teoretic. În linii mari, solidaritatea poate fi definită, după unii autori[9], ca:

Definiţia solidarităţii

- un sentiment al comunităţii şi responsabilităţii mutuale, care
- rezultă dintr-un set comun de interese, şi
- îşi găseşte expresie într-un comportament spre binele societăţii, iar în unele cazuri chiar în detrimentul intereselor individuale pe termen scurt, şi
- depăşeşte cadrul revendicărilor formale de justiţie reciprocă.

Conexiunea dintre solidaritate şi identitate socială

„Solidaritatea" este, aşadar, o chestiune de „identitate socială" comună, care provine dintr-un mod similar de viaţă şi valori comune.

Pornind de aici, sociologul şi filosoful american Michaek Walyer subliniază, cu unele argumente, că solidaritatea „poate fi periculoasă atunci când e doar un sentiment, un substitut emoţional mai degrabă, decât o reflectare a cooperării de pe loc şi de zi cu zi". (Walzer 1997:32)

Solidaritatea ca şi concept al cooperării de zi cu zi?

Această „cooperare de zi cu zi" se referă la instituţiile şi structurile sociale în cadrul cărora solidaritatea se poate dezvolta şi contribui la securitatea socială.

Luată aparte, solidaritatea poate în mod negreşit lua o formă exclusivă şi discriminatorie – „esprit de corps" –, extremiştii de dreapta fiind doar unul dintre exemplele acesteia. Pentru o societate democratică, ce se naşte dintr-o societate civilă deschisă şi pluralistă şi se dezvoltă în tandem cu ea, această formă falsă de solidaritate reprezintă un pericol enorm şi persistent subestimat. Pragul fatal este depăşit atunci când coeziunea socială e alimentată prin discriminarea altora.

9 De exemplu, Hondrich et al. 1994; Carigiet 2003.

Solidaritatea are nevoie de egalitate şi libertate

Nu putem vorbi despre solidaritate fără a pune în discuţie realizarea libertăţii şi a egalităţii într-o societate democratică.

Oricât de dificil ar fi de clarificat respectivul concept, el a jucat, totuşi, un rol substanţial în istoria socială în ceea ce priveşte incluziunea societală sau instituţionalizarea. De exemplu, marile scheme de asigurare socială (în caz de şomaj, boală, pensie sau accident) sunt instituţii solidariste ale forţei de muncă. Instituirea lor în anii 1890 sau 1920 trebuie să fie atribuită, mai întâi de toate, presiunii imense exercitate de muncitori şi socialişti/social-democraţi, chiar şi în timpul guvernului conservator al lui Bismark.

Mişcarea cooperatistă poate fi, de asemenea, caracterizată drept o comunitate a solidarităţii, creată de membri ce au interese comune și care, într-o anumită măsură, este capabilă să neutralizeze competiţia tipică pieţelor.

Totodată, trebuie de menţionat că solidaritatea, pentru a fi efectivă, presupune un compromis dintre interese. Aceasta înseamnă că solidaritatea va exista doar atunci când dezbaterile politice vor ţine cont de diferitele – dar, mai presus de orice, de toate – interese.

Provocările democraţiei sociale reieşind din dezbaterile privind solidaritatea

- Ca o legătură în cadrul societăţii, solidaritatea poate fi cultivată, nu şi creată.
- Într-o democraţie socială, trebuie să fie cercetat cum instituţiile statale şi civile afectează coeziunea solidaristă.
- Solidaritatea trebuie să fie întotdeauna discutată în contextul realizării libertăţii şi egalităţii.

„Solidaritatea" în Programul SPD de la Hamburg

„Solidaritatea înseamnă ataşament mutual, apartenenţă şi asistenţă. Este disponibilitatea oamenilor de a lua apărarea unul altuia şi a generaţiilor – de a se ajuta reciproc. Solidaritatea creează putere pentru schimbare: aceasta este experienţa mişcării muncitoreşti. Solidaritatea este o forţă puternică ce leagă societatea noastră împreună – spontan şi printr-un entuziasm individual de a oferi asistenţă, cu reguli şi organizaţii comune – într-un stat al bunăstării sociale, care este o formă a solidarităţii garantate şi organizate politic."
(Programul de la Hamburg 2007: 16)

2.4. Alte puncte de vedere

Martin Timpe

Bineînțeles, valorile fundamentale ale democrației sociale nu sunt singurele pe scena politică. Și alte formațiuni politice au inserat în programele lor de partid sau în documentele de constituire propriile lor valori fundamentale. Vom analiza în cele ce urmează, pe scurt, aceste formulări. Nu pretindem că este o anliza exhaustivă, scopul nostru fiind mai curând de a oferi o privire de ansamblu, fără a intra în detalii. În linii mari, solidaritatea poate fi definită, după unii autori, ca:

„Creația Domnului" – un reper hotărâtor

„Creația Domnului" – un reper hotărâtor: CDU

Valorile fundamentale ale CDU sunt libertatea, justiția şi solidaritatea, formulate și în noul program al partidului, adoptat la congresul formațiunii convocat la Hanovra în decembrie 2007. Deşi, la prima vedere, aceste valori fundamentale sunt identice cu cele formulate de SPD în Programul său de la Hamburg, o privire mai atentă relevă o serie de deosebiri. De exemplu, accentul puternic al CDU pe orientarea spre concepția creştină a umanității şi „creația lui Dumnezeu" este izbitor. Pentru CDU, religia creştină este punctul central de referință, în timp ce pentru social-democrați aceasta este *una dintre* sursele din care derivă valorile lor fundamentale. (În cazul partidului CSU din Bavaria această tendință de bază este şi mai pronunțată, fiind completată cu o orientare conservatoare de dreapta spre națiune şi patriotism.)

Într-o anumită măsură, și concepția CDU cu privire la libertate diferă, cumva, de cea a SPD. Mai întâi de toate, CDU formulează conceptul de libertate mai detaliat decât celelalte două valori. E adevărat, programul original al partidului era întitulat „O nouă justiție prin mai multă libertate". Ambele indică asupra unei prioritizări a valorii fundamentale a libertății, pe când SPD insistă că valorile fundamentale au statut egal. În afară de aceasta, în programul CDU accentul e pus mai degrabă pe drepturile şi libertățile civile defensive sau negative, decât pe cele pozitive.

Libertate, libertate, libertate

Cele trei valori fundamentale ale FDP: Libertate, libertate și libertate

FDP nu dispune de un program al partidului. Totuși, dacă aruncăm o privire asupra documentelor de constituire a acestuia, precum e Declarația de la Wiesbaden cu privire la principiile de baza, adpotată la întrunirea conducă-

torilor de partid din 1997, devine evidentă, fără vreun echivoc, orientarea unilaterală a acestei formațiuni către valoarea fundamentală a libertății. Aceasta e lesne de înțeles în cazul unui partid care-și revendică rădăcinile din liberalismul politic, s-ar gândi cineva. Deși s-ar putea de obiectat că este o versiune destul de prescurtată. De exemplu, n-ar părea lipsită de logică afirmația că diferite aspecte ale justiției au jucat un rol central în ideile cu privire la societate ale lui John Locke, unul dintre părinții fondatori ai liberalismului politic. Prin contrast, FDP încearcă să lege orice aspect al orientării sale fundamentale de conceptul libertății. Slogane de genul „Libertatea înseamnă progres" sau „Libertatatea înseamnă compatibilitate cu viitorul" ne arată cât de artificial încearcă liberal-democrații să stabilească legătura cu o valoare fundamentală a cărei importanță nu poate fi contestată. Este, de asemenea, limpede că o societate care și-a propus ca scop exclusiv atingerea libertății, neglijând justiția și cooperarea solidaristă, ar putea foarte curând intra într-o încurcătură, iar coeziunea socială se poate pomeni în pericol.

Ceva pentru fiecare: Bündnis 90/Verzii

Într-o mulțime diversă, fiecare poate găsi ceva

Verzii atribuie un rol central autodeterminării. Conceptul lor cu privire la justiție are atâtea fațete diferite, încât este greu de înțeles. Pe lângă justiția distributivă, care trebuie să fie menținută, verzii aliniază justiția participativă, justiția dintre generații, justiția gender și justiția internațională. Desigur, nu este nicio problemă cu niciuna dintre aceste cerințe. Cu toate acestea, punându-le pe toate pe același cântar, fără a le prioritiza, cititorul nu obține o imagine clară – indiferend dacă este înclinat să susțină ori să critice teoria în cauză – despre ceea ce se subînțelege prin justiție.

Ceea ce corespunde unui partid de mediu e faptul că valorile fundamentale sunt suplimentate de un apel la sustenabilitate în toate sferele de politici. Mai puțin convingătoare este insistența verzilor de a atribui sustenabilității – care, indiscutabil, este importantă – statut egal cu cel al valorilor fundamentale precum sunt libertatea, justiția și solidaritatea.

Totul este încă în proces de dezvoltare

Totul este încă în proces de dezvoltare: Partidul Die Linke (Stânga)

Până în prezent, Die Linke (Stânga), partidul creat în urma fuziunii PDS (Partidul Democratic Socialist) cu WASG („Muncitorii și Justiția Socială – Alternativa Electorală") nu a adoptat încă un program al partidului. În „Proiectul Programului", pe care s-a bazat fuziunea celor două partide, sunt câteva observații superficiale privind valorile fundamentale. Se face referire la democrație, libertate, egalitate, justiție, internaționalism și solidaritate ca orientări valorice fundamentale. Din punct de vedere istoric, recunoașterea clară a libertății individuale este reconfortantă – fără de ea egalitatea se transformă într-o privare de drepturi și eteronomie. La fel de clară este și afirmația – iar susținătorii democrației sociale ar fi întru totul de acord cu aceasta, deși ar formula-o altfel – că libertatea fără egalitate înseamnă libertate doar pentru cei bogați. Cert e că definirea relației dintre libertate și egalitate în viitoarele declații programatice ale partidului Die Linke va trebui să fie monitorizată cu atenție.

2.5. Valorile de bază în practică

După ce am explorat valorile fundamentale la nivel teoretic, am dori să le analizăm în acțiune. Ce rol joacă ele, pentru social-democrație, în dezbaterile politice de fiecare zi? Pentru a afla răspunsul la această întrebare, vă propunem o serie de exemple din diferite domenii – exemple ce ar putea genera idei și stimula reflecții ulterioare.

2.5.1. Politicile educaționale[10]

Master plan: „Şcolile creează oportunităţi de viitor" – aplicarea la nivel local a unei politici educaţionale progresive[11]

Marc Herter

De când primele studii PISA (care evaluează succesele studenților în lumea întreagă), din2003, au scos în evidență deficiențele sistemului educațional german, acest subiect a fost discutat intens deopotrivă la nivel național, regional (*land*) și local. Punctul central al discuției se axează pe faptul că, în Germania, rezultatele învățământului – în special, dacă faci o comparație cu alte state – sunt strâns legate de statutul social al copiilor și tinerilor. Cum însă trebuie să arate un sistem educațional social echitabil și solidarist care, în același timp, să permită fiecăruia libertatea de a lua decizii proprii referitoare la educație și ocupație?

La Hamm, SPD s-a dedicat acestei probleme și a elaborat o abordare social-democrată integrată a educației, sub forma așa-numitului Master plan: „Școlile creează oportunități de viitor". În calitate de centru administrativ (*kreisfreie Stadt*), Hamm gestionează propriile școli și, astfel, este responsabil de „dezvoltarea orientată spre viitor" a școlilor. De ce a fost nevoie de „un master-plan"?

De ce un master plan?

Analizele efectuate au arătat că politica școlară la Hamm, unde la putere se află o coaliție CDU/FDP, a avut mai degrabă un caracter „ocazional". Cu alte

10 Cu referire la educație, vezi de asemenea: Manual 3: Stat social şi democrație socială (2012), capitolul 7.5 Educația.

11 Acest exemplu este în baza unui plan de dezvoltare a şcolilor elaborat de SPD la Hamm.

cuvinte, atunci când numărul înregistrărilor la vreo şcoală este prea mare sau prea mic, şcoala se extinde, respectiv numărul de elevi e îngheţat sau elevii sunt transferaţi până când se restabileşte echilibrul. Când se termină criza, se aşteaptă până când apare alta.

Dar aceasta nu este o bază solidă pentru un sistem şcolar local orientat spre viitor. Un alt punct de plecare pentru noul concept şcolar a fost constatarea că nu doar sistemul şcolar, ci şi diversele aspecte legate de bunăstarea copiilor şi a tinerilor, precum şi suportul în ceea ce priveşte training-urile şi educaţia, piaţa muncii şi integrarea în cadrul ei, joacă un rol decisiv în rezultatele educaţionale ale copiilor şi tinerilor. În baza unei analize minuţioase, Master planul elaborat de social-democraţi formulează scopuri pe termen lung şi domenii de acţiune, iar cheia pentru realizarea lor este îmbunătăţirea rezultatelor şi a participării educaţionale.

Master planul social-democrat

Scopul Master planului era de a propune o alternativă social-democrată la sistemul educaţional existent, administrat de majoritatea din consiliul municipal. Doi indicatori ai eşecului politicii educaţionale precedente, în afară de studiile PISA, demonstrează clar importanţa acesteia:

- Cu o rată a notei de trecere anuale de *abitur* („calificare generală pentru admiterea la universităţi") mai joasă de 30%, Hamm rămâne în urmă substanţial de alte oraşe *kreisfrei* din landul Renania de Nord-Westfalia. Oraşul vecin Münster, de pildă, are o rată de trecere de 50 la sută.
- Pe când, în regiunile mai bogate, aproape 50 la sută din studenţi merg la *gimnazii* (similare cu grammar schools în Marea Britanie), în regiunea muncitoare tradiţională Herringen la gimnazii se înscriu doar 19,5 procente.

Totodată, şi evoluţiile socio-demografice sunt alarmante. Către anul 2015, numărul elevilor care vor trece din şcoli primare în şcoli secundare va scădea cu un sfert comparativ cu anul 2005. Totodată, s-a stabilit că deja începând cu 2010 fiecare al doilea copil născut în Hamm va proveni din familii de imigranţi. De aceea, integrarea şi utilizarea tuturor talentelor disponibile nu este doar o problemă politică apropiată inimilor celor cu o gândire progresivă, ci devine mai degrabă o precondiţie de bază a dezvoltării de succes a oraşului în contextul unor schimbări structurale.

Ce avem în vedere prin libertate – îngrijire pentru întreaga zi nu doar pentru unii

Primul principiu călăuzitor al Master planului este de a extinde îngrijirea în cadrul sistemului pe parcursul întregii zile, cuprinzând copiii din toate categoriile de vârstă. Acest *sistem de îngrijire* de calitate începe de la vârsta de un an, cu servicii de îngrijire calitative orientate, la cerere, până la vârsta de trei ani. Apoi se extinde la servicii oportune și competitive din punct de vedere pedagogic pentru copiii având între trei și șase ani, urmate de servicii „pentru întreaga zi" pentru cei care ating vârsta școlară. Dar serviciile nu se limitează la școala primară, ci sunt extinse până la vârsta de 14 ani a copiilor. Astfel, este posibilă îmbinarea activității profesionale cu cea de familie. Mai mult, consiliul orășenesc nu mai stabilește cum trebuie să fie educați copiii, ci, pentru prima dată, oferă cadrul în care mamele și tații sunt liberi să ia ei înşişi decizia. Astfel, *libertatea* nu este doar libertatea familiilor care o duc bine și care își pot permite să angajeze bone, ci aparţine tuturor familiilor, permițându-le să-și planifice viața.

Justiție socială reală – Şcoli gimnaziale de cartier pentru noi oportunități

Un alt principiu călăuzitor al Master planului este de a da mai multă permeabilitate și mobilitate sistemului școlar. „În toate cele șapte cartiere din Hamm trebuie să fie disponibile aceleași examene". Scopul e de a înlătura verigile ce împiedică succesul studenților la școală din cauza statutului lor social. Justiția socială începe, astfel, cu participarea egală în ceea ce privește șansele de viață și oportunitățile educaționale, creând acces egal la învățământul de toate nivelurile. Iar integrarea și suportul mai mare pentru indivizi nu vin în contradicție, ci mai degrabă sunt interdependente. Şcolile gimnaziale de cartier (după modelul SPD din Renania de Nord-Westfalia), după ce continuă cu clase mixte în anii cinci și șase, ar oferi în continuare opțiunea claselor integrate, până în anul zece, sau divizarea în trei curente care să corespundă *Hauptschule* (ca școala secundară veche din Marea Britanie), *Realschule* (școli medii cu orientare spre discipline mai practice) și *Gymnasium* (licee), dar toate în aceeași clădire, în cadrul aceleiași școli. Multe s-ar schimba și la nivel local: de exemplu, în districtul Herringen, menționat mai sus, școlile gimnaziale de cartier ar introduce pentru prima dată învățământul gimnazial și vocațional. Alte trei districte ar fi și ele, pentru prima dată, înzestrate cu învățământul liceal. În mare, din cauza schimbărilor demografice, niciun district nu va putea continua fără o formă „de învățământ" gimnazial.

Solidaritatea care e mai mult decât cuvinte goale – Buget de suport social

Al treilea element major al propunerilor de politici școlare este *Bugetul de suport social*, care ia în calcul faptul că nevoile și circumstanțele speciale sunt destul de diferite în diferite școli. Astfel, acolo unde proporția studenților emigranți este cea mai înaltă, iar problemele sociale pot influența viața școlară de zi cu zi, banii din bugetele școlare sunt cheltuiți pentru a întreține activitățile de bază – cum ar fi manualele școlare, participarea la excursii școlare, îngrijirile și prânzul –, pe când aceste resurse ar putea fi alocate pentru îmbunătățirea învățământului, la programe de ziua întreagă sau la proiecte speciale și echipament. Drept urmare, în mod absurd, acolo unde nevoile sunt cele mai mari, gama de opțiuni este și cea mai îngustă. *Bugetul de suport social*, la rândul său, ar funcționa fără multă birocrație: pentru fiecare student eligibil fiecare școală ar primi un buget suplimentar, care să fie majorat cu o rată fixă de 10% în caz de dificultăți. Astfel, școala ar finanța nevoile speciale și, în consecință, ar putea să folosească bugetul școlar într-un mod adecvat, ca și celelalte școli. Acest principiu diferă în mod fundamental de bugetarea tradițională per capita și cheamă la *solidaritate* între școlile cu o situație financiară mai bună și cele cu o situație financiară mai fragilă, pentru a egala posibilitățile de finanțare în oraș, respectiv facilita rezultatele educaționale de succes.

Dialogul

După elaborarea de către coaliția de partid la nivel de consiliu și de district, Planul comun este prezentat și discutat în cadrul diferitelor evenimente organizate cu părinții, învățătorii, studenții și alte părți interesate din toate cele șapte districte. Întrebarea centrală este dacă aceste idei pot fi aplicate în districtele relevante.

2.5.2. Politici de sănătate[12]

Asigurarea medicală universală versus asigurarea forfetară – o problemă a politicilor de sănătate echitabile

Martin Timpe şi Christina Rentzsch

Faptul că beneficierea de servicii medicale nu mai este o chestiune de venit sau de apartenență la o clasă socială este considerat drept una dintre cele mai importante realizări sociale ale secolului XX. Serviciile medicale sunt baza unui trai decent, la care toți trebuie să aibă acces egal. Este un drept ce derivă în mod direct din valorile fundamentale ale democrației sociale.

În Germania, problema finanțării serviciilor medicale a dominat dezbaterile publice. În mod special, la capitolul venituri, două politici foarte diferite se confruntă una cu alta: „contribuțiile forfetare" ale CDU şi „asigurarea medicală universală" a SPD.

Cum trebuie să fie evaluate cele două modele – „asigurarea medicală universală" şi „contribuția forfetară" – prin prisma valorilor fundamentale ale democrației sociale? Pentru a răspunde la această întrebare, să analizăm mai întâi, mai îndeaproape, cele două modele şi caracteristicile specifice ale asigurării medicale private (PKV).

Asigurarea medicală universală

SPD pledează pentru ridicarea asigurării medicale statutare (GKV) la un nivel cu asigurarea medicală universală, care prevede ca fiecare să contribuie în funcție de capacitatea sa de plată. Cu toate acestea, baza de calcul nu o va constitui doar venitul salarial, în calcul fiind luate şi alte forme de venit – bunăoară, venituri din capital. Cu asigurarea medicală universală, asigurarea medicală statutară va continua să fie finanțată din contribuțiile celor asigurați şi ale angajatorilor. Soțiile care nu au venit propriu ar continua să fie asigurate, iar copiii ar fi scutiți de plata contribuțiilor.

12 Cu referire la sănătate, vezi, de asemenea: Manual 3: Stat social şi democrație socială (2012), capitolul 7.4 Sistemul de sănătate.

Asigurarea forfetară

Modelul descris de CDU ca „primă de asigurare" presupune o plată lunară cu rată fixă, care este în mod evident aceeaşi pentru toţi contribuabilii – 6,5% din venitul impozabil. Angajatorii ar fi, astfel, scutiţi de sporirea costurilor viitoare. Cei pentru care contribuţia unică reprezintă mai mult de 7% din venitul lunar ar fi compensaţi. Contribuţiile copiilor celor asiguraţi prin asigurarea medicală statutară ar urma să fie, pe viitor, finanţate din impozite.

Viitorul asigurărilor medicale private

Caracteristica principală a sistemului german de asigurare în sănătate este că unele persoane sunt scutite de contribuţiile solidariste. De exemplu, funcţionarii publici, în baza unei forme speciale de asigurare medicală pentru funcţionarii publici („Beihilfe") finanţate din impozite, sunt excluşi din start, pe când liberii profesionişti nu sunt obligaţi prin lege să se asigure, indiferent de venitul lor.

Mai mult, angajaţii ale căror venituri depăşesc un anumit prag („limita de asigurare obligatorie") pot opta pentru asigurarea medicală privată. Aceasta înseamnă că nu toate grupurile de populaţie contribuie în mod solidar la finanţarea sistemului de sănătate. În funcţie de viziunile şi valorile politice, această situaţie este tratată fie ca o problemă, fie ca o expresie a competiţiei în sistemul de sănătate.

Sistemul privat de asigurare sănătate ar fi afectat – ce-i drept, în diferite moduri – de introducerea atât a asigurărilor medicale universale, cât şi a asigurărilor medicale forfetare. Explicaţia e simplă: în timp ce unul dintre scopurile asigurărilor medicale universale este de a include asigurarea medicală privată în finanţarea solidaristă, sistemul cu rată fixă ar lasă privilegiile private neatinse. Veniturile din impozite, într-adevăr, ar fi folosite la finanţarea scutirii de impozite a copiilor celor asiguraţi privat.

Finanţarea în baza contribuţiilor solidariste – Distribuirea echitabilă a poverii în funcţie de capacitatea de plată

Este evident că sporirea *solidarităţii* este una dintre trăsăturile de bază ale asigurării medicale universale. Fiecare ar participa la o schemă de asigurări comună în vederea finanţării sistemului de sănătate.

CDU pretinde că şi modelul său este *solidarist* în esenţă, drept dovadă invocând faptul că sistemul forfetar include contribuţii mai mari din sistemul de

impozitare. Cu toate acestea, situația în cauză se prezintă problematică sub două aspecte.

În primul rând, nu este clar cât de mare poate fi această „compensație fiscală", dacă CDU şi FDP ar slăbi în continuare viabilitatea statului prin reduceri de taxe pentru cei cu venituri înalte.

În orice caz, ceea ce nu este cu siguranţă solidarist e faptul că, în cazul modelului ratei fixe, funcţionarii publici ar fi scutiţi de impozite, iar sistemul privat de asigurare medicală (cel puţin formal) ar păstra structurile competitive tradiţionale.

Cu toate acestea, introducerea asigurării medicale universale nu va însemna mai puțină libertate de alegere. Aceasta va însemna pur şi simplu că se va pune capăt coexistenţei diferitor baze de calcul aplicate de către asigratorii individuali. În schimb, vor fi create condiţii pentru o "competiție onestă" cu ajutorul unor prevederi obligatorii pntru un sistem unitar.

La baza concurenţei dintre asiguratori ar sta calitatea serviciilor şi nu "riscurile bune" (asiguraţi mai tineri şi mai sănătoşi). În locul câtorva persoane privelegiate care pot beneficia pe contul tuturor, fiecare ar avea o şansă mai bună de a beneficia de progresul medical.

Dupa cum s-a menționat mai sus, sănătatea este baza unei vieți decente la care toți trebuie să aibă acces egal. Un sistem de sănătate, pe lângă faptul că trebuie să servească scopurilor sale, trebuie să fie orientat mai întâi de toate la oportunități egale (acces la serviciile de sănătate) şi la justiția în funcție de necesități.

Este şi o chestiune de *justiție* să stabileşti ce segmente ale populației se vor pomeni cu o povară financiară mai mare sau mai mică. Vizavi de aceasta, cele două modele diferă în mod decisiv: în timp ce modelul asigurării medicale universale ar reduce povara familiilor cu doi copii, prin introducerea sistemului unic de impozitare s-ar pierde până la 900 de euro pe an. La polul opus se află persoanele singure – în cadrul unui sistem unic de impozitare, ele ar putea spera să câştige peste 1300 euro pe an, în timp ce, în condițiile unui sistem universal, câştigurile lor ar fi mult mai modeste.

2.5.3. Politicile pieţei muncii[13]

Insecuritate permanentă? Noua lume a muncii şi valorile social-democrate

Matthias Neis

Timp de câteva decenii după cel de-al Doilea Război Mondial, în Germania s-a reuşit, în principiu, păstrarea unui compromis de succes dintre interesele capitalului şi cele ale muncii. Pe parcursul unei perioade extraordinar de lungi de creştere economică, începând cu 1949, munca salariată era o normă. Angajarea le dădea oamenilor şi un drept pozitiv la „proprietatea socială", garantându-le dreptul la pensie, protecţie împotriva concedierilor ilegale, păstrarea standardelor de sănătate şi securitate, dreptul la co-determinare şi contracte de muncă cu titlu obligatoriu (Dörre 2005).

Munca salariată de acest gen, cunoscută şi ca „relaţii de angajare tipice" sau „contract de angajare standard" garantat de către statul bunăstării sociale, a asigurat un nivel minim de recunoaştere sau statut social, pe lângă securitatea materială. Aruncând o privire retrospectivă, constatăm că această perioadă armonioasă era, bineînţeles, departe de a fi lipsită de conflicte. Compromisul era contestat în mod constant, lipsit de constrângeri, iar distribuţia inegală a bunurilor societăţii era, în cel mai bun caz, ameliorată doar treptat. Totuşi, categorii întregi ale populaţiei puteau fi sigure că, datorită eforturilor lor, vor fi în stare să-şi îmbunătăţească – mai lent, dar stabil – standardele de viaţă.

În pofida acestui fapt, începând cu anii '80, contractul de muncă standard şi-a pierdut în mod constant din strălucire. Deşi majoritatea angajaţilor mai lucrează încă în bază de „contract de muncă tipic", numărul lor descreşte în mod rapid. Creşteri ale numărului de angajaţi pot fi observate doar în unele domenii, şi anume: angajarea cu jumătate de normă, angajarea temporară, angajarea cu jumătate de normă fixă sau marginală („locuri de muncă mini").[14] La fel ca şi angajarea permanentă şi cu program deplin, „proprietatea socială" este şi ea supusă presiunii. Privatizarea parţială a pensiilor de vârstă, propunerile de a slăbi

13 Privind politicile pieţii muncii, vezi de asemenea: Manual 3. Stat social şi democraţie socială, capitolul 7.2, Munca.

14 Între anii 1991 şi 2003, numărul angajaţilor cu program redus a crescut, de pildă, de la circa 5 milioane la 9 milioane.

protecția împotriva concedierilor ilegale şi diminuarea implementării contractelor de muncă colective obligatorii – în special, în Germania de Est – sunt doar cele mai evidente aspecte ale acestui proces.

Există câteva motive ale acestor evoluții. De exemplu, importanța din ce în ce mai mare a sectorului de servicii şi care necesită o organizare a muncii diferită, mai flexibilă decât modelul de producere de altă dată. În condițiile în care competiția nu mai este doar între companii, dar şi în cadrul lor – echipe şi departamente care „luptă" unele împotriva altora –, „proprietatea socială" devine în mod rapid o formă de „rezervă întru susținerea flexibilizării". Companiile care reuşesc să dilueze sau chiar să abolească drepturile de protecție a angajaților obțin un avantaj competitiv – deşi, probabil, de scurtă durată.

Majoritatea sunt profund tulburați de această întorsătură a lucrurilor. Conform unui studiu recent realizat de către Fundația Friedrich Ebert, 63% din respondenți s-au arătat îngrijorați de schimbările continue din societate (Neugebauer 2007). Această stare a lucrurilor care diseminează o incertitudine generalizată în rândul unui număr mare al populației, cauzată de schimbările din economie şi din lumea muncii, a fost botezată cu numele de „precaritate" de către sociologul francez Pierre Bourdieu. Aceasta nu este doar o chestiune a micşorării salariilor sau a contractelor cu termen fix, dar, mai important, a felului în care este percepută şi „prelucrată" incertitudinea. Devine evident că precaritatea nu se limitează la angajații care activează în condiții precare. Ea îşi croieşte drumul adânc în inima economiei muncii. Mulți angajați permanenți resimt prezența angajaților temporari la locul lor de muncă drept un factor profund neliniştitor. Confruntându-se cu această alternativă înfricoşătoare, ei sunt gata să facă anumite concesii privind salariile şi condițiile de muncă, pe care altminteri nu le-ar fi acceptat niciodată. Angajații „precari" se regăsesc undeva între angajații cu contracte de muncă standard şi oamenii care au fost excluşi completamente de pe piața muncii bine plătite şi se află într-o stare de suspans. Frica lor este legată de faptul că ar putea cădea pe scara socială, în timp ce visul lor este de a se mişca în sus spre sfera contractului de angajare standard. De cele mai multe ori însă, cea mai reală perspectivă este de a se împăca cu incertitudinea permanentă.

Care sunt consecințele acestor evoluții pentru proiectul democrației sociale? Semnificația pe care „angajarea normală" o avea în trecut pentru democrația socială nu poate fi supraestimată. Fiind parte a statului bunăstării sociale, „angajarea normală" a fost, vreme îndelungată, unul dintre factorii-cheie care a conturat cele trei valori

fundamentale. Ea a creat securitate pentru mulți, dacă nu pentru toți, constituind astfel o premisă pentru eficacitatea libertăților pozitive. Tot ce s-a obținut în materie de redistribuție semnificativă (în conformitate cu valoarea justiției) s-a realizat, într-o măsură considerabilă, datorită sistemului de angajare. În fond, „proprietatea socială" a fost angrenată să amortizeze efectele exigențelor vieții în baza solidarității. Securitatea socială, creată de „angajarea normală", a stimulat identificarea unor segmente importante ale populației cu cele trei valori fundamentale ale social-democrației. În mod special, SPD, în programele sale de partid, a făcut referire la relațiile de angajare standard şi, mai presus de toate, la angajarea deplină. Scopul extinderii „angajării normale" pentru toți lucrătorii era parte esențială a înțelegerii partidului în calitate de purtător politic standard al social-democrației.

Cu toate acestea, asocierea puternică a SPD cu relațiile de angajare standard a dispărut. Reformele pieții muncii şi ale politicilor sociale din deceniul trecut – precum normalizarea muncii temporare şi reforma asigurării în caz de şomaj, pentru care şi SPD purta responsabilitate – erau o încercare de a răspunde schimbărilor radicale din lumea muncii prin schimbarea la fel de radicală al cursului. Valorile social-democrate mai au încă o rezonanță puternică în rândurile populației. Totuși, spre deosebire de secolul trecut, aceste valori nu mai sunt asociate în mod evident doar cu o singură forţă politică. Motivul principal al acestui fapt este eşecul politic în tentativa de a restabili, până acum, securitatea socială sub egida flexibilizării. Ce înseamnă aceasta pentru un nou model al democrației sociale în relație cu valorile fundamentale care îi stau la bază?

Libertatea

Noua lume a muncii presupune, fără îndoială, noi promisiuni ale libertății. Un grup mic, dar nu de neglijat, precum sunt liber-profesioniştii sau „auto-managerii", poate beneficia de libertatea de a-şi organiza individual munca sub formă de proiecte, fără a fi supus controlului unui șef. Adițional, acest grup poate solicita o recompensă substanțială pentru flexibilitatea sa. Cu resurse suficiente, lucrătorii din acest grup pot transforma angajarea pe termen scurt într-o oportunitate a instruirilor ulterioare. Pentru muncitorii cu angajare precară, fără protecție financiară, o asemenea situație este o catastrofă majoră ce reduce drastic atât libertățile pozitive, cât şi pe cele negative.

În acest context, este crucial ca social-democrația să vină cu o promisiune a libertății care să fie pozitivă, realistă şi socială. Aceasta include noi instrumente ale securității (sociale) colective. Orice potențial al libertății, pe care-l susține fle-

xibilizarea, poate fi realizat de majoritatea lucrătorilor doar dacă ei nu sunt puşi în situaţia de a face faţă riscurilor şi crizelor inevitabile de unii singuri.

Justiţia

Ce este echitabil, şi cine şi pentru ce are dreptul să înainteze revendicări legitime rămâne în mod decisiv co-determinat de statutul de angajare. Pe plan istoric, dorinţa cuiva de a avea o contribuţie activă, demonstrată de munca acestuia, îi asigura dreptul de participare în societate. Chiar şi atunci însă acest concept al justiţiei făcea o delimitare strictă între grupurile sociale – de exemplu, între sexe – şi integra tendinţele spre individualizarea responsabilităţii.

Aceste norme s-au dovedit a fi foarte stabile, dar, în condiţiile noii economii a muncii, ele au evoluat într-un motor veritabil al inegalităţii, în cadrul căruia persistă noţiunea de performanţă sau realizare (merit), iar posibilităţile de accesare a angajării devin mai reduse. Pierderea petru o perioadă de timp a locului de muncă sau chiar în mod repetat este un lucru firesc pentru „zona" de precaritate, dar nu se poate spune că este ceva acceptabil. Mulţi dintre cei aflaţi în condiţii precare au dreptul să-şi manifeste dorinţa de a avea o muncă permanentă. Se sugerează că cel care nu reuşeşte să-şi găsească o muncă permanentă trebuie să fie mai insistent. E o individualizare ce estompează percepţia oamenilor asupra inegalităţilor, mereu în creştere, din societate. Astfel, această înţelegere a justiţiei poate fi aproape că transformată într-un antonim al egalităţii.

O provocare pe care democraţia socială trebuie să o rezolve e stabilirea unei relaţii pozitive dintre justiţie şi egalitate. În termeni politici, aceasta înseamnă să permiţi creşterea presiuni individuale doar în măsura în care fiecare individ dispune de posibilităţi de auto-determinare. Doar având acest fundament e rezonabil să soliciţi mai multă auto-responsabilitate.

Solidaritatea

Restructurarea sistemelor colective de siguranţă – expresia instituţională a solidarităţii în sistemul vechi de angajare – poate fi înţeleasă ca un element al crizei generale a comportamentului solidarist. În situaţia actuală, principala linie de confruntare socială dintre „cei de sus" şi „cei de jos", şi unde aceste sisteme se ciocnesc, se deplasează prin divizarea dintre „interior" şi „exterior". Cele două distincţii nu se exclud reciproc, dar conduc la conflicte sociale total diferite.

Competiția mare de la locul de muncă, combinată de fiecare dată cu sentimentul că sunt şi alţi doritori de a-ţi lua locul, oferă cel mai rău stimulent posibil pentru comportamentul solidarist. Cei „din interior" îi percep tot mai mult pe cei „din exterior" ca pe un pericol. Dimpotrivă, elementele securității sociale colective ce rămân intacte sunt resimțite în mod frecvent, de către cei care activează în condiţii precare sau de către cei neangajaţi, drept obstacole ce vor continua să-i excludă. Criza actuală demonstrează clar că această percepție nu este lipsită de temei. După colapsul comenzilor în cea mai mare parte a industriei în iarna lui 2008, lucrătorii temporari şi-au pierdut locurile de muncă aproape imediat. Aproape de la o zi la alta, fabricile concediau sute de mii. Protestele muncitorilor sau chiar ale sindicatelor erau în cel mau bun caz sporadice. Totodată, aceste concedieri au asigurat locurile de muncă ale muncitorilor de bază şi, astfel, ale majorității membrilor de sindicat.

În lumina evoluțiilor recente, apare întrebarea: cum poate fi concepută solidaritatea în lumea muncii de astăzi? De asemenea, din perspectiva solidarității create pe noi baze, instrumentele eficiente ale securității sociale reprezintă un punct de referință crucial pentru democrația socială de mâine, și anume, ea are misiunea de a restabili credibilitatea „proprietății sociale". În acest scop, instrumentele relevante trebuie să fie plănuite în conformitate cu genul de carieră pe care oamenii şi-o doresc, în vederea minimizării contrastului dintre „interior" şi „exterior".

În condițiile noii economii a muncii, pe de o parte, pare că legătura dintre valorile fundamentale ale democrației sociale şi muncă nu mai poate fi de la sine înțeleasă ca altădată. Pe de altă parte însă, această legătură rămâne a fi „prea strânsă", scoțând în evidență necesitatea stringentă pentru o nouă dezbatere asupra conținutului celor trei concepte – libertate, justiție şi solidaritate.

O evaluare punctuală a felului în care libertatea, justiția şi solidaritatea se raportează la noua economie a muncii trebuie să constituie o prioritate pentru politicienii care împărtăşesc ideile democrației sociale. Nu există factori care să indice că angajarea îşi va pierde definitiv statutul de vehicul important al participării şi recunoaşterii. Natura muncii în societate va continua să aibă o influență decisivă asupra caracterului democrației sociale. Experiența crizei de la finele acestei decade arată mai mult ca niciodată că economia şi munca într-o democrație socială trebuie să fie conturate în conformitate cu principiile democratice.

2.5.4. Politica învăţământului superior

„Privatul înaintea statului" sau bun public? Două modele contrastante de finanţare a studenţilor

Martin Timpe şi Frederike Boll

Originile sociale determină oportunitățile de educație

În nicio ţară industrializată membră a OECD parcursul educaţional al persoanei nu depinde atât de mult de originea socială, ca în Germania. Din 100 de copii din familii în care cel puţin un părinte are grad universitar, 83 vor merge în instituţii de educaţie superioară. În familiile în care părinţii nu au studii superioare, doar 23 de copii merg la universitate sau la alte instituţii de învăţământ superior (vezi Isserstedt 2007:11).

Mai mult decât atât, comparativ cu media OECD, în Germania procentul studenţilor este foarte mic. În anul academic 2009 – înainte de toate, datorită faptului că numărul celor care au susţinut Abitur (examenul de bacalaureat) a fost de două ori mai mare ca de obicei – cota studenţilor constituia 43 de procente din cohorta de vârstă. Pentru a mări procentul studenţilor şi a se apropia de media OECD, care este semnificativ peste 50 la sută, în special copiii din familiile cu părinţi fără studii superioare trebuie să fie încurajaţi să îşi continue studiile, deoarece anume acolo este cel mai mare potenţial neexploatat. Aceasta are sens nu numai din punct de vedere economic, fiind şi o chestiune de justiţie socială.

Probleme de finanţare a studenţilor

Un mod important de abordare în ceea ce ţine de sporirea egalităţii şanselor, respectiv a numărului studenţilor, este finanţarea lor. Mulţi dintre tinerii calificaţi pentru învăţământul superior – dar care, provenind din familii cu părinţi fără studii superioare, optează pentru învăţământul vocaţional – îşi explică alegerea prin faptul că acesta din urmă oferă o alocaţie de student. Deşi e mică, aceasta poate fi, totuşi, o alternativă pentru a nu depinde financiar de părinţi – situaţie în care, de regulă, se pomenesc cei care optează pentru studii superioare (vezi Heine/ Quast 2009: 16).

BAföG

„Dar mai există şi BAföG” (Legea federală cu privire la asistenţa în educaţie şi instruire – Bundesausbildungsförderungsgesetz sau BAföG), ar putea spune alţii. Doar că de asistenţa BAföG beneficiază doar un număr mic de studenţi, circa 18% din cei care studiază în instituţiile de învăţământ superior din Germania (vezi raportul BAföG nr. 17 din 2007:8)[15]. În plus, valoarea bursei BAföG prevăzută pentru acoperirea costurilor de trai rămâne sistematic în urma costurilor reale, deoarece legea nu prevede ajustări în mod automat.

Şi cota de 50% din BAföG, care este cu titlu de împrumut, îi sperie pe mulţi potenţiali studenţi. În familiile cu părinţi care nu au studii superioare dorinţa de a-şi asuma nişte datorii este mai mică decât în familiile unde părinţii au o facultate. Aceasta, de asemenea, vorbeşte în defavoarea propunerilor de a finanţa costurile de trai şi taxele de şcolarizare prin intermediul împrumuturilor.

În cele din urmă, pragul venitului pentru accesarea BAföG este stabilit la un nivel mult prea jos, încât multe familii din clasa de mijloc – care au un venit puţin mai ridicat, dar totuşi nu-şi pot permite să-şi trimită copiii la instituţii de învăţământ superior – nu beneficiază nici de suport BAföG. Un fenomen care e denumit „gaura clasei de mijloc” (Mittelstandsloch).

Taxa de şcolarizare

Pe lângă impedimentele enumerate mai sus, în prezent, şase state federale percep o taxă de şcolarizare de până la 500 euro pe semestru. După ce Curtea Constituţională a decis, în 2005, că ţine de competenţa landurilor de a fixa taxe de şcolarizare în instituţiile de învăţământ superior, şapte guverne locale, conduse de CDU, au introdus taxe generale de şcolarizare. În Hessen, de altfel, taxele au fost ulterior anulate de către majoritatea roşu-verde-roşu (Alianţa 90 – SPD/Verzii/Die Linke) din parlamentul landului. La fel a făcut guvernul negru-galben-verde (CDU-FDP-Verzii) din landul Saarland. Dar în Baden-Württemberg, Bavaria, Hamburg, Saxonia inferioară şi Renania de Nord-Westfalia, taxele de şcolarizare au rămas, ceea ce înseamnă că peste jumătate din cele două milioane de studenţi germani sunt afectaţi de acestea.

15 Acesta este procentul din numărul total al studenţilor care beneficiază de suport.

Așadar, astăzi în Germania există două modele contrastante de finanțare a studenților: unul ţinteşte spre întărirea contribuțiilor private la finanțarea studiilor şi pledează, de exemplu, pentru taxe de şcolarizare, iar altul cere învăţământ gratuit reieşind din înțelegerea învățământului ca un drept al omului. În baza acestui raționament, educația este un bun public la care toți trebuie să aibă acces egal, indiferent de venit, proveniență, condiții economice sau sociale.

Finanțarea studenților şi valorile fundamentale ale democrației sociale

Libertatea

Libertatea, susțin adepții democrației sociale, are şi ea o bază materială. Doar cei care au acces la educație pot face uz de libertățile lor. Dreptul la învățământul superior valorează puțin pentru cei care nu pot plăti chiria în căminele studențeşti. Dreptul de a alege calea în învățământ în mod liber este subminat, dacă depinzi financiar de părinți şi, astfel, eşti direct sau indirect forțat să iei în calcul ideile lor privind cariera ta de viitor şi disciplinele pe care trebuie să le înveți, deseori în detrimentul preferințelor tale.

Un BAföG puternic ce depinde doar de nevoile individuale ale studenților ar fi o modalitate bună de realizare a libertății formale (de a învăța). Diversele propuneri privind împrumuturile studenţeşti oferă însă doar aparent libertate, de facto creând noi dependențe sub formă de datorii sau obligații contractuale față de creditori.

Justiția

În dezbaterile pe tema taxelor de şcolarizare şi justiției auzi mereu acelaşi argument care, deși e repetat de zeci de ori, nu devine mai corect. „Din impozitele asistentelor și asistenților medicali se plăteşte pentru studiile fiilor medicilor-şefi. Medicii-şefi, la rândul lor, nu contribuie la aceste studii, chiar dacă ei cu uşurință ar plăti taxele de şcolarizare. Această situație e profund inechitabilă şi astfel familiile înstărite ar trebui să contribuie direct la educația superioară prin intermediul taxelor de şcolarizare".

Situația descrisă ar fi, într-adevăr, inechitabilă, dacă ar fi descrisă corect. În realitate, o injustiție e folosită pentru a îndreptăți o altă injustiție: insuficiența şanselor egale în sistemul nostru educațional şi distribuția inechitabilă a poverii sociale (fiscale).

Fiul medicului-şef îşi va continua studiile cu sau fără taxe de şcolarizare. De altfel, mărirea taxelor şcolare ar consolida inechitatea socială în ceea ce priveşte accesul la învăţământul superior. În acele condiţii, fiica asistentei medicale ar renunţa la învăţământul superior. Cei care se plâng că, spre deosebire de asistentele medicale, medicii-şefi contribuie prea puţin la finanţarea sistemului educaţional sau la alte servicii publice, ar trebui mai degrabă să-şi îndrepte privirea spre sistemul de impozitare propriu-zis, decât spre taxele de şcolarizare. Pentru a fi consecvenţi, ei trebuie să pledeze pentru o povară fiscală mai mare pentru cei cu venituri mari, respectiv pentru o povară fiscală scăzută pentru cei cu venituri mici şi medii.

Justiţia este egală cu libertatea – aşa cred social-democraţii. Libertatea egală de a învăţa va fi cel mai puţin periclitată de perceperea taxelor de şcolarizare. În acelaşi timp, nici chiar argumentul pe care l-am prezentat nu este concludent. Mai degrabă, distribuţia echitabilă a finanţării serviciilor publice ar trebui să fie organizată prin intermediul sistemului fiscal în baza capacităţii de plată a fiecărui angajat.

Solidaritatea

În cele din urmă, se merită de reflectat şi la efectele pe care taxele de şcolarizare le vor avea asupra climatului social. Instituţiile noastre de învăţământ superior au un rol important în dezvoltarea democratică şi socială. N-ar fi raţional ca studenţii şi cadrele didactice să înveţe să coopereze în mod democratic şi în spiritul solidarităţii? În schimb, taxele de şcolarizare şi alte instrumente ale politicii educaţionale conduc la dominaţia relaţiilor de piaţă, de consumatori şi de concurenţă, dar, mai ales, la discrepanţa şi mai mare dintre veniturile celor cu studii superioare şi ale celor fără studii superioare. Dacă această evoluţie este benefică pentru o societate unde şi fără asta bogaţii se îndepărtează tot mai mult de săraci, vă lăsăm să judecaţi singuri.

3. MODELE DE SOCIETATE ÎN COMPARAŢIE

În acest capitol

- este discutată relaţia dintre capitalismul de piaţă şi democraţie;
- sunt analizate şi comparate modelele sociale liberale, conservatoare şi social-democrate;
- sunt schiţate pe larg dezvoltarea şi istoria ideilor mişcării muncitoreşti şi este discutat conceptul socialismului democratic;
- e comparată concepţia democraţiei sociale despre omenire cu alte concepţii.

Numărul din 22 octombrie 2007 al revistei *Der Spiegel* a folosit un titlu provocator.

Der Spiegel, numărul 43. www. spiegel-online.de (22.10.2007)

Ce este reprezentat pe copertă?

Câteva figuri importante ale SPD, care au sărit într-o barcă de salvare ca urmare a unui naufragiu, sunt reprezentate în caricatura de pe coperta *Der Spiegel*. Căpitanul, Gerhard Schröder, rămâne în barca naufragiată, în timp ce Gregor Gysi şi Oscar Lafontaine au pus mâna pe o altă barcă. Titlul, „Când înotăm cot la cot"[16], este un joc de cuvinte, cuvântul „a înota" în acest caz însemnând „a nu şti", şi anume „a nu şti" încotro te va duce curentul. Şi mai rău, caricatura reprezintă un naufragiu grav în care simţul orientării oamenilor cade peste bord ca şi toate celelalte.

16 Aceasta este şi o referinţă la cântecul muncitoresc *Wann wir schreiten Seit' an Seit'* ("Când păşim umăr lângă umăr")

Ceea ce coperta nu arată – unele comentarii de interpretare

Ce credeți despre coperta revistei *Der Spiegel*? Ce spune ea despre părerile oamenilor cu privire la partidele politice (în acest caz, despre SPD)?

De fapt, ea alimentează frica şi impresiile oamenilor că politica de astăzi nu are simțul direcției – iar în astfel de condiții este inevitabil ca lucrurile să nu se izbească de stânci. Această acuzație cunoscută este, ca şi întreaga scenă, de-a dreptul senzațională, deoarece fiecare îşi are „busola socio-politică" proprie, iar în partidele democratice, oricare ar fi acestea, nu doar că se permite, ci este absolut necesar ca oamenii să discute despre coordonate şi numai după aceasta să ia decizii democratice privind direcția.

Dezbateri pe marginea coordonatelor sunt necesare

Așadar, nu putem spune că SPD se scufundă sau chiar că ar fi naufragiat: schimbările politice radicale – care nu sunt neobişnuite, ci mai curând necesare după schimbarea conducerii sau înfrângerea în alegeri – nu reprezintă un naufragiu.

„Lanțul ordinelor" în sensul ierarhic, de asemenea, contrazice procesul decizional democratic într-un partid, a cărui esență implică, atunci când este nevoie, discuții despre direcția partidului şi coordonarea ei cu „busola socio-politică" proprie. Coperta revistei *Der Spiegel* ne prezintă viziuni cam autoritare cu privire la politică, și care nu pot fi reconciliate cu democrația.

Busola socio-politică

Mai mult, tocmai „busola socio-politică" lipsește în caricatură, iar fără ea niciun curs politic nu poate fi stabilit. Haideți să reflectăm câteva clipe asupra înțelesului cuvântului „a naviga".

O „busolă socio-politică" presupune că ai oarecare cunoștință de posibile direcții politice pe baza cărora îți poți descrie propria poziție și te poți orienta.

Care sunt aceste direcții şi ce implică navigarea?

Metaforic vorbind, navigarea în cauză are loc în marea liberă a deciziilor politice de zi cu zi. Chiar dacă nu se iau decizii cu privire la problemele fundamentale, se ține cont de convingerile de bază.

Avantajul, deşi e greu de descris, este că oricine dintre noi are propria busolă. De

aceea, nu este necesar să dai tuturor aceeaşi busolă – este suficient să le indici coordonatele, iar felul în care îşi vor folosi busola pentru „a naviga" rămâne la discreția fiecărei persoane. În cazul partidelor şi organizațiilor democratice, navigarea e o chestiune de negociere.

Ce necesită navigarea?

Navigarea trebuie să întrunească două condiții esențiale. Prima este să-ți cunoşti viziunile, adică să analizezi poziția şi situația în care se află societatea.

A două condiție este să decidă asupra „cursului politic" pe care vrei să-l urmezi.

Atât punctul de plecare, cât şi scopul (sau realitatea şi aspirațiile) pot fi exprimate în materie de idei socio-politice competitive. Argumentele liberale, conservatoare, socialiste şi social-democrate încearcă să definească punctul de plecare şi scopul astfel, încât să fie posibil de a naviga în direcția aleasă.

Dacă cineva doreşte să discute despre democrație socială ca despre un model al societății sau un posibil set de poziții, despre o direcție pe care societatea ar putea-o lua, trebuie să o examineze în contextul altor modele de societate.

3.1. Capitalismul de piaţă şi democraţia

Două concepţii în prim-plan: capitalismul de piaţă şi democraţia

Înainte de a analiza diferite coordonate, trebuie să mai clarificăm două concepte care conturează societatea de astăzi în mod decisiv: capitalismul de piaţă şi democraţia.

Prin *capitalismul de piaţă* înţelegem aici un sistem în care:

- bunurile sunt schimbate liber pe piaţă;
- producţia bunurilor are loc într-un sistem capitalist, care este unul bazat înainte de toate pe drepturile de proprietate privată;
- există muncă pe de o parte şi capital pe de alta;
- nu există instituţii regulatorii, dar cel mult instituţii ce ar putea oferi pieţei un cadru.

Democraţia se evidenţiază ca o realizare istorică ce:

- doreşte să realizeze într-un stat ideea libertăţii egale pentru fiecare om din societate;
- aduce cu sine autonomie politică prin intermediul deciziilor luate în mod democratic;
- are nevoie de o societate trainic constituită (stat) pentru a oferi fiecărui oportunităţi de participare.

Contradicţiile dintre democraţie şi capitalismul de piaţă

Chiar şi aceste definiţii minime indică faptul că o societate care doreşte să fie organizată atât în termenii capitalismului de piaţă, cât şi în cei ai democraţiei, este expusă în mod inevitabil tensiunilor, deoarece efectele capitalismului de piaţă pur, precum şi cele ale unei societăţi complet democratice, vin inevitabil în contradicţie.

Capitalismul de piaţă obstrucţionează democraţia dacă:

- dreptul de a dispune de mijloace de producţie de care se bucură unii conduce la o distribuţie inechitabilă a bunurilor, ceea ce vine în contradicţie cu „libertatea egală" şi participarea tuturor în societate;
- balanţa puterii în societate înclină prea mult în favoarea angajatorilor contra angajaţilor, ceea ce-i privează pe ultimii de orice oportunitate

de a-şi trăi viaţa în baza auto-determinării; datorită faptului că unii urmăresc obţinerea profitului, capitalismul de piaţă stă în calea bunăstării pentru toţi, care poate fi asigurată doar de principiile democratice;
- singura funcţie a statului este de a asigura pacea şi ordinea.

Democraţia obstrucţionează capitalismul de piaţă pur dacă:

- libertatea întreprinderilor este redusă substanţial sau chiar abolită datorită procesului democratic de luare a deciziilor;
- ingerinţa statului în baza procesului democratic de luare a deciziilor – de exemplu, prin exproprierea proprietăţii private în favoarea publicului larg – periclitează dezvoltarea şi libertatea individului. Adică, individului i se încalcă sfera privată.

Pentru exemplificare, democraţia şi capitalismul de piaţă pot fi reprezentate ca un câmp dinamic:

Câmpul de tensiune dintre forma economiei şi forma societăţii

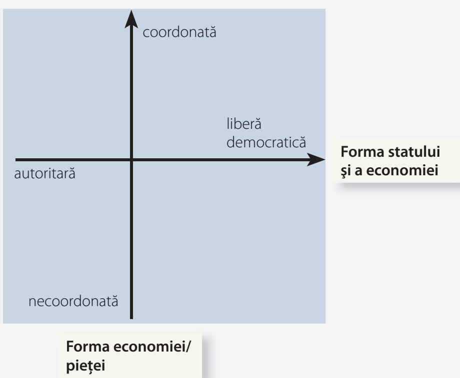

Figura 4: Sistemul de coordonate pentru clasificarea modelelor societăţii

Pentru forma economiei sau a pieţei, polul „coordonată/necoordonată" poate fi adaptat – o piaţă necoordonată lăsată cu mecanismele sale proprii, pe de o parte, şi o piaţă şi o economie reglementate, pe de altă parte.

Pe cealaltă axă, tensiunea este dintre un stat autoritar pe de o parte şi o ordine democratică bazată pe drepturile şi libertăţile civile, pe de alta.

Capitalismul de piaţă şi democraţia sunt două concepte fundamentale care pot descrie coordonatele actuale ale societăţii. Teoriile politice, pentru a-şi apăra scopurile, îşi stabilesc poziţia în funcţie de felul în care interpretează aceste coordonate şi de direcţia pe care vor să o ia în raport cu ele.

Cum pot fi clasificate diferite modele ale societăţii?

Întrebarea la care trebuie sa dăm acum răspuns se referă la felul în care diferite idei sau modele ale societăţii pot fi clasificate în raport cu acest sistem de coordonate:

- poziţia liberală
- poziţia conservatoare
- poziţia socialistă
- poziţia social-democrată

Pentru discuţii şi exerciţii în continuare:
Clasifică modelele societăţii enumerate mai sus după cum crezi tu că este potrivit. Argumentează clasificarea ta, aducând şi contra-argumente. Localizează „punctul tău de vedere" în sistemul de coordonate înainte de a citi mai departe.

Probabil că ai ezitat puţin înainte de a face clasificarea. Sau nu ai ezitat deloc?

Dacă ai ezitat, nu este cazul să te îngrijorezi, doar orice îndoială poate fi explicată. Vom vedea în curând că există dificultăţi sistematice.

S-ar putea ca diferenţierea următoare să ajute: Mai întâi, încearcă să completezi sistemul de coordonate, ţinând cont de cerinţele acestor modele ale societăţii. Mai apoi, aşa cum înţelegi tu politica, analizează cum s-ar putea poziţiona aceste modele într-un mod mai realist.

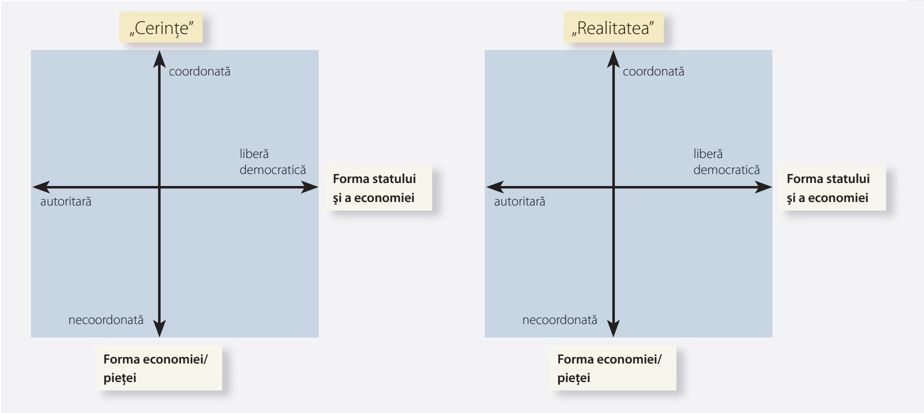

Figura 5: Cerințele şi poziționarea realistă

Acum apare întrebarea fascinantă: Dacă există discrepanță dintre versiunea „cerințelor" şi versiunea „realității" cu privire la clasificarea modelelor societății, care este cauza? (În scopul unei discuții, vom exclude posibilitatea că nu avem dreptate.)

Când există discrepanță dintre cerințe şi realitate cu privire la modelul societății, care este cauza?

Ține minte despre sistemul de coordonare cu clasificarea lui a modelelor societății atunci când vei analiza următoarele explicații şi vezi daca-ți sunt de vreun ajutor.

La întrebarea privind deosebirea dintre cerințe şi realitate se poate răspunde numai dacă supuneți modelele societății respective, pe de o parte, unei analize teoretice minuțioase şi, pe de altă parte, unei analize empirice – de exemplu, examinând măsura în care au reuşit țările care îşi stabilesc direcția în baza unor anumitor modele sau care au făcut acest lucru în trecut. Dacă există o discrepanță neobişnuit de mare dintre cerințe şi realitate, aceasta poate fi atribuită retoricii derutante (bunăoară , cu scopul de a se menține la putere) care încearcă să prezinte ceva ca fiind în interesul general, dar care, de fapt, serveşte doar unor interese private. Ca să nu fii păcălit în astfel de cazuri, întrebarea crucială trebuie întotdeauna să fie: „Cui bono? Cui foloseşte? Cine are de câştigat de la o astfel de descriere a lucrurilor?".

Pe de o parte: Cui bono? Cui foloseşte?

Să nu uităm însă că discrepanța poate fi teoretică – în acest caz constatările empirice şi cerințele teoretice nu pot fi congruente în condițiile sociale actuale.

Pe de altă parte: Utopismul ca diagnoză?

Mai exact, am putea avea de a face cu un model al societăţii care poate fi realizat doar într-o perspectivă foarte îndepărtată, motiv din care, privit astăzi, ar putea fi considerat utopist. Aceasta nu înseamnă că cerinţele trebuie să fie criticate. Ceea ce ar merita critică este dacă un asemenea utopism politic nu ar permite oamenilor să întreprindă acţiuni realiste în condiţiile actuale. Aici se poate vorbi despre o obligaţie secundară, şi anume că o idee politică trebuie materializată pe căi democratice.

Utopismul ca lux

Utopismul fără acţiuni sociale e lux pur, pe care şi-l pot permite doar cei îndestulaţi. Nu avem un răspuns categoric la întrebarea dacă există sau nu utopism care nu încearcă să contureze politici şi societăţi. Aceasta devine clar numai când strategiile politice ale grupurilor politice individuale sunt testate prin însuşi comportamentul lor.

Aceasta este suficient, pentru moment, ca să înţelegeţi de ce uneori cerinţele şi realităţile diferă. Când veţi citi sumarele ce urmează despre tendinţele politice şi şcolile de gândire, cel mai bun lucru de făcut este de a reţine în vreun colţ al minţii unde anume aţi „plasa" aceste idei despre societate.

Patru idei sociale

Mai jos sunt prezentate, pe scurt, diferite idei cu privire la societate promovate de liberalism, conservatorism, socialism şi social-democraţie. Deşi există un anumit pericol într-o descriere atât de succintă a modelelor societăţii, unele dintre argumentele fundamentale cu tendinţe individuale trebuie să fie prezentate aici. Sunt câteva comentarii la sfârşitul prezentării privind „versiunile realităţii".

Deoarece aceasta va fi o clasificare simplistă, unele texte ce urmează cu referire la modelul relevant sunt listate la sfârşitul fiecărei prezentări.

3.2. Poziţiile liberale

Poziţiile liberale pun accent pe piaţa liberă în raportul dintre piaţă şi democraţie, şi accentuează libertatea întreprinderii. Procesul de luare a deciziilor democratic este în mare parte limitat la statul „de menţinere a ordinii" care trebuie să garanteze funcţionarea continuă a pieţei libere. Mai jos sunt câteva ipoteze fundamentale ale abordării liberale:

- Piaţa, în fond, se reglementează de sine stătător, asigurând furnizarea bunurilor materiale şi nemateriale în conformitate cu cerinţele societăţii;
- Libertatea are prioritate absolută asupra egalităţii şi solidarităţii, iar individul – asupra societăţii;
- Libertatea este realizată direct prin intermediul pieţei. O restricţionare (substanţială) a libertăţii pieţei, în aceşti termeni, trebuie să fie egalată cu restricţionarea libertăţii în general şi astfel trebuie să fie respinsă;
- Statul are sarcina de a crea condiţii-cadru sigure pentru piaţă şi de a asigura prevederi minime în cazul accidentelor de viaţă care li se pot întâmpla oamenilor fără vina lor, dar nu în calitate de drept fundamental. Acest spaţiu politic îngust şi delimitat este reglementat democratic. Statul este responsabil doar de cadrul legal şi instituţional al societăţii;
- Imaginea umanităţii este orientată spre libertatea oamenilor care se deosebesc între ei prin realizările lor şi care trăiesc ca „maximizanţi de beneficii". Libertatea în piaţă este suplimentată de libertatea faţă de stat: statul trebuie doar să se asigure că societate nu încalcă autonomia personală a oamenilor. Statul trebuie să protejeze libertatea persoanelor, dar nu trebuie să stânjenească libertatea lor;
- Conceptele liberale presupun o bancă centrală independentă, care urmăreşte ca scop principal stabilitatea valutei (monetarism).

Pe plan istoric, liberalismul a apărut odată cu societatea burgheză. Unul dintre cei mai influenţi filosofi şi „co-creatori" ai săi a fost John Locke (vezi capitolul 2.1.).

Liberalismul clasic

Liberalismul clasic în domeniul organizării statului – dar nu şi în organizarea economiei! – are, de asemenea, o influenţă majoră astăzi asupra argumentării social-democratice (vezi capitolul 3.4.).

Unul dintre cei mai faimoşi nou-liberali: Friedrich von Hayek

Friedrich August von Hayek (1899-1992) a fost un economist austriac şi unul dintre cei mai importanţi gânditori liberali ai sec. XX.

A fost unul dintre partizanii principali ai pieţei libere şi oponenţii oricărei intervenţii din partea statului. Astfel, el a fost unul dintre cei mai mari critici ai socialismului.

În prima jumătate a secolului XX, contribuţiile unor nou-liberali[17] au radicalizat (în context istoric) în mod semnificativ poziţia echilibrată a lui Locke.

De exemplu, Friedrich August von Hayek[18] reprezintă punctul de vedere, potrivit căruia libertatea şi democraţia pot fi realizate exclusiv în cadrul unui sistem economic bazat pe proprietatea privată nerestricţionată şi pe competiţie. Societatea apare ca o „ordine spontană" în care subiecţii economici interacţionează liber prin intermediul pieţei, prin asociere şi competiţie. Sarcina statului este doar de a stabili reguli generale de guvernare a comportamentului indivizilor în raportul dintre ei (vezi Conert 2002: 287). Problema că libertatea şi democraţia sunt, de fapt, disponibile doar unora e lipsită de semnificaţie pentru ordinea spontană a lui Hayek. La fel de insignifiant este în aceşti termeni şi faptul că, în condiţiile capitalismului „scăpat din frâu", libertatea economică a unei persoane poate afecta condiţia economică a altei persoane şi, implicit, libertatea acesteia. Nu este loc aici pentru o discuţie mai detaliată pe marginea argumentului lui Hayek: Conert oferă o privire de ansamblu bună şi subtilă.

Un alt nou-liberal: Wilhelm Röpke

Divergenţa dintre cerinţe şi realitate cu privire la argumentele liberale moderne este evidentă şi în ideile lui Wilhelm Röpke. Potrivit lui Röpke, liberalismul re-

17 În continuare, vom întrebuinţa termenul „nou-liberal" în cazul poziţiilor teoretice care s-au dezvoltat după liberalismul clasic din prima jumătate a secolului XX, apoi începând cu anii '80 încoace. Sigur, în ultimii ani, pe Stânga politică termenul „neoliberal" s-a statornicit ca ceva peiorativ şi ca un fel de „termen de bătălie" general. Indiferent de ce se crede despre ideile neoliberale, există o tendinţă de a descrie toate fenomenele negative din societatea de astăzi drept „neoliberale". Pentru a evita această formă de argumentare analitic imprecisă vom folosi aici termenul de „ nou liberal".

18 Aici trebuie de menţionat că linia de argumentare a lui von Hayek diferă în mod semnificativ de ideile altor nou-liberali pe o serie de puncte centrale (de exemplu, în privinţa organizării societăţii şi a conceptului istoriei). Din acest motiv, von Hayek e deosebit de influent, dar nicidecum o figură necontroversată , chiar şi printre nou-liberali.

prezintă singura alternativă pentru forma tiranică ce caracterizează societatea socialistă: oricine „nu doreşte colectivism", scrie el, trebuie „să vrea economie de piaţă… Însă economia de piaţă înseamnă pieţe libere, la fel ca şi libertatea presei şi elasticitatea costului. Adică, înseamnă adaptabilitatea şi subordonarea producătorilor faţă de dominaţia cererii… În termeni negativi, aceasta înseamnă exact opoziţia monopolului şi a concentraţiei, şi acea anarhie a grupurilor de interes care se răspândeşte în fiecare ţară ca pretendenţii la mâna Penelopei. Economia de piaţă mai înseamnă alegerea, în locul principiului colectivist depravat, a singurului principiu regulatoriu pe care-l avem la dispoziţie în crearea unei societăţi sofisticate şi înalt tehnologizate. Dar ca aceasta să asigure, într-adevăr, reglementarea procesului economic, trebuie să fie pură şi să nu [poată] fi coruptă de monopoluri" (Röpke 1946: 74).

Există deja aici o contradicţie ce apare în multe viziuni liberale: pe de o parte, se propune o piaţă auto-regulatoare (generoasă) liberă de cătuşele reglementării politice, iar pe de altă parte formarea monopolurilor este dur criticată, cerându-se un nivel al controlului din partea statului pentru a asigura ca respectivele monopoluri să nu anuleze competiţia. De altfel, aceasta vine în conflict cu imaginea unei „pieţe libere". Piaţa, în mod evident, conduce la fricţiuni pe care nu le poate reglementa de una singură. Pentru aceasta este nevoie de un stat administrator.

În afară de aceasta, poziţia liberală modernă admite că libertatea pieţei este suficientă pentru a asigura libertatea individului – o ipoteză care nu poate fi susţinută datorită excluziunii sociale cauzate de capitalismul de piaţă.

Cel târziu începând cu anul 1960, a fost creată o reţea densă de cercetări liberale moderne, consultaţii politice, institute economice şi lobbiste. Această reţea a contribuit destul de mult la „turnura neoliberală" din anii '80 – de exemplu, din timpurile lui Thatcher şi Reagan.[19]

De regulă, viziunile liberale moderne găsesc susţinere printre proprietarii de capital şi printre cei ale căror condiţii de viaţă sunt sigure (tradiţional, în rândul clasei mijlocii educate şi ale elitei politice). Astfel liberalismul modern este un model elitist cu dublu sens al societăţii: a apărut în rândurile înstăriţilor şi le reprezintă interesele.

19 Există un eseu valoros pe tema apariţiei acestor „reţele neoliberale" în Plehwe/ Walpen (2001).

Alte lecturi – nou-liberalii şi criticii lor:

Friedrich August von Hayek (1946), Drumul către servitute

Wilhelm Röpke (1942), Criza socială a timpurilor noastre

Wilhelm Röpke (1946), Civitas Humana (publicată şi ca Fundamentele morale ale societăţii civile)

Hansgeorg Conert (2002), Zur Ideologie des Neoliberalismus – Am Beispiel der Lehre F. A. von Hayeks, in: Conert, pp. 275-96

David Harvey (2007), A brief History of Neoliberalism

3.3. Pozițiile conservatoare

Poziția conservatoare este cel mai dificil de înțeles. Acest fapt se datorează atât motivelor istorice, cât şi celor sistematice.

Conservatorismul: orientat la ceea ce există deja

În plan istoric, pozițiile conservatoare – după cum sugerează însuşi cuvântul – s-au orientat spre conservarea a ceea ce există. Drept urmare, este dificil de a stabili o noțiune autonomă, universală a acestui curent în termeni istorici. Pe scurt, conservatorii au existat dintotdeauna, nu şi un concept constant, general al conservatorismului.

Pe timpul Revoluției Franceze şi, apoi, al Restaurării din primele trei decenii ale sec. XIX, conservatorii reprezentau privilegiile corporatiste obținute automat la naştere şi interesele aristocrației. La apariția Imperiului German, ei erau în favoarea micilor state germane; la sfârşitul lui se pronunțau pentru imperiu, iar pe timpul Republicii de la Weimar pledau, în mare parte, pentru restaurarea imperiului şi împotriva democrației. În anii '80 ai sec. XX, conservatorii s-au întors la valorile liberalilor moderni şi pledau pentru anularea reformelor din anii '70… Un fir constant nu poate fi identificat.

Cu toate acestea, este posibil de enumerat câteva fundamente esențiale ale gândirii conservatoare, în special cu referire la ziua de azi:

- Conservatorii se orientează, de regulă, la valorile de bază ale familiei, responsabilității personale, meritului şi realizărilor. Tradiției îi este rezervat un loc de cinste;
- Statul, de regulă, derivă de la o „ordine superioară" a valorilor , pe care le reflectă națiunea. Această „ordine superioară" oferă justificări pentru un mod de gândire orientat ierarhic şi o atitudine pozitivă față de elitele (meritocratice) din societate. Inechitatea socială este, astfel, justificată;
- În Germania, dar şi în alte țări, gândirea conservatoare este orientată spre imaginea creştină a umanității. Ideile fundamentale ale doctrinei sociale catolice (caritatea, principiul subsidiarității) sunt menționate ca valori;
- În anii recenți, termenul „valorile burgheziei moderne" (vezi Buchstein/Hein/Jörke 2007: 201) era la modă în rândul conservatorilor;

Descrie un cetăţean[20] al cărui viaţă este orientată spre valori precum familia, proprietatea, loialitatea, politeţea şi participă la viaţa profesională şi a societăţii civile ca individ independent. Udo di Fabio formulează aceasta în felul următor: „A fi burghez astăzi înseamnă să accepţi legătura dintre responsabilităţi şi dorinţe, dragoste şi conflict, privaţiune şi prosperitate. Să înţelegi libertatea, mai întâi de toate, ca libertatea pentru angajamente, iar succesul – ca rezultat al muncii asidue, şi astfel să savurezi din plin, fără a face primordiale angajamentele şi munca asiduă. A fi burghez înseamnă a ţine seamă, oricare ar fi orientarea personală, de comunitatea şi preocupările tuturor, inclusiv ale celor vulnerabili şi nevoiaşi, şi, pe lângă libertate şi egalitate, a încuraja fraternitatea" (di Fabio 2005: 138f). Conceptul „valorilor noii burghezii" reflectă, de asemenea, conceptul libertăţii individuale şi face apel în mod principal la moralitatea orientată spre individ. Aceasta diferă de o manieră clară de concepţia socialistă sau social-democrată cu privire la umanitate, precum şi de cea liberală;

- Începând cu anii '80 ai sec. XX şi cu „turnura spiritual-morală", reprezentată de guvernul lui Kohl, a existat un fel de amalgam al concepţiei conservatoare despre umanitate, pe de o parte, şi al liberalismului economic, pe de alta. Guvernul Angelei Merkel, dimpotrivă, a incorporat în poziţia sa mai multe elemente şi feluri de gândire social-democrate, deşi revizuite şi cumva diluate. Într-o oarecare măsură, acest fapt a provocat un potenţial conflict dintre „modernizatori" şi „conservatori" în cadrul CDU.

Trebuie de subliniat că este dificil, îndeosebi în cazul conservatorilor, de a face o clasificare clară a partidului şi a constantelor istorico-ideologice.

Este mai uşor de delimitat grupul-ţintă al viziunilor conservatoare: înainte de toate, înstăriţii din clasa mijlocie educată şi elita de afaceri, precum şi sfera religioasă, în special, cea catolică.

Alte lecturi – conservatorismul:

Udo di Fabio (2005), Die Kultur der Freiheit [The Culture of Freedom], München

Edgar Jung (1932) Deutschland und die konservative Revolution, München

Martin Greiffenhagen (1971), Das Dilemma des Konservatismus in Deutschland, München

20 În limba germană termenul "Burger" are şi o conotaţie puternică de "burghez".

3.4. Democraţia socială şi socialismul democratic

Dezvoltarea istorică incorporată în model

Socialismul democratic ca viziune şi social-democraţia ca forţă politică au tradiţii vechi (istorie a ideilor), legate de apariţia mişcării muncitoreşti. Spre deosebire de ideile conservatoare şi liberale, acest model politic s-a dovedit a fi foarte adaptabil. Este un curent social căruia conştientizarea caracterului său istoric i-a fost specifică întotdeauna, deci istoria ideilor acestui curent social merită a fi examinată pe scurt.

3.4.1. Precursorii mişcării muncitoreşti

Când „socialismul" a devenit o idee cu adevărat influentă?

Când a apărut socialismul democratic? La această întrebare este greu de răspuns. Potrivit lui Hermann Duncker, „istoria socialismului începe odată cu istoria umanităţii" (Duncker 1931:9). Unii leagă ideea socialismului de creştinismul timpuriu. Alţii se referă la socialiştii timpurii din Franţa sau Anglia.

În acest fel, se înclină spre istorie, găsind întotdeauna noi puncte de plecare. Fără îndoială, orice punct de vedere este într-un fel argumentat, având chiar legitimitate. Cu toate acestea, întrebarea e oarecum derutantă, deoarece faptul că ideea a început să aibă o influenţă decisivă a devenit mult mai important decât perioada apariţiei acesteia.

La această întrebare se poate uşor de răspuns: ideea socialismului a devenit influentă în timpul mişcării muncitoreşti din Germania, odată cu industrializarea din sec. XIX.

Din păcate, nu dispunem aici de spaţiu pentru o descriere comprehensivă a istoriei ideilor socialiste, ci numai pentru o prezentare succintă a punctelor de plecare esenţiale şi ale perioadelor caracterizate prin schimbări radicale.

Din 1848 până la sfârşitul sec. XIX: Apariţia unei tendinţe politice
În 1848, nu doar „revoluţia burgheză" a avut loc în Germania – a apărut şi *Manifestul Partidului Comunist*, o lucrare comandată, scrisă de Karl Marx şi Friedrich Engels.

Karl Marx (1818-1883) a fost un economist social de renume şi unul dintre cei mai importanţi filosofi ai secolului XIX.

Înainte de toate, analizele sale economice ale capitalismului rămân de o importanţă primară şi merg mai departe de prezentările simplificate ale criticilor săi, dar şi ale multor dintre succesorii săi.

Pentru prima dată, un program elaborat pentru mişcarea muncitorească a fost formulat într-un limbaj pe care-l înţelegea majoritatea oamenilor.

Fundamentele teoretice ale acestui program politic au fost consolidate ulterior în alte lucrări, în principal de Karl Marx. Ipotezele fundamentale ale socialismului, ca model conceptual al acelei perioade, pot fi extrase de acolo.

Caracterizat prin inegalitate şi lipsa libertăţii

- Marx porneşte de la ideea că (piaţa) capitalismul conduce la inegalitate şi la lipsa libertăţii pentru mulţi, în contrast cu libertatea pentru puţini. Pe de o parte, sunt proprietarii de capital şi, pe de altă parte, cei care nu dispun de capital propriu, astfel fiind forţaţi să-şi vândă munca lor contra salarii. Capitalismul de piaţă este construit pe faptul că munca salarială nu plăteşte valoarea a ceea ce produce. În acest fel, proprietarii de capital pot acumula tot mai mult şi mai mult capital. Este irelevant în această privinţă dacă proprietarii de capital sunt persoane reale, mari companii sau finanţişti.

Competiţia şi presiunea asupra muncitorilor

- Competiţia dintre proprietarii de capital şi presiunea constantă de a acumula mai mult capital pentru a reinvesti în producere şi a putea produce în condiţii mai favorabile decât alţii este o „muncă mecanică" ce-şi spune în mod constant cuvântul asupra condiţiilor de muncă ale muncitorilor, rezultatul fiind, pe lângă sărăcie, supra-capacitatea de producţie. Bunurile mai apoi nu pot fi vândute, iar capitalul nu mai poate fi investit sau este anihilat în crize de supraproducţie din cauză de lipsă de pieţe. Acesta este motivul, în linii mari, pentru care Marx deduce că toate crizele economice sunt o parte esenţială şi necesară a sistemului capitalist (de piaţă).
- Inegalitatea şi lipsa libertăţii, care sunt privite drept consecinţe sistematice ale capitalismului (de piaţă), contrazic mai ales revendicarea libertăţii egale pentru toţi.

- Revendicările privind democrația pot fi realizate, așadar, doar dacă proprietatea asupra mijloacelor de producție este naționalizată, iar procesul de luare a deciziilor privind utilizarea capitalului are loc în baza structurilor democratice. Cu toate acestea, proprietatea privată, prin contrast cu implicațiile generale, nu ar fi pasibilă de naționalizare.
- Viziunea marxistă privind umanitatea este construită, la general vorbind, în bază unei discrepanțe: ființele umane care sunt, în principiu, libere, egale și solidare trăiesc într-un sistem inegal și lipsit de libertate, orientat spre maximizarea profitului. Această viziune a umanității conține o importantă revendicare normativă.

Teoriile lui Marx și Engels constituie astfel, de rând cu alte teorii și doctrine, un punct de plecare important în mișcarea muncitorească.

Totuşi, efectele acestui program politic au rămas extrem de limitate, deoarece Marx și Engels nu au ținut cont sau nu au fost în stare să țină cont de o serie de factori centrali în analizele lor – în special, de chestiunea relațiilor dintre socialism și stat.

Ferdinand Lassalle (1825-1864) a jucat un rol substanțial în crearea a Allgemeiner Deutcher Arbeiterverein (Asociația Generală a Muncitorilor Germani) la Leipzig în 1863.

În lucrarea sa *Sistemul drepturilor dobândite*, el aduce argumente în favoarea înțelegerii democratice a statului.

Ipotezele lui Lasalle

Anume aceste întrebări au servit drept punct de plecare esențial pentru Ferdinand Lassalle. Deosebit de importantă a fost ipoteza lui inițială, precum că orice stat și sistem legal trebuie să înceapă de la libertatea umană. În concepția lui Lasalle, consecința acesteia este că legea fundamentală trebuie să fie expresia conştientizării drepturilor întregului popor.

Pe această bază, statul este conceput mai întâi de toate drept o asociație a oamenilor liberi – o noțiune provocatoare, ar spune unii, dat fiind faptul că statul prusac și Imperiul German, fondate câțiva ani mai târziu, erau caracterizate printr-o structură monarhico-ierarhică.

„Statul e cel a cărui funcţie este să se ocupe de această dezvoltare a libertăţii, de această dezvoltare a rasei umane până când libertatea ei este realizată… Astfel, scopul statului, nu e doar de a proteja libertatea personală şi proprietatea cu care, conform noţiunii burgheziei, se presupune că individul ar fi intrat în stat. Mai mult, funcţia statului este tocmai de a crea pentru aceşti indivizi, în cadrul respectivei uniuni, condiţii pentru a atinge un nivel de existenţă pe care nu l-ar fi putut atinge niciodată în mod individual; să-i facă în stare de a obţine un nivel de educaţie, putere şi libertate, ce ar fi fost cu neputinţă de realizat ca indivizi."
(Lassalle, *Programul clasei muncitoare*, 1862- [Ediţia germană] 1987: 222 f.)

Scopul statului trebuie să fie „educaţia şi dezvoltarea rasei umane până la atingerea libertăţii". Importanţa celui de-al patrulea nivel – sau a clasei muncitoare, pentru Lassalle – era de a continua anume această idee a statului. Prin urmare, cerinţele de bază erau sufragiul direct şi universal, şi emanciparea prin formarea asociaţiilor muncitoreşti. În viziune lui Lassalle, acestea trebuie să fie create cu asistenţa statului.

În acest mod, Lassalle a introdus două dintre punctele de plecare centrale în dezbaterea pe marginea democraţiei sociale şi a socialismului democratic: pe de o parte, chestiunea statului democratic şi a precondiţiilor sale sociale şi, pe de altă parte, chestiunea privind strategiile ce ar servi cel mai bine intereselor muncitorilor.

August Bebel şi Wilhelm Liebknecht

Wilhelm Liebknecht (1826-1900) şi **August Bebel** (1840-1913) au fost cei mai importanţi fondatori ai Partidului Social-Democrat Muncitoresc din 1869. Ei au fost şi primii reprezentanţi în Reichstag (1867-1870) ai formaţiunii. Liebknecht a fost, de asemenea, redactor-şef la *Vorwärts* din 1890.

Cei mai proeminenţi critici ai viziunilor lui Lassalle cu privire la stat au fost Wilhelm Liebknecht şi August Bebel. Principala critică a programului lui Lassalle e că acesta este insuficient: fără libertatea presei, libertatea de întrunire şi asociere, şi fără o schimbare radicală în ceea ce priveşte statul, interesele muncitorilor nu pot fi promovate în şi de către stat.

Congresul de unificare a partidelor de la Gotha, 1875

În 1875, Asociaţia Generală a Muncitorilor Germani (*Allgemeiner Deutscher Arbeiterverein*) şi Partidul Social-Democrat Muncitoresc (*Sozialdemokratische Arbeiterpartei*) au fuzionat în cadrul congresului de la Gotha, pentru a crea Partidul Socialist Muncitoresc German (*Sozialistische Arbeiterpartei*

Deutschlands). Piatra de temelie a fost pusă, astfel, pe timpul Imperiului German, pentru a răspândi social-democrația și, de asemenea, pentru a se opune legilor socialiste ale lui Bismarck. Punctele esențiale de conflict au continuat să existe şi în această perioadă, mai târziu izbucnind din nou şi conducând la dezbinarea mişcării muncitoreşti.

3.4.2. Dezbinarea mişcării muncitoreşti

O întrebare teoretică discutabilă și trei tabere de bază

Începând cu anii 1890, în cadrul social-democrației s-a dezvoltat un conflict provocat de o chestiune teoretică: A intrat capitalismul într-o criză (finală), în care mișcarea muncitorească ar putea depăși capitalismul în lupta de clasă a proletariatului şi ajunge la socialism? Şi ce însemna aceasta pentru strategia social-democrației?

În linii mari, pot fi identificate trei tabere de bază (pentru mai multă informație despre aceasta vezi Euchner/Grebing et al. 2005: 168; Grebing 2007: 66-94).

Grupul în jurul lui Karl Kautsky și August Bebel

Un grup constituit în jurul lui Karl Kautsky și August Bebel spera că majoritățile parlamentare și o clasă muncitorească bine organizată ar putea determina tranziția la socialism, dar au ajuns la concluzia că politica radicalizată a imperiului și orientarea sa imperialistă, care aducea țara mai aproape de război, ar putea face rezistența necesară sub formă de acțiune politică extra-parlamentară, cum ar fi grevele în masă. Puterea mişcării muncitoreşti ar putea aduce tranziția spre socialism cu forța.

Karl Kautsky (1854-1938) a fost fondatorul și redactorul ziarului teoretic al SPD *Die neue Zeit*. Kautsky a avut un rol proeminent în stabilirea analizei marxiste a societății în SPD. Totodată, a fost autorul principal al programului de la Erfurt, împreună cu Eduard Bernstein.

Revizioniştii: de exemplu, Eduard Bernstein

Pe lângă acest concept al dezvoltării istorice, s-a format aşa-numitul revizionism, care a fost influențat semnificativ de Bernstein, care a încercat o revizuire critică a doctrinei marxiste în baza datelor statistice. Ca urmare a acestei

Eduard Bernstein (1850-1932) a fost unul dintre cei mai influenți reprezentanți ai „revizionismului" social-democrat. În *Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie* [Premisele socialismului și sarcinile social-democrației; traducerea engleză: *Evolutionary Socialism*] el a contestat ortodoxismul marxist. Alături de Karl Kautsky, Bernstein a fost unul dintre autorii principali ai programului de la Erfurt din 1891.

interpretări, a apărut punctul de vedere potrivit căruia reformele ar fi posibile în cadrul societății și al statului capitalist. Mai mult, capitalismul nu era destinat să se prăbușească, în schimb, crizele interne ale capitalismului s-ar diminua, nu ar crește. Prin întărirea sindicatelor și cooperativelor, ar putea fi realizate reforme în societate, ce ar conduce la socialism. Sindicalistul Adolph von Elm a rezumat esența programului revizionist în felul următor:

„Prin evoluție spre revoluție – prin democratizarea permanentă și prin socializarea structurilor societății spre reorganizarea completă a societății capitaliste în una socialistă: acesta, pe scurt, este punctul de vedere al revizioniștilor din partid." (citat în Euchner/Grebing et al. 2005: 171)

Rosa Luxemburg (1871-1919) a fost co-fondatoarea Partidului Social-Democrat din Regatul Polono-Lituanian. În 1899, ea a plecat la Berlin. A fost o teoreticiană importantă pe eșichierul de stânga al SPD, în special, cu teoria sa privind imperialismul. În 1918, a devenit co-fondatoarea KPD, iar în 1919 a fost omorâtă de ofițerii Freikorps.

Rosa Luxemburg

Rosa Luxemburg afirma, contrar lui Bernstein, că modelul capitalist va eșua din cauza dinamicii sale interne, și anume în urma competiției permanente dintre proprietarii de capital.

În opinia ei, modul de producție capitalist necesită expansiune constantă și achiziția de pământ în teritoriile non-capitaliste. Totodată, ea a respins diferența dintre revoluție și reformă:

„Lupta practică zilnică pentru reforme sociale – întru ameliorarea situației muncitorilor în actualele condiții – și pentru instituții democratice reprezintă pentru social-democrație singura cale de a conduce lupta de clasă a proletariatului întru atingerea scopului final de obținere a puterii politice și de abolire a sistemului de salarii. Pentru social-democrație, există o legătură inseparabilă dintre reforma socială și revoluția socială, în care lupta pentru reforma socială este mijlocul, iar schimbarea socială radicală e scopul." (Luxemburg 1899: 369)

Roza Luxemburg nu se opunea acțiunii parlamentare, dar o considera insuficientă pentru realizarea socialismului. Speranța ei era mișcarea muncitorească extra-parlamentară.

Dezbinarea în mișcarea muncitorească

Aceste trei tendințe în mișcarea muncitorească și SPD ar fi putut fi reconciliate în fața presiunii externe din cadrul imperiului (Keiserreich). Dar aprobarea creditelor de război de către majoritatea din SPD, ruptura dintre USPD (Unabhängige Sozialdemoktratische Partei Deutschlands – Partidul Social-Democrat Independent) și SPD, rezultată de aici, împreună cu sfârșitul Primului Război Mondial și cu apariția întrebării referitoarea la modul de organizare a societății democratice, au cauzat dezbinarea mișcării muncitorești.

1919 și formarea Republicii de la Weimar

În 1919, SPD a format primul guvern al Republicii de la Weimar. Aceasta era împotriva opoziției conservatorilor, naționaliștilor și forțelor reacționare, dar și împotriva opoziției comuniștilor. Această oportunitate istorică a Stângii – de a trasa, în premieră, politicile – a scos la iveală o dată în plus fisurile din dezbaterea socialistă.

Două „opțiuni" pentru fondarea statului în 1919

În timp ce comuniștii și unii socialiști se pronunțau în favoarea constituirii unui stat cu consilii ale lucrătorilor și soldaților, social-democrații au jucat un rol important în fondarea unei democrații reprezentative, dezvoltând-o până în anii '90 ai sec. XX.

Friz Naphtali a rezumat abordarea social-democratică într-o manieră foarte clară:

> *„În perioada în care capitalismul mai era completamente liber, nu se putea de imaginat vreo alternativă comunismului decât organizarea socialistă a economiei… Apoi, treptat, a apărut ideea că însăși structura capitalismului e schimbătoare și că modelul capitalist, înainte de a fi frânt, poate fi și îngenuncheat."*
> (Naphtali 1929; citat aici din Euchner/Grebing u. a. 2005: 305)

Diferite viziuni ale istoriei

Pe scurt, subiectul de dispută constă în diferența dintre revoluție și reformă. Pe de o parte („revoluționară") domina părerea că este necesară răsturnarea relațiilor de proprietate și a constituției statului pentru a obține o societate nouă, pe de altă parte („reformistă") se consideră că societatea contempo-

rană, împreună cu constituția statului, trebuie să fie dezvoltată cu ajutorul reformelor continue spre un socialism democratic.

Diferitele idei erau, de asemenea, reflectate în diverse modele ale statului:

Viziuni asupra statului și a întrebării "Revoluție sau reformă?"

Sistemul consiliilor

- Alegerea consiliilor în „unitățile de bază"
- Consiliile, ca deținători de funcții, își asumă controlul direct asupra legislativului, judiciarului, guvernului și economiei
- Deținătorii de mandate sunt strâns legați de voința alegătorilor
- Implementate într-o serie de orașe germane după Primul Război Mondial ca și consilii ale muncitorilor și soldaților

„Capitalismul organizat"

- Democrația reprezentativă în baza separării puterilor
- Economia ca domeniu autonom în care sunt ancorate participarea muncitorilor la procesul decizional al întreprinderii și sindicatele

Figura 6. Sistemul consiliilor și "Capitalismul organizat"

Ideea socialismului democratic

Ideea „socialismului democratic" în abordarea SPD a optat în favoarea democrației parlamentare și separării sferelor politice și economice. În ambele sfere – politică și economică – democratizarea urma să fie realizată în interesul muncitorilor și spre binele comun. „Socialismul democratic", în acest context, însemna o interacțiune complexă și complementară dintre economia socialistă cu actori puternici reprezentanți ai muncitorilor – sindicatele –, participarea la procesul decizional la locul de muncă și la nivel de întreprindere, și democrația parlamentară.

Programul de la Godesberg din 1959: „Competiție cât de mult este posibil, planificare cât de mult este necesar”

În 1959, în Germania, programul SPD de la Godesberg a venit cu o formulă social-democratică de bază pentru „piața liberă”: „Competiție cât de mult este posibil, planificare cât de mult este necesar” (Dowe/Klotzbach 2004:332). Aici a fost formulată o poziție care a accentuat „socialismul democratic” mai mult decât o „nouă ordine economică și socială”, dar, în același timp, a acceptat capitalismul de piață într-o formă pe larg reglementată sub primatul sferei politice. Totodată, social-democrații au renunțat la economia planificată în formula în care aceasta a fost implementată în Uniunea Sovietică.

3.4.3. Socialismul democratic versus socialismul etatist

Desprinderea de marxism

După al Doilea Război Mondial, deosebirea dintre SPD – orientat spre socialismul democratic – și ideile socialist-etatiste au devenit și mai proeminente. Prin programul său de la Godesberg din 1959, SPD s-a detașat în mod oficial de marxism ca viziune asupra lumii – deși nu de toate analizele sale – și, astfel, și de ideea de dezvoltare a socialismului ca o „nevoie naturală”. În schimb, socialismul era acum descris ca o „sarcină permanentă” care putea fi justificată printr-o serie întreagă de motive filosofice și religioase. În centrul definiției socialismului democratic erau acum valorile fundamentale – Libertatea, Justiția și Solidaritatea. Social-democrații au dedus cerințele de bază pentru aceste trei valori, sintetizându-le într-o veritabilă declarație de credință în libertate și democrație.

> *„Fără libertate nu poate exista socialism. Socialismul poate fi realizat doar prin democrație. Democrația poate fi pe deplin realizată doar prin socialism.”*
> (Declarația de principii ale Internaționalei Socialiste, Frankfurt pe Main, 1951, citată la Dowe/Klotzbach 2004: 269)

În baza acestei înțelegeri a libertății, socialismul democratic s-a disociat definitiv de regimurile totalitare și, mai ales, de așa-numitele „democrații populare” ale blocului estic.

3.4.4 SPD azi – noi provocări, răspunsuri noi

Socialismul democratic – ca viziune, democrația socială – ca principiu de acțiune

Analiza istoriei mişcării muncitoreşti a adus în prim-plan dezbaterea strategică privind funcțiile statului şi ale societății. „Socialismul democratic" rămâne încă a fi o viziune crucială pentru SPD, care este angajat întru realizarea acestuia. Ceea despre ce vorbim astăzi este o societate în care domină libertatea, egalitatea şi solidaritatea. Principiul de acțiune al SPD, potrivit Programului de la Hamburg, trebuie să fie „democrația socială". Aceasta readuce partidul la realizarea socialismului democratic prin intermediul procesului decizional democratic şi al asigurării drepturilor fundamentale politice, economice şi culturale.

> *„Istoria noastră este făurită de ideea socialismului-democratic, de către o societatea de oameni liberi şi egali, în care sunt realizate valorile noastre fundamentale. Aceasta necesită o ordine economică, de stat şi a societății, în care drepturile fundamentale civile, politice, sociale şi economice sunt garantate pentru toți şi în care fiecare îşi poate trăi viața liber, fără a fi supus exploatării, opresiunii şi violenței, şi astfel, în securitate socială şi umană. …Socialismul democratic rămâne pentru noi viziunea unei societăți libere, echitabile şi solidare. Realizarea acestuia este pentru noi o sarcină permanentă. Principiul acțiunilor noastre este democrația socială."* (Programul de la Hamburg 2007: 16 f.)

Provocările de astăzi

În prezent, pe fundalul globalizării continue a pieței, social-democrația se confruntă cu un şir de provocări, fiind pusă în situația de a reacționa la influența pe care o au piețele financiare şi schimbările radicale de pe piața muncii, şi de a decide referitor la stabilirea unui nou echilibru dintre capitalismul de piață şi democrație. Astfel, întrebarea este cum poate fi realizat socialismul democratic în aceste circumstanțe. Totodată, Programul SPD de la Hamburg stabileşte clar că nu au apărut doar noi întrebări, ci şi primele răspunsuri (vezi capitolul 6).

Ideea de completare a unei economii coordonate şi a democrației reprezentative cu primatul politicului este continuată şi în Programul SPD de la Hamburg, dar ca o cerință de viitor pe scară europeană şi globală:

„Pieţele trebuie create de politic – în era globalizării şi dincolo de frontierele naționale. Abordarea noastră este: competiție cât de mult este posibil, reglementare de către stat cât de mult este necesar.” (Programul de la Hamburg 2007: 43)

O examinare mai minuțioasă a modelelor conceptuale ale social-democrației, liberalismului şi conservatorismului arată că acestea sunt modele alternative şi, totodată, combate afirmația că programele partidelor politice astăzi sunt aproape insesizabile.

3.4.5 Digresiune: Partidul „Die Linke” şi contradicțiile acestuia

„Die Linke”

Wende („punctul de cotitură” – noțiune utilizată, în general, pentru a defini colapsul sistemului comunist ce a condus la dizolvarea Germaniei de Est în 1989) din 1990 a adus cu sine crearea a încă unui partid de stânga, PDS (Partidul Socialismului Democratic). Inițial, acesta a apărut în Est, ca organizație succesoare a SED (Partidul Unității Socialiste a Germaniei de Est). Între timp, formațiunea fuzionase cu WASG (Alternativa Muncii şi Justiției Sociale) pentru a crea partidul numit „Die Linke” sau „Stânga”, făcându-şi loc, de asemenea, şi într-o serie de landuri din Germania de Vest.

Este extrem de dificil de a defini cu exactitate ce reprezintă de fapt „Die Linke”, care mai este în schimbare. De exemplu, în 2007, partidul a convenit asupra unui set de „puncte programatice-cheie”, dar care nu era un program de partid în sensul clasic.

În aceste „puncte programatice”, şi „Die Linke” îşi declară suportul pentru socialismul democratic:

„Democrația, libertatea, egalitatea, justiția, internaționalismul şi solidaritatea sunt orientările noastre valorice fundamentale. Ele sunt inseparabile de pace, conservarea naturii şi emancipare. Ideile socialismului democratic sunt linii directoare-cheie ale Stângii.
DIE LINKE îşi deduce acțiunea politică din conexiunea dintre scop, cale şi orientări valorice fundamentale. Libertatea şi justiția socială, democrația şi socialis-

mul depind unele de altele. Egalitatea fără libertate individuală sfârşeşte în incapacitate şi eteronomie. Libertatea fără egalitate este libertatea doar pentru cei bogați. Cei care îşi asupresc semenii nu sunt nici ei liberi. Scopul socialismului democratic, care-şi propune depăşirea capitalismului printr-un proces de transformare, este o societate în care libertatea altuia nu este limita, ci condiția libertății." („Punctele programatice-cheie", „Die Linke" 2007: 2)

Lăsând la o parte aceste „puncte-cheie", trebuie totuşi de adăugat alte câteva puncte în încercarea de a descrie partidul „Die Linke", scopurile şi obiectivele acestuia:

Provocările de astăzi

- „Die Linke" este o mişcare politică eterogenă, ce reuneşte foşti activişti SED, foşti social-democrați dezamăgiți, unele părți ale noilor mişcări sociale, sindicalişti, votanți protestatari, politicieni locali pragmatici, comunişti şi alții. Toate aceste grupuri aduc partidului idei foarte diverse privind societatea, din care cauză nu se discerne (încă) un model conceptual sau o viziune unică.
- „Die Linke" este, deseori, caracterizat ca fiind un partid protestatar. Acest termen este extrem de imprecis, deoarece leagă două aspecte diferite într-o manieră prescurtată. Primul aspect ține de întrebarea cine sunt votanții partidului „Die Linke" – şi aici există o deosebire considerabilă între Germania de Est si cea de Vest. Al doilea aspect vizează chestiunea strategiei politice sau genul de acțiuni politice pe care doreşte să le întreprindă – aici rezultatele sunt, de asemenea, foarte diferite în cazul statelor federale şi al guvernului federal.
- În puținele publicații academice a căror preocupare este „Die Linke", acesta e descris ca un partid nu doar extrem de eterogen, ci şi foarte inconsecvent. De exemplu, pe de o parte formațiunea pretinde a fi una pragmatică, moderată şi modernă, iar pe de altă parte aceasta rămâne credincioasă unei ideologii ortodoxe cu elemente aproape extremiste (cf. Decker et al. 2007:327). Discrepanța mare dintre declarațiile sale de intenții deosebit de absolutiste şi politica destul de pragmatică din diferite parlamente de land – care din când în când contrazice aceste declarații de intenție – vin să confirme impresiile în cauză.

În ceea ce priveşte fenomenul „Die Linke" ,rămâne de văzut dacă acesta se va încetăţeni şi ce conţinut va avea. În tot cazul, trebuie să existe o dezbatere pe marginea ideilor sale politice.

3.4.6. Concepţia democraţiei sociale privind umanitatea

O concepţie specifică a democraţiei sociale privind umanitatea este destul de evazivă. Mai curând, concepţia democraţiei sociale privind umanitatea se inspiră din multiple surse şi se caracterizează printr-un pluralism fundamental.

Confluenţa diferitelor surse în „Concepţia democraţiei sociale privind umanitatea"

Există tangenţe, de exemplu, cu tradiţia mişcării muncitoreşti, cu teoria liberală, cu doctrina creştină şi iudaică, precum şi influenţe umaniste şi marxiste. Aceasta face referire la libertatea individului, la fel ca şi liberalismul, dar, ca şi abordarea marxistă, analizează obstacolele sociale în calea realizării drepturilor fundamentale.

În cartea lor *Viitorul democraţiei sociale*, Thomas Meyer şi Nicole Breyer au făcut o încercare de a distinge între concepţia libertară („nou-liberală") privind umanitatea şi cea a democraţiei sociale, în formă tabelară. Pentru orientare, noi am mai adăugat o coloană ce rezumă „concepţia socialistă privind umanitatea":

	Democraţia libertară	Social-democraţia	Democraţia socialistă
Antropologia	Antropologia sceptică	Antropologia realistă	Antropologia normativă, utopică
Concepţia privind libertatea	Negativă	Pozitivă	Pozitivă
Motivaţia comportamentală	Interes propriu	Interes propriu şi comunitar	Interes comunitar ca şi interes propriu
Concepţia privind umanitatea	Egoist care calculează raţional	Orientată spre relaţii bune	Orientată spre combativitate şi un „Om Nou" de viitor

Sursa: Meyer/Breyer 2005: 33 – ultima coloana este oferită de T. Gombert

Deşi această formă tabulară simplifică în mod inevitabil lucrurile, ea indică asupra unor tendinţe:

- Teoriile liberale se bazează, de regulă, pe afirmaţia că ceea ce mişcă omenirea este „interesul propriu". Acest interes propriu poate fi realizat, dacă este protejat de alţi oameni (şi de către stat), cu scopul de a lăsa loc pentru ca „libertatea să maximizeze avantajele" pentru toţi.
- Teoriile socialiste au o tradiţie îndelungată de a tinde spre o societate potrivită fiinţelor umane prin intermediul unui „Om Nou" (cf. Adler 1926 şi Heinrichs 2002: 308-14). În această privinţă, pe plan istoric, oamenii într-atât s-au lăsat corupţi de către societăţile capitaliste şi inechitatea socială, încât capacitatea lor de a recunoaşte interesele comune ca şi interese proprii şi de a le apăra în condiţii de solidaritate s-a ruinat. Este sarcina educaţiei şi a instruirii de a depăşi (în comun) discrepanţa dintre condiţiile de viaţă în societate şi revendicările fiinţelor umane libere şi solidariste.
- Concepţia democraţiei sociale cu privire la umanitate – cel puţin, aceasta sugerează Meyer şi Breyer – face o încercare de a stabili un echilibru pentru a armoniza interesul propriu şi bunul comun. Adică, ideea este de a echilibra „interesele legitime".

Alte lecturi:

Walter Euchner, Helga Greibing et al. (2005), Geschichte der sozialen Ideen in Deutschland. Sozialismus – Katolische Soziallehre-Protestantische Sozialethik. Ein Handbuch, ediţia a 2-a, Wiesbaden, p. 13-595.

Thomas Meyer şi Nicole Breyer (2005), Die Zukunft der Sozialen Demokartie, Bonn.

Dieter Dowe şi Kurt Klotzbach (ediţiile 2004), Programmatische Dokumente der Deutschen Sozialdemokratie, ediţia a 4-a revăzută şi actualizată, Bonn.

4. TEORIA LUI THOMAS MEYER PRIVIND DEMOCRAȚIA SOCIALĂ

În acest capitol

- este discutată Teoria democrației sociale a lui Thomas Meyer;
- este examinată relația dintre capitalismul de piață şi democrație – parțial forțată, parțial mutual acceptată;
- sunt analizate deosebirile-cheie dintre liberalism, libertairianism şi democrația socailă;
- sunt explicate relațiile dintre valorile fundamentale, drepturile şi instrumentele de bază;
- sunt dezvoltate diferențele dintre drepturile şi libertățile civile negative şi pozitive, precum şi obligațiile statului.

Discuțiile privind valorile fundamentale şi analiza diferitelor modele societale în capitolele precedente arată că democrația socială se poate inspira dintr-o tradiție a ideilor. Conceptul este destul de distinct de alte modele ideale şi – dacă e să fie explicat cum se cuvine – nu este suficientă simpla referire la valorile fundamentale ale libertății, egalității şi solidarității în calitatea lor de căi de realizare a unei societăți echitabile, precum nici la liberalism, conservatorism şi socialism.

La începutul acestei introduceri a fost menționată o *teorie a democrației sociale*. „Democrația socială", se susținea, trebuie să fie definită cu grijă, dacă se aspiră la discuții pe marginea acesteia.

În acest context, au fost listate patru perspective ale democrației sociale şi aici vom reaminti pe scurt trei dintre ele:

Ce este democrația socială? Trei răspunsuri

- *„Democrația socială – nu este aceasta de la sine înțeles?".* E un concept care inserează promisiunea că este parte integrantă a unei democrații care e în beneficiul tuturor şi că există echitate socială. Nu e aceasta de la sine înțeles?

- *„Democraţia socială – noi o avem deja în Germania*, prin modelul german al economiei de piaţă socială, nu-i aşa?”.

- *„Democraţia socială – aceasta aparţine SPD* şi, de aceea, îi priveşte doar pe social-democraţi; este teoria lor”.

Aceste întrebări au fost puse într-o manieră corectă – dintr-o perspectivă politică practică asupra teoriei – la începutul analizei noastre. Ele trebuie să fie dezbătute pentru ca *teoria democraţiei sociale* să poată exercita influenţă politică.

La prima întrebare – *„Democraţia socială – nu este aceasta de la sine înţeles?”* – răspunsul a fost deja dat. Trebuie elaborată o descriere minuţioasă a democraţiei sociale, deoarece conceptul declanşează o întreagă serie de asocieri care pot fi clarificate doar luate în grup. Desigur, noţiunea conţine un fundament normativ esenţial – cu alte cuvinte, reguli şi norme generale la care ne putem referi când încercăm să realizăm democraţia socială.

O privire asupra valorilor fundamentale a arătat că o serie de argumente filosofice pot contribui la o mai mare claritate, dar nu sunt suficiente în calitate de fundament normativ, deoarece sunt implicate definiţii multiple şi controversate. O *teorie a democraţiei sociale* necesită, astfel, un fundament normativ mai specific, ca punct de plecare.

A doua întrebare – *„Democraţia socială – noi o avem deja în Germania, prin modelul german al economiei de piaţă socială, nu-i aşa?”* – va fi discutată mai detaliat în cadrul studiilor de caz pe ţări (capitolul 5). Am punctat deja, cu referire la tensiunile inerente în modelul predominant al societăţii şi economiei, că nu se poate pune problema „realizării democraţiei sociale dintr-odată”, cum ai ieşi învingător o distanţă de 100 de metri. Mai mult, există o serie largă de modele societale spre care vor să „navigheze” diferite grupuri de interes. Orice referire la „modelul german” sau la „economia de piaţă socială” nu e suficientă, căci nu ţine cont de o seamă de actori socio-politici.

A treia poziție – *„Democrația socială aparţine SPD, respectiv îi priveşte doare pe social-democrați; este teoria lor"* – nu ține.

Referirea la „social-democrație" ca la partid şi tendință politică este absolut firească, dar departe de a fi exhaustivă:

> *„Democrația socială, în uzaj contemporan, este atât un concept de bază al teoriei democrației, cât şi o denumire folosită pentru a caracteriza programul unui curent politic. Deşi aceste două uzanțe se leagă între ele în diferite moduri, ele se referă la două stări de lucruri destul de distincte cu pretenții de validitate pentru diferite domenii. Teoria democrației sociale nu e legată nici în fundamentele sale normative, nici în rolul său explicativ şi nici chiar în discuția comparativă privind modurile diferite de realizare a acesteia de anumiți actori politici, deşi, în mod natural, fiecare pas în realizarea ei depinde de actorii politici care acordă sprijin programului de acțiuni practice care derivă din aceasta. Actorii politici de diferite culori pot, la rândul lor, să utilizeze conceptul de democrație socială ca pe o etichetă pentru programul lor, dacă vor considera că le poate servi interesele, în mare parte, fără a depinde de faptul şi de măsură în care eforturile lor politice sunt congruente cu teoria democrației sociale sau au vreo tendință de a fi asociate cu aceasta."* (Meyer 2005: 12)

Democrația socială ca model conceptual

Aşadar, democrația socială ca model conceptual şi social-democrația ca partid politic sau tendință se intersectează în diferite puncte, dar nu sunt una şi aceeaşi. Ca model conceptual, democrația socială trebuie să-şi stabilească sarcina de a examina în mod metodic norme şi valori, de a le transpune în drepturi fundamentale şi de a le realiza în diferite țări, prezentându-le în mod consistent. În ce măsură partidele politice vor prelua aceste idei, este o altă chestiune.

În cele ce urmează, nu vom analiza partidul social-democrat, ci, mai curând, un model conceptual care s-a dezvoltat în cursul dezbaterilor începând cu anii '80 şi '90 ai secolului trecut.

Ca punct de plecare vom lua *Teoria democrației sociale* prezentată de Thomas Meyer, în care sunt combinate numeroase lanțuri ce continuă să dea formă cadrului de dezbateri pe marginea social-democrației.

4.1. Punctul de plecare

Punctul de plecare al *Teoriei democrației sociale* a lui Meyer este întrebarea pe care am întâlnit-o deja şi care se referă la relația dintre democrație şi capitalismul de piață.

Întrebarea inițială: Care este legătură dintre democrație şi capitalismul de piață?

Atât democrația, cât şi capitalismul de piață sunt considerate trăsături esențiale ale sistemului nostru social care s-a dezvoltat, într-o măsură oarecare, în mod antagonist.

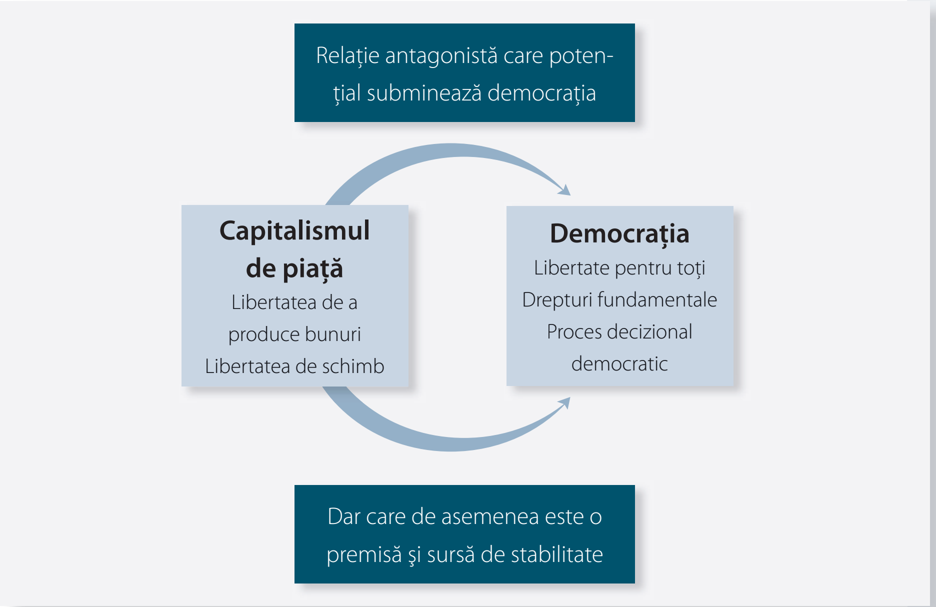

Figura 7: Relația dintre capitalismul de piață şi democrație

Meyer susţine că, pe de o parte, capitalismul şi democrația se completează reciproc, capitalismul de piață fiind astfel o condiție a apariției şi stabilității democrației. Pe de altă parte, el atrage atenția asupra unei „tensiuni curioase" dintre ele, deoarece o piață nereglementată este incompatibilă cu premisele necesare pentru participarea fiecăruia.

Condiția apariției şi factorul incertitudinii? Care este relația dintre capitalismul de piață şi democrație?

Relaţia dintre sistemul economic şi democraţie este descrisă de Meyer prin prisma a doi termeni: el analizează pe plan istoric condiţiile apariţiei democraţiilor şi, totodată, analizează empiric interacţiunea dintre democraţie şi economia de piaţă în cadrul societăţilor de astăzi.

La prima vedere, aceste două teze nu au un caracter evident. Ele sunt, după cum am văzut, foarte teoretice, dar şi controversate din punct de vedere politic.

Ce-l determină pe Meyer să împărtăşească aceste teze în ciuda existenţei unor contraargumente serioase?

4.1.1. Argumentarea istorică

Înainte de toate, este vorba de un argument *istoric*. În conformitate cu poziţia lui Meyer, din punct de vedere istoric, democraţiile au luat fiinţă, în mare, ca rezultat sau în legătură directă cu apariţia pieţelor libere. În Europa aceasta s-a întâmplat în diferite timpuri şi în diferite ţări sub formă de „societăţi burgheze":

Argumentul istoric

„Societatea burgheză presupunea un model al ordinii economice, sociale şi politice care a făcut posibil - prin depăşirea absolutismului, a privilegiilor la naştere şi a patronajului clerical - realizarea principiului libertăţii individuale pentru toţi reglementat legal, care a garantat coexistenţa umană după bunul-simţ, a organizat economia în ceea ce priveşte pieţele în baza concurenţei reglementate legal; a garantat şansele oamenilor la viaţă după bunul-simţ; limitând atât puterea statului în spiritul statului liberal constituţional bazat pe statul de drept, cât şi ţinându-l în frâu cu ajutorul opiniei publice, al alegerilor şi al organelor reprezentative în corespundere cu voinţa „cetăţenilor civic şi politic maturi." (Kocka 1995: 23)

Pieţele libere, burgheziile industriale şi ideea drepturilor şi libertăţilor civile, precum şi garantarea acestora de către stat, s-a dezvoltat în condiţii de interdependenţă. În termeni istorici, ele nu pot fi separate.

4.1.2. Argumentarea prin prisma studiului comparativ al democrațiilor

Argumentarea în baza cercetărilor privind stabilitatea democrațiilor

Teza lui Meyer este susținută şi de multe studii empirice efectuate în cadrul cercetărilor de *stabilitate* a democrațiilor.

În același timp, rezultatele empirice ale cercetărilor de transformare, ale căror obiect primar au fost statele fostei Uniuni Sovietice, arată că economiile de piață libere pot avea, cu certitudine, o influență pozitivă şi stabilizatoare asupra democrațiilor emergente. Cu toate acestea, există dovezi empirice de situații contrare, şi anume, unde puterea economică pătrunde în sfera politicului, participarea democratică fiind subminată întru beneficiul monopolurilor şi al clicilor de tot felul; aceasta este calea spre o democrație falsă – în cel mai bun caz, o democrație formală.

Aceasta indică asupra faptului că orice *teorie a democrației sociale* trebuie nu doar să analizeze sistemul de guvernământ formal, dar şi să studieze din punct de vedere empiric dacă structurile democratice şi drepturile fundamentale pot fi exercitate de fiecare.

În linii mari, Meyer susține că economia de piață liberă poate „favoriza" democrația (cf. Dahl 2000: 140; Meyer 2005: 581).

Tensiune curioasă dintre democrație şi capitalism

Fără îndoială, Meyer nu consideră relațiile dintre democrație şi capitalism ca fiind unele „simple" sau care nu pot fi supuse criticii – fapt contestat şi de contradicțiile despre care am vorbit deja. De aceea, trebuie să se facă o distincție clară între dezbaterile contemporane şi originile istorice ale acestora.

Acolo unde capitalismul de piață este în conflict cu comunitatea

- Capitalismul de piață conduce la inechitate (economică);
- Distribuția inegală a resurselor materiale conduce la distribuția inegală a oportunităților de participare în societate şi democrație;
- Capitalismul de piață operează tot mai mult în bază globală, pe când participarea democratică este în mare parte națională. Astfel, capitalismul de piață pune în pericol structurile democratice din fiecare țară în parte.

Capitalismul de piață conține forțe centrifuge care promovează inegalitatea şi incertitudinea, astfel periclitând în mod potențial fundamentele legitimității şi stabilității democratice.

Nu încape îndoială că libertatea pieței şi libertatea fiecărui individ din societate se contrazic reciproc.

Potrivit lui Meyer, capitalismul de piață şi democrația se află într-o tensiune mutuală curioasă.

Tensiunea curioasă nu poate fi abolită pur şi simplu sau negată, ci doar ajustată – aceasta este esența cercetărilor istorice şi empirice din care se inspiră Meyer.

Cu referire la diferitele modele conceptuale ale liberalismului şi democrației sociale, se poate susține că, pur şi simplu, renunțarea la revendicările libertății, cu care tradiția liberală se asociază în mod istoric, s-ar solda cu rezultate la fel de fatale ca şi atunci când ți-ai permite să fii atras de structurile nou-liberale. De aceea, e de o importanță crucială să analizăm într-o manieră mai sofisticată relația dintre liberalism şi social-democrație.

În legătură cu aceasta, în teoria sa Meyer distinge între două „tipuri ideale" care au evoluat de la teoria liberală: libertarianismul şi democrația socială.

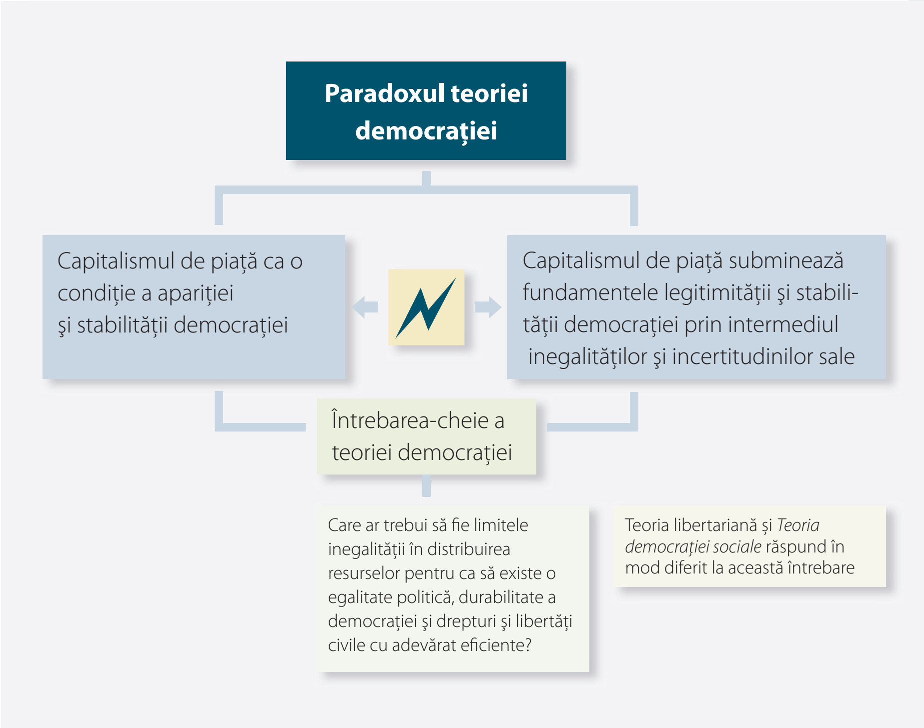

Figura 8. Paradoxul teoriei democrației

4.2. Libertarianismul versus democrația socială

Teoria democrației sociale diferă de teoriile democrației libertariene din punct de vedere normativ, teoretic și empiric. Ambele își trag rădăcinile din *democrația liberală* care s-a dezvoltat în epoca iluministă a secolelor XVII și XVIII.

Conceptele „libertarian" și „liberal-democrație" sunt câteodată descrise în mod diferit de către savanți. De aceea, este deosebit de important pentru dezbateri existența unei definiții precise, comune.

Trebuie de subliniat că libertarianismul și democrația socială sunt tipuri ideale care nu pot fi găsite nicăieri în forma lor pură. Mai curând, libertarianismul și democrația socială sunt definite ca poli între care societățile pot fi clasificate în conformitate cu constituțiile lor.

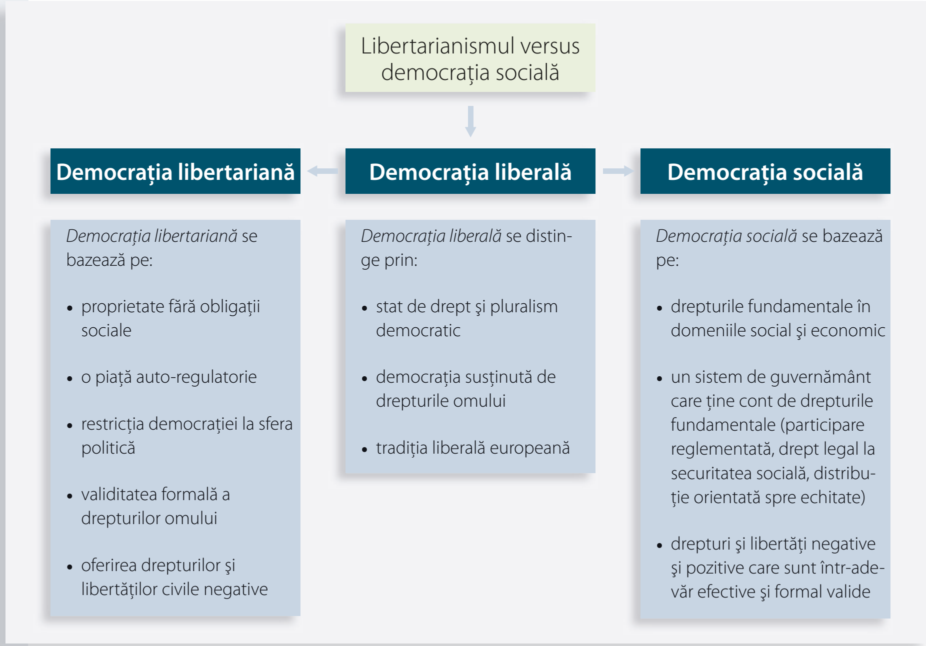

Figura 9. Democrația liberală, libertariană și socială în comparație

Democrația liberală

Rădăcinile comune ale democrației liberale

- sunt legate de tradiția europeană a liberalismului (vezi capitolul 2.1.)
- și presupune democrația pluralistă în condițiile statului de drept
- care se bazează pe drepturile omului

Democrația libertariană

Democrația libertariană[21], ca model conceptual tipic-ideal, este caracterizată prin:

- proprietate fără obligațiuni sociale;
- o piață auto-regulatorie;
- limitarea democrației la sfera politică și, în această bază, oferirea de drepturi și libertăți civile negative (referitor la acest concept, vezi capitolul 4.4.);
- validitatea formală a drepturilor omului.

21 Se poate vedea că „libertarianismul" sau tipul libertarian coincide în mare măsură cu nou-liberalismul (vezi mai sus). Argumentul principal al lui Meyer în introducerea noului concept este că ideile esențiale ale liberalismului istoric deviază în mod semnificativ de la nou-reducționismul liberal. Acesta fiind cazul, există potențial de comunicare dintre liberalism și *Teoria democrației sociale*.

Democrația socială, în comparație, este caracterizată prin:

Democrația socială

- drepturi fundamentale în domeniile social şi economic;
- un sistem de guvernământ care ţine cont de drepturile fundamentale (atât în mod formal, cât şi practic);
- drepturi şi libertăţi negative şi pozitive care sunt formal valide şi implementate în practică.

Care sunt actorii relevanți?

Meyer face distincție teoretică dintre tipurile ideale ale democrației libertariene şi democrația socială, care poate fi exemplificată în termeni de poziții politice actuale ale tendințelor individuale şi ale partidelor, deşi acestea nu sunt epuizate de către ele.

Tensiunea dintre democrație şi capitalismul de piață nu este supusă niciunei ordini fixe, dar este generată de negocieri dintre actorii sociali. Relațiile de putere dintre acestea două se pot schimba din când în când într-o anumită țară, conducând la o nouă relație dintre capitalismul de piață şi democrație.

Exemplu: Negocieri pe marginea Constituției germane

Ca exemplu de relații pline de tensiune şi deloc simple dintre capitalismul de piață şi democrație şi structurile sale putem compara Constituția germană cu Convențiile ONU cu privire la drepturile politice, sociale, economice şi culturale (vezi capitolul 4.3.).

Pe când Constituția din 1949 formula clar drepturile şi libertățile civile elementare protective pe fondul regimului nazist, în Republica Federală emergentă constelația puterilor dintre forțele „burgheze" sau clasa mijlocie tradițională, pe de o parte, şi Stânga politică, pe de alta, a condus la faptul că validarea drepturilor şi libertăților civile în Constituție a rămas nefinisată. Prin urmare, în polemica jurisprudenței există diferite abordări interpretative ale Constituției: unii consideră de o importanță centrală ca drepturile fundamentale să fie formulate în primele articole, pe când alții, mai critici, susțin că subiectul proprietății (private) a fost şi încă mai este esența chestiunii (cf. Haverkate 1992; vezi de asemenea tabelul care compară drepturile fundamentale din Constituție şi Convențiile ONU din capitolul 4.3.).

Convenţiile ONU în comparaţie

În Convenţiile ONU din anii 1960, dimpotrivă, perspectivele internaţionale, dar şi dezvoltările sociale din acele timpuri au dat naştere la o formulare mult mai cuprinzătoare a drepturilor şi libertăţilor civile negative şi pozitive.

Diferitele teorii, după cum s-a menţionat deja, au dat răspunsuri diferite la descrierea relaţiilor dintre piaţă şi democraţie.

Înainte de toate, tendinţele teoretice ale aşa-numitului libertarianism şi teoria social-democraţiei diferă în chestiunea care anume (ar trebui) să fie relaţia dintre democraţie şi piaţă, precum şi în ceea ce priveşte argumentarea lor.

Ambele tendinţe teoretice au aceleaşi rădăcini: liberalismul care s-a dezvoltat începând cu sec. XVII.

Întrebarea decisivă: Cum este realizată libertatea în societate?

Totodată, esenţa chestiunii este cum poate fi realizată libertatea individuală în societate. Există răspunsuri teoretice foarte diferite la această întrebare.

Pentru a putea evalua răspunsurile diferite, este necesar de a defini conceptul de „drepturi şi libertăţi" într-un mod mai precis.

Mai mult, înainte de a analiza diferitele definiţii ale drepturilor şi libertăţilor civile în libertarianism, pe de o parte, şi în social-democraţie, pe de altă parte, este nevoie de o altă clarificare conceptuală: de ce discuţia este despre „drepturile şi libertăţile civile" şi nu, simplu, despre „libertate" şi „valori fundamentale"?

4.3. Digresiune: Triada valorilor fundamentale, drepturilor fundamentale şi instrumentelor

Triada valorilor fundamentale, drepturilor fundamentale şi instrumentelor

Am văzut că teoriile şi filosofiile politice oferă concepţii foarte diferite cu privire la cele trei valori fundamentale – libertate, egalitate şi solidaritate. Astfel, ne confruntăm cu un fel de „pluralism de fundamentare” care pătrunde în diferite modele şi curente politice conceptuale.

Acest pluralism de fundamentare ascunde o problemă pentru orice încercare de a veni cu o teorie comprehensivă: dacă o astfel de teorie este legată de anumite aspecte sau trăsături fundamentale, ea îşi pierde pretenţiile de generalitate şi se desprinde de alte tradiţii filosofice, etice şi religioase.

Care este cea mai largă bază posibilă de argumentare?

Din acest motiv, o *Teorie a democraţiei sociale* trebuie, potrivit lui Thomas Meyer, să aleagă cea mai largă bază posibilă de argumentare. În acest scop, trebuie găsit un nivel de argumentare care să nu fie specific din punct de vedere cultural, dar care să poată fi descris în termenii unui cadru legitim general şi democratic.

Drept urmare, nivelul valorilor fundamentale nu va servi ca bază de argumentare: astfel de valori formează un context important pentru argumentare, însă ele sunt variabile şi cultural specifice.

Trei nivele

Orice încercare de a descrie fundamentele democraţiei sociale trebuie să aibă loc la un alt nivel. Vorbind în linii mari, pot fi distinse trei nivele:

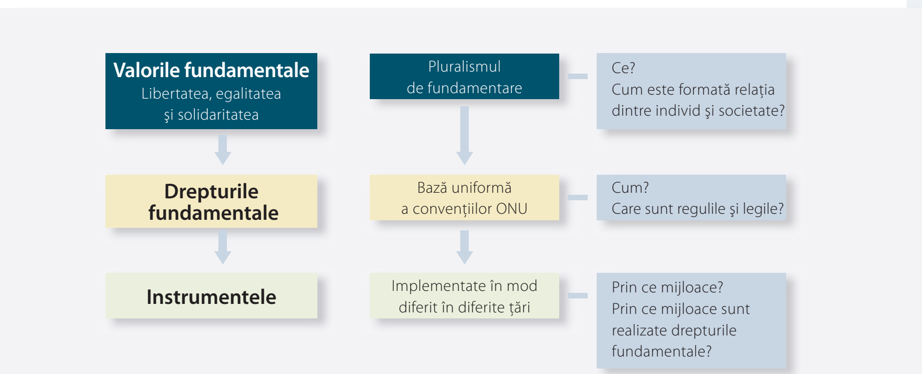

Figura 10: Derivarea valorilor fundamentale, a drepturilor fundamentale şi a instrumentelor

Valorile fundamentale

La nivelul *valorilor fundamentale* – libertatea, egalitatea și solidaritatea – este clară relaţia dintre individ şi societate şi felul în care trebuie să fie organizată viaţa în acea societate. Viziunile despre societate care definesc şi utilizează valorile fundamentale îşi au originea, după cum am văzut mai devreme, în abordări socio-politice şi filosofice diferite.

Drepturile fundamentale

La nivelul *drepturilor fundamentale*, valorile fundamentale sunt traduse sau transpuse în termeni de norme şi acţiuni social obligatorii şi democratic legitimate. Spre deosebire de valorile fundamentale, ele nu sunt pasibile de pluralismul fundamental, ci mai degrabă reglementează coexistenţa în societate, indiferent de fundamentarea lor socială.

Instrumentele

La nivel de *instrumente*, instituţiile sociale sunt definite prin felul în care statele şi asociaţiile de state urmează să satisfacă cererile pentru acţiune reieşind din acordarea drepturilor fundamentale. Ele diferă în funcţie de ţări şi culturi, câteodată considerabil, după cum arată studiile de ţară.

Dacă se doreşte să fie asigurată cea mai largă posibil bază de argumentare pentru o *Teorie a democraţiei sociale*, ca punct de plecare trebuie să fie ales nivelul drepturilor fundamentale. Meyer alege convenţiile ONU privind drepturile politice, economice şi culturale ca bază de argumentare. Există o serie de argumente în favoarea acesteia:

- Convenţiile ONU sunt cele mai uniforme şi legal obligatorii surse transculturale şi transnaţionale pentru drepturile fundamentale în lumea întreagă. Convenţiile ONU au fost ratificate, astfel devenind legi în mai bine de 140 de ţări.
- Convenţiile ONU au drept scop dezvoltarea socială şi răspândirea drepturilor fundamentale în baza cooperării internaţionale. Statele care au ratificat convenţiile sunt angajate în îmbunătăţirea continuă a realizării practice a drepturilor fundamentale.
- Convenţiile ONU conţin formulări extrem de largi şi precise ale drepturilor pe care le poate revendica fiecare individ.

Argumentul final poate fi cel mai bine ilustrat cu ajutorul unei comparaţii dintre drepturile fundamentale din Constituţia germană şi formulările convenţiilor ONU.

Domeniul de reglementare	Constituția germană	Convențiile ONU
Dreptul individual	„Demnitatea umană este inviolabilă. Respectarea şi protecția ei va fi obligația tuturor autorităților statale". (Art. 1)	„Dreptul la viață este inerent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar". (Art. 6, paragraful 1, Convenția internațională cu privire la drepturile civile şi politice din 19 decembrie 1966) „Orice om are dreptul la libertate şi la securitatea persoanei sale". (Art. 9, paragraful 1, Convenția internațională cu privire la drepturile civile şi politice din 19 decembrie 1966)
Dreptul la muncă	„Toți germanii au dreptul să-şi aleagă în mod liber ocupația sau profesia, locul lor de muncă şi de instruire. Practicarea unei ocupații sau profesii este reglementată prin şi conform legii. (2) Niciunei persoane nu i se poate cere să îndeplinească munci de un anumit gen cu excepția celor din cadrul unei obligațiuni tradiționale a serviciului comunitar care se aplică față de toți în mod general şi echitabil". (Art. 12)	„1. Statele părți la prezenta Convenție recunosc dreptul la muncă ce cuprinde dreptul pe care îl are orice persoană de a obține posibilitatea să-şi câştige existența printr-o muncă liber aleasă sau acceptată şi vor lua măsuri potrivite pentru garantarea acestui drept. 2. Măsurile pe care fiecare stat parte la prezenta Convenție le va lua spre a asigura deplina exercitare a acestui drept trebuie sa includă orientarea şi pregătirea tehnică şi profesională, elaborarea de programe, de măsuri şi de tehnici potrivite pentru a asigura o dezvoltare economică, socială şi culturală constantă şi o deplină întrebuințare productivă a forțelor de muncă în condiții care garantează indivizilor folosința libertăților politice şi economice fundamentale". (Art. 6, Convenția internațională cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale din 19 decembrie 1966)
Proprietatea/ standardele de viață	„(1) Proprietatea şi dreptul la moştenire este garantat. Conținutul şi limitele lor sunt stabilite prin lege. (2) Proprietatea presupune obligații. Folosirea ei va servi de asemenea bunul public". (Art. 14)	Statele-părți la prezenta Convenție recunosc dreptul oricărei persoane la un nivel de trai suficient pentru ea însăşi şi familia sa, inclusiv hrană, îmbrăcăminte şi locuință suficiente, precum şi la îmbunătățire continuă a condițiilor sale de existență. Statele-părți vor lua măsuri potrivite pentru a asigura realizarea acestui drept şi recunosc în acest scop importanța esențială a unei cooperări internaționale liber consimțite". (Art. 6, Convenția internațională cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale din 19 decembrie 1966)

Comparația dintre convențiile ONU şi Constituția germană

Domeniul de reglementare	Constituția germană	Convențiile ONU
Educația	„(1) Orice persoană are dreptul la dezvoltarea liberă a personalității sale atâta timp, cât nu violează drepturile altora sau nu încalcă ordinea constituțională sau legea morală”. (Art. 2) „(1) Întreg sistemul de învățământ va fi sub supravegherea statului. (2). Părinții şi tutorii au dreptul să decidă dacă copiii să primească educație religioasă”. (Art. 7)	„1. Statele-părți la prezenta Convenție recunosc dreptul pe care îl are orice persoană la educație. Ele sunt de acord că educația trebuie să urmărească deplina dezvoltare a personalității umane şi a simțului demnității sale şi să întărească respectarea drepturilor omului şi libertăților fundamentale. Pe lângă aceasta, ele sunt de acord că prin educație orice persoană trebuie să devină capabilă de a juca un rol util într-o societate liberă, că educația trebuie să favorizeze înțelegerea, toleranța şi prietenia între toate națiunile şi toate grupurile rasiale, etnice sau religioase şi să încurajeze dezvoltarea activităților Națiunilor Unite pentru menținerea păcii. 2. Statele părți la prezenta Convenție recunosc că în vederea asigurării deplinei exercitări a acestui drept: (a) învățământul primar trebuie să fie obligatoriu şi accesibil tuturor în mod gratuit; [. . .] (b) învățământul superior trebuie să devină accesibil tuturor în deplină egalitate, în funcție de capacitatea fiecăruia, prin toate mijloacele potrivite şi, în special, prin introducerea treptată a gratuității. . .” (Art. 13, Convenția internațională cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale din 19 decembrie 1966)

Cele două convenții ONU oferă o privire de ansamblu subtilă şi detaliată a felului în care trebuie să fie implementate treptat drepturile fundamentale prin intermediul cooperării internaționale. În Convenția cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale se spune:

„Fiecare stat parte la prezenta Convenţie se angajează să acţioneze atât prin propriul său efort, cât şi prin asistenţă şi cooperare internaţională, în special, pe plan economic şi tehnic, folosind la maximum resursele sale disponibile pentru ca exercitarea deplină a drepturilor recunoscute în prezenta Convenţie să fie asigurată progresiv prin toate mijloacele adecvate, inclusiv prin adoptarea de măsuri legislative." (Art. 2, paragraful 1)

Perspectiva de dezvoltare în Convenţiile ONU

Perspectiva de dezvoltare este astfel înscrisă în convenţiile ONU, încât ea apare ca o obligaţie a statelor de a promova în mod continuu realizarea drepturilor economice, sociale şi culturale, în baza drepturilor politice fundamentale, „pe toate căile corespunzătoare". Aceasta presupune modelul unui stat activ.

În acelaşi timp, un stat care intervine în mod activ şi nu se limitează doar la a garanta drepturile fundamentale, ci le şi stabileşte prin acţiuni pozitive, vine în contradicţie cu democraţia libertariană.

Convenţiile ONU sunt încălcate peste tot în lume, deoarece lipsesc mijloacele de implementare.

Însă, atenţie, în multe ţări realizarea drepturilor fundamentale este neglijată. Există o discrepanţă veritabilă dintre drepturile legale şi implementarea lor. În acest sens, sunt perfect de înţeles întrebările despre valoarea convenţiilor ONU. Instituţiile internaţionale insistente sunt lipsă.

Totodată, trebuie de menţionat că, în comparaţie cu Constituţia germană, convenţiile ONU formulează drepturile omului de o manieră mai precisă, ceea ce ar putea oferi democraţiei sociale o bază pentru revendicările ei.

Este adevărat că în articolul 20 al Constituţiei germane, se vorbeşte despre Republica Federală Germană ca despre un stat federal democratic şi social. Totuşi, obligaţiile de a întreprinde acţiuni de genul celor prevăzute de convenţiile ONU sunt foarte limitate.

Faptul că rolul activ al statului este pus la îndoială atunci când se ajunge la aplicarea practică devine clar în cazul diferenţierii drepturilor fundamentale. Este, de asemenea, evident că un libertarianism gândit consecvent trebuie să se contrazică.

4.4. Drepturi şi libertăţi civile pozitive şi negative

Definiţie: drepturi şi libertăţi civile pozitive şi negative

Liberal-democraţia se defineşte, mai întâi de toate, în materie de drepturi şi libertăţi civile care îi sunt recunoscute fiecăruia în societate. Potrivit lui Isaiah Berlin, se poate distinge între drepturi şi libertăţi civile negative (formale şi protective) şi pozitive (care creează posibilităţi sociale).

Isaiah Berlin în *Două concepte cu privire la libertate* din 1958, distinge dintre două feluri de drepturi şi libertăţi civile:

- Drepturile şi libertăţile civile negative (de exemplu, dreptul la integritatea fizică), care asigură protecţia statului şi a societăţii împotriva ofenselor.
- Drepturile şi libertăţile civile pozitive (de exemplu, dreptul la educaţie), care au menirea de a facilita şi promova libertatea individului prin intermediul măsurilor luate de societate şi stat.

Există o deosebire decisivă dintre democraţia libertariană şi democraţia socială în ceea ce priveşte semnificaţia relativă pe care acestea o atribuie drepturilor şi libertăţilor civile negative şi pozitive.

În *Teoria democraţiei sociale* de Meyer există un punct de plecare major ce conferă dezbaterilor pe marginea drepturilor şi libertăţilor civile o mare claritate. După cum s-a subliniat, ar trebui să începem cu o discuţie filosofică despre tipurile ideale, indiferent de faptul dacă aceste tipuri ideale există de facto în anumite ţări (cu certitudine, ele nu există în forma lor pură).

Prin prisma acestui argument filosofic, democraţia libertariană este diferenţiată de democraţia socială după cum urmează:

Teza libertariană

Teza libertariană
Acordarea drepturilor şi libertăţilor civile pozitive reduce şi distruge drepturile şi libertăţile civile negative. Drepturile şi libertăţile civile negative au prioritate absolută – aceasta este teza lui Berlin (în formă abreviată), care e împărtăşită astăzi de mulţi nou-liberali.

Teza teoriei democraţiei sociale

Teza teoriei democraţiei sociale
Drepturile şi libertăţile civile negative şi pozitive trebuie să fie considerate ca având statut egal, ca să fie formal valabile şi să funcţioneze *pentru toţi*.

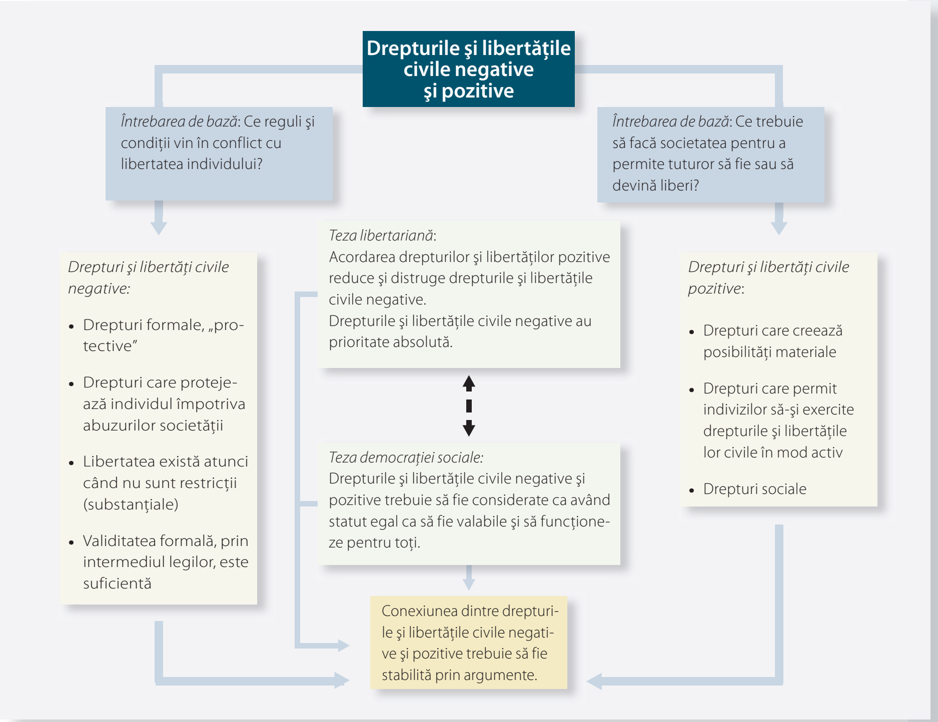

Figura 11. Drepturile şi libertăţile civile negative şi pozitive

Distincţia dintre democraţia libertariană şi democraţia socială cheamă la o analiză mai minuţioasă a relaţiei dintre drepturile şi libertăţile civile negative şi pozitive.

Meyer combate argumentul libertarian în baza unor motive logice:

Libertarian: Prioritate absolută a drepturilor şi libertăţilor civile negative

Argumentul libertarian acordă drepturilor şi libertăţilor civile negative prioritate absolută asupra drepturilor şi libertăţilor civile pozitive, pe când *Teoria democraţiei sociale* insistă asupra unei relaţii logice şi dinamice dintre cele două, pe bază de egalitate.

Teoria democraţiei sociale combate aici teza libertariană şi demonstrează legătura dintre drepturile şi libertăţile civile pozitive şi negative.

Premisele

Argumentarea lui Meyer se bazează pe patru paşi logici: savantul porneşte de la premisa că drepturile şi libertățile civile negative sunt valide şi, pentru a fi aplicate în mod universal şi în argumentarea libertariană, tot de ce este nevoie în acest scop este existența drepturilor şi libertăților civile negative şi prioritatea lor absolută.

Când este respinsă teza libertariană?

Teza libertariană este respinsă atunci când există un concurs de împrejurări în care cineva nu poate să-şi exercite drepturile şi libertățile civile negative, deoarece nu sunt oferite drepturile şi libertățile civile pozitive.

Respingerea prin exemplificare

Un astfel de concurs de împrejurări este uşor de imaginat: persoanele care nu au dreptul sau libertatea pozitivă formal validă şi efectivă cu referire la educație, care nu au la dispoziție o infrastructură ce le-ar permite să participe la viața societății şi care nu-şi pot cumpăra educația cu mijloacele proprii, nu-şi vor putea exercita libertatea sau dreptul lor negativ la libertatea de expresie. Dreptul sau libertatea negativă nu ar valora nici cât hârtia pe care au fost tipărite acestea.

Concluzie: interacțiunea dintre drepturile şi libertățile pozitive şi cele negative

Pentru ca drepturile şi libertățile civile negative să aibă o validitate mai mult decât formală şi să devină efective pentru toți, trebuie să fie acordate drepturile şi libertățile civile pozitive. Aceasta înseamnă că cei mai avuți trebuie să accepte redistribuția socială, ceea ce reprezintă o încălcare modestă a drepturilor şi libertăților civile negative (la proprietate).

Concluzionând logic, prioritatea absolută a drepturilor şi libertăților civile negative nu poate funcționa. Drepturile şi libertățile civile negative nu pot fi valide şi efective pentru toți, dacă nu sunt susținute de drepturile şi libertățile civile pozitive.

Drepturile şi libertățile civile negative pentru toți pot acționa doar atunci când sunt asigurate şi drepturile şi libertățile civile pozitive. Drepturile şi libertățile civile formal oferite nu ajută mult dacă ele nu pot fi revendicate statului de către fiecare cetățean.

Fără o redistribuție socială a bogăției, organizată de obicei de stat, drepturile şi libertățile civile nu pot fi asigurate tuturor. Concluzia lui Meyer este că statul trebuie să negocieze şi să implementeze un echilibru între drepturile şi libertățile civile negative şi cele pozitive.

4.5. Responsabilitățile statului

Obligațiile statului de a acționa

Realizarea pentru toți atât a drepturilor şi libertăților civile pozitive, cât și a celor negative reprezintă o obligație a statului. Spre deosebire de statul libertarian, în care drepturile fundamentale sunt doar postulate, realizarea lor fiind lăsată pe seama pieței, în orânduirea bazată pe democrația socială revendicările drepturilor fundamentale efective şi autentice pentru fiecare individ sunt puse în seama statului.

Astfel, statului îi revine un rol activ prin obligația de a acționa şi, înainte de toate:

Cele mai importante obligații

- De a oferi infrastructură şi servicii (aşa-numitele „servicii de interes general") care să fie accesibile în mod liber, de a garanta securitate şi de a deschide noi oportunități;
- De a crea oportunități prin intermediul redistribuției sociale, care le asigură oamenilor condiții ca să participe în mod activ şi independent în cadrul societății şi democrației;
- De a îngloba economia de piață pe o scară atât de largă, încât structurile democratice şi interesele muncitorilor să fie protejate şi reprezentate.

Instrumentele în funcție de calea urmată

Instrumentele folosite de către stat pentru a onora aceste revendicări ale cetățenilor săi diferă de la o țară la alta. Acest fapt poate fi ilustrat printr-un exemplu simplu:

În Germania există un sistem al securității sociale care se dezvoltă din anii 1980 şi a cărui contribuție asupra abilității persoanelor de a duce, în linii mari, un mod de trai decent e semnificativă. Acest sistem a prins rădăcini prin solidaritatea muncitorilor şi i-a asigurat guvernului, în calitate de organizator, loialitatea pentru statul în formare.

Alte țări, cum ar fi cele din Scandinavia, au un sistem social bazat pe impozite. Şi acolo, după cum se poate vedea din studiile comparative ale țărilor (vezi capitolul 5), serviciile de interes general sunt asigurate, iar revendicările indivizilor față de stat sunt satisfăcute. Totuși, comparația sistemelor relevă diferențe subtile în ceea ce privește nivelul în care drepturile şi libertățile civile negative şi pozitive au fost implementate.

Obligația de a acționa, care derivă din drepturile şi libertățile civile, este îndeplinită, într-o măsura mai mare sau mai mică, de ambele forme de organizare.

Diferite instrumente

Realizarea drepturilor şi libertăților civile nu este doar o chestiune a instrumentelor specifice, deşi acestea ar trebui cu siguranță examinate.

Democrația socială este un model conceptual comprehensiv, care nu se opreşte la validitatea formală a drepturilor omului. Şi nici nu este un simplu cadru filosofic rupt de realitate. Mai degrabă, ca un model deschis, democrația socială trebuie astfel să convingă oamenii – prin calibrarea busolei în vederea acțiunilor politice – încât drepturile şi libertățile civile concrete să cunoască o implementare cât mai largă printr-o gamă de instrumente. Acest lucru va face posibilă şi realizarea valorilor fundamentale ale libertății, egalității/echității şi solidarității.

Democrația socială nu este o extravaganță teoretică, ci o provocare comună şi o sarcină practică.

5. MODELE DE ȚARĂ

În acest capitol

- Sunt examinate Statele Unite, Marea Britanie, Germania, Japonia şi Suedia din punct de vedere al realizării democraţiei sociale;
- În baza *Teoriei democraţiei sociale* statele libertariene sunt comparate cu democraţiile sociale mai puţin inclusive, moderat inclusive şi foarte inclusive.

Ce trebuie să se întreprindă şi diferite modele de implementare

Statele pot folosi o varietate de instrumente pentru a-şi îndeplini obligaţiile de a întreprinde acţiuni, reieşind din drepturile fundamentale.

În acest context, democraţia socială nu poate fi definită ca un şablon pre-existent, ba mai mult, ea poate să difere de la o țară la țară. Și atâta timp cât democrația socială nu se mulțumește doar cu validitatea formală a drepturilor şi libertăților civile, ea trebuie să fie analizată în raport cu fiecare țară, în funcție de reperele de dezvoltare a acesteia în direcţia democraţiei sociale – adică, de văzut dacă țara în cauză a implementat deja democrația socială sau tinde să o facă.

Pentru aceasta, Thomas Meyer şi colegii săi au comparat datele empirice pe diferite ţări, spre deosebire de multiple teorii cu privire la democraţie care au renunţat la astfel de cercetări empirice.

Cinci exemple

Aici sunt prezentate succint cinci exemple ce reprezintă grade diferite de realizare a democraţiei sociale:

- SUA, care, în ceea ce priveşte caracteristicile de bază, este o ţară aproape libertariană şi prezintă doar câteva elemente de realizare a democraţiei sociale;
- Marea Britanie, ca o democraţie socială mai puţin incluzivă;
- Germania, ca o democraţie socială moderat incluzivă;
- Japonia, care, deşi în multe privinţe nu poate fi comparată cu ţările occidentale, poate fi clasificată ca o democraţie socială moderat incluzivă;
- Suedia, ca o democraţie socială foarte incluzivă.

Studiile de ţară sunt prezentate aici pe scurt. Oricine doreşte să analizeze în detalii comparaţia dintre ţări poate să consulte volumul II al Teoriei lui Meyer (Meyer 2006).

5.1. SUA

Julia Bläsius

Libertatea şi inegalitatea socială

Mulţi oameni asociază Statele Unite cu ţara oportunităţilor şi a libertăţii. În acelaşi timp, este bine cunoscut că acolo inegalitatea socială este mai mare decât în Europa. Dar ce înseamnă asta şi cum s-a întâmplat? Un lucru e cert – SUA sunt o ţară al cărei popor preţuieşte libertatea individuală mai mult decât orice, drept urmare, societatea e sceptică faţă de un stat puternic. Unul dintre motivele ce au condus la această stare de lucruri ar fi că procesul timpuriu al democratizării și cultura politică au mers mână în mână. Este un fapt ce afectează actorii politici, sistemul politic, felul în care sunt tratate drepturile fundamentale şi natura statului bunăstării.

SUA au fost una dintre primele democraţii de masă, care a condus la formarea unui etos republican puternic în societate. Sufragiul universal a fost introdus odată cu Constituția din 1789. În timp ce democrațiile din Europa au abolit majoritatea monarhiilor, identificând în schimb structuri de stat centraliste care s-au dezvoltat de-a lungul vremii, în America democrația a apărut, ca să zicem așa, odată cu statul american, după Războiul de Independență. Este o situație ce a influențat modul de înțelegere a statului şi cultura politică din SUA până în ziua de astăzi. Societatea pune mare preţ pe libertatea individuală şi preferă un stat pasiv. În consecință, inegalitățile sociale sunt acceptate drept rezultat natural al coexistenței umane.

Libertatea ca cea mai înaltă maximă a acţiunii

Cultura politică în Statele Unite este, de asemenea, puternic caracterizată prin liberalism, care pune un accent deosebit pe libertatea individuală. Spre deosebire de Europa, liberalismul în SUA nu a cunoscut provocări din partea altor curente, precum conservatorismul sau socialismul, şi astfel a putut să se afirme ca principiu dominant fără alternative reale. Chiar şi astăzi libertatea e cel mai mare bun al societății americane.

Respectiv, guvernul aproape că nu a avut posibilități, dar nici prea multe ambiții, de a influența economia. Chiar şi criza economică şi financiară de astăzi – care nu doar că îşi are originea în Statele Unite, ci s-a soldat și cu grave consecințe pentru țară – în cel mai bun caz doar va atenua acest principiu.

Cooperarea dintre guvernul SUA, angajați şi angajatori este relativ slabă.

Sindicatele sunt slab organizate şi abia dacă joacă vreun rol; drept urmare, contractele de angajare şi salariile sunt negociate în mod independent şi individual. În această privinţă SUA se confruntă cu una dintre problemele caracteristice democraţiilor pluraliste. Este vorba de situaţia când anumite interese pot exercita o influenţă considerabilă, însă doar acelea care sunt bine organizate şi puternice din punct de vedere financiar. În acelaşi timp, interesele largi, dar care sunt slab organizate, au un impact mic. Aceasta se manifestă în influenţa puternică a anumitor grupuri de lobby şi asociaţii business, precum şi în influenţa destul de neglijabilă a minorităţilor etnice.

Ce înseamnă aceasta în termeni practici?

Cum se traduc aceste fapte în sistemul politic şi în arhitectura statului bunăstării american? Ce fel de înţelegere a drepturilor fundamentale îi stă la bază?

Sistemul prezidenţial de guvernământ

Sistemul politic

În SUA există un sistem de guvernare prezidenţial cu o structură dualistă, alcătuit din ramurile executivă şi legislativă. Puterea executivă e reprezentată de Preşedinte, care este şi şeful statului. Puterea legislativă e deţinută de Camera Reprezentanţilor şi de Senat, care împreună formează Congresul. Ramurile legislativă şi executivă sunt separate una de alta şi, în acelaşi timp, interdependente. Acest principiu al „echilibrului instituţional" îl întâlnim la filosofii politici Montesqueu şi Locke, şi derivă din necesitatea de a preveni abuzul de putere. Scopul acestui sistem este de a proteja în mod efectiv libertatea individuală a cetăţenilor de puterea abuzivă.

Partidele ca organizaţii ale campaniilor electorale

Partidele politice în SUA, în mod tradiţional, nu sunt deosebit de influente, din care cauză competiţia de partid nu joacă un rol decisiv. Funcţia lor predominantă este cea de structuri ale campaniilor electorale, care organizează şi desfăşoară campanii pentru candidaţii lor aleşi. Partidele nu oferă nici programe de guvernare stabile. În Congres, ele joacă un rol minor, deoarece, în primul rând, nu sunt obligate să susţină guvernul şi, în al doilea rând, reprezentanţii votează mai degrabă în corespundere cu interesele lor personale, decât cu cele ideologice.

„Viaţa, libertatea şi urmărirea fericirii"

Constituţia şi sistemul drepturilor fundamentale

Constituţia americană din 1789 începe cu formula „Viaţa, libertatea şi urmărirea fericirii". Ea încetăţeneşte statul federal cu un sistem de guvernare prezidenţial, fiind una dintre cele mai vechi constituţii republicane care mai este

încă în vigoare. Ea includea sufragiul universal, deşi doar oamenii albi care aveau în posesie proprietate îşi puteau exercita dreptul de vot.

Mai mult, Declarația drepturilor omului, care cuprinde primele zece amendamente la Constituția Statelor Unite, oferă cetățenilor americani o serie de drepturi inalienabile. Ele sunt deseori numite „drepturi fundamentale" și au, toate, menirea de a proteja indivizii de violările din partea statului. Poziția constituțională predominantă este că aceste drepturi sunt realizabile pentru orice individ.

Drepturi şi libertăți civile negative fără cele pozitive

Tradiția timpurie a aşa-numitor drepturi fundamentale politice determină felul în care societatea americană înțelege drepturile fundamentale și până în ziua de astăzi. Deşi aceste aşa-numite drepturi fundamentale ale cetățenilor – sau drepturi şi libertăți civile negative – au fost reduse ca urmare a măsurilor anti-terorism implementate după 11 septembrie 2001, în SUA ele joacă un rol central. În același timp, există defecte cuprinzătoare în ceea ce priveşte drepturile economice şi sociale, precum şi drepturile şi libertățile civile pozitive. Ele nu sunt menționate în Constituție şi nici SUA nu au semnat vreun acord internațional care să stipuleze aceste drepturi. Nici statul bunăstării nu este instituționalizat în Constituția americană. În consecință, cetățenii au dreptul la beneficii sociale doar dacă plătesc asigurări ori sunt nevoiaşi. În pofida acestui fapt, nevoiaşilor nu le sunt întotdeauna garantate drepturile în cauză, deoarece Congresul poate vota oricând abandonarea transferurilor de plată.

Economia politică

Economia de piață necoordonată

Statele Unite ale Americii pot fi caracterizate ca o economie de piață liberală sau, cu alte cuvinte, o economie de piață necoordonată. Aceasta înseamnă că întreprinderile se află în competiție liberă una cu alta şi există puțină cooperare sau coordonare cu guvernul sau cu partenerii sociali. Viața economică în SUA este orientată preponderent spre profituri şi creştere. (Unele domenii, precum agricultura sau industria armelor, sunt scutite de acest mecanism de competiție pură.)

Sindicatele şi asociațiile angajatorilor au pierdut un număr considerabil de membri în ultimul timp şi nu au vreo influență asupra negocierilor salariilor sau stabilirii condițiilor de lucru. Negocierea salariilor în SUA are loc la

nivel de întreprindere, iar protecția angajării este la un nivel destul de scăzut. Aceasta conferă economiei și, în special, angajatorilor un grad înalt de flexibilitate, astfel încât oamenii pot fi repede angajați, dar la fel de repede şi concediaţi. Sistemul de instruire este, de asemenea, orientat spre oferirea de competențe cât mai larg posibile şi de know-how pentru muncitori.

Orientarea spre valoarea acționarilor

Și sistemul financiar al SUA este orientat spre flexibilitate. De regulă, întreprinderile îşi finanțează activitățile prin piețele de capital, ceea ce conduce la situația când valoarea acționarilor – adică profiturile corporative pe termen scurt – are cea mai mare prioritate. Există puține legături dintre întreprinderi şi bănci, despre care se poate vorbi. Relațiile dintre întreprinderi se bazează pe relațiile de piață sau contracte executorii. Sistemul financiar puțin reglementat al SUA şi orientarea pură a acestuia spre sporirea valorii acționarilor pe termen scurt au fost dur criticate după criza financiară care a început în Statele Unite.

Statul bunăstării

Statul bunăstării: oglinda priorităților americane

Chiar şi în secolul XX, securitatea socială în SUA era una foarte rudimentară. Legea securității sociale din 1937 a introdus pentru prima dată un sistem național de securitate socială. Acesta includea un sistem de pensionare bazat pe contribuții, asistență socială pentru familiile nevoiaşe, copii şi bătrâni, şi un program federal de asigurări împotriva şomajului. Cu toate acestea, astăzi SUA sunt caracterizate printr-un stat liberal al bunăstării sociale, de vreme ce ajutoarele oferite de stat nu sunt foarte cuprinzătoare şi sunt puțin redistributive. O treime din toate ajutoarele sociale provin de la prestatorii privați. Situația se explică, în principal, prin cultura politică şi faptul că SUA sunt, de obicei, guvernate de republicani sau democrați de dreapta, care nu acordă o importanță deosebită statului bunăstării. Multe domenii ale statului bunăstării sunt puternic condiționate şi oferă un minimum de subzistență doar pentru a preveni sărăcia. Rămâne deschisă întrebarea dacă aceasta se va schimba în anii următori. Barack Obama a promis reforme sociale în campania sa electorală, dar dificultățile legate de implementarea unor astfel de reforme în America (economic) liberală sunt demonstrate de conflicte precum cele ce țin de reforma sănătății.

Asigurările de şomaj

Asigurările de şomaj: Deşi statele stabilesc individual nivelul ajutoarelor şi administrează programul, în SUA asigurarea de şomaj este finanţată de la nivel central. Şomerii au dreptul la asistenţă pe o perioadă de şase luni, care poate fi extinsă cu doar câteva săptămâni în situaţii excepţionale. Ajutorul de şomaj constituie de la 30 la 40 procente din salariul precedent.

Ajutorul salarial

Ajutorul salarial: În SUA, ajutorul salarial sau „social" este o măsură anti-sărăcie, orientată în întregime către cei mai săraci şi care deseori rezultă în stigmatizarea celor care beneficiază de el. Există, de asemenea, programe pentru grupuri specifice, cum ar fi copiii dependenţi sau familiile nevoiaşe. În afară de ajutorul financiar, aceste persoane beneficiază de ajutor în natură, precum tichetele de masă.

Pensiile

Pensiile: Sistemul de pensionare din SUA este bazat pe contribuții. Cetățenii plătesc impozite, care le dau dreptul la pensii. Cu toate acestea, doar cei care au primit salarii şi, astfel, au putut plăti impozit pe venit au dreptul la pensie; ceilalți trebuie să se bizuie pe ajutorul social. Există şi un plafon de cotizare în cazul impozitului pe venit, care face ca povara celor cu venituri mari să fie destul de suportabilă.

Sistemul de sănătate

Sistemul de sănătate: În SUA nu există un sistem de sănătate universal, finanţat de stat. Doar trei grupuri beneficiază de îngrijire medicală din partea statului: militarii, persoanele ce au depășit vârsta de 65 ani şi cei nevoiaşi. Ultimele două grupuri devin tot mai numeroase. Segmente întregi ale populaţie nu sunt asigurate suficient sau chiar nu au deloc asigurare medicală. Reforma sistemului de sănătate, adoptată în timpul preşedintelui Obama, semnifică o reorientare fundamentală a sistemului de sănătate american.

Sistemul de educaţie

Sistemul de educaţie: Sistemul de educaţie este divizat în şcoli religioase şi publice, ultimele fiind organizate şi finanţate la nivel local. Acest fapt constituie un avantaj din punctul de vedere al auto-reglementării şi participării, dar se soldează cu disparităţi considerabile şi diferenţe de calitate. Deoarece şcolile sunt finanțate din impozitul pe venit, comunitățile bogate pot investi venituri mai mari din impozite pentru educaţie, pe când comunitățile mai sărace, de cele mai multe ori, au la dispoziţie mai puţine resurse pentru educaţie. Iar locul şi împrejurările în care sunt educaţi oamenii determină calitatea serviciilor. Totuși, în linii mari, sistemul de educație american generează cea mai înaltă rată a persoanelor cu educație superioară din lume.

Rezumat

Atât sistemul politic, cât şi cel social din SUA sunt caracterizate printr-un stat slab şi pasiv, al cărui scop e să ofere indivizilor cea mai largă libertate (negativă) posibilă. Drepturile politice fundamentale au prioritate, pe când drepturile sociale şi economice nu joacă niciun rol. În consecință, statul intervine pentru a reglementa piața, iar societatea acceptă cu greu sau chiar nu doreşte deloc să fie legată de acorduri internaționale.

Este rezultatul unui sistem politic federal fragmentat şi al unei culturi liberale, religioase şi republicane. Aceasta înseamnă că, în timp ce au performanțe destul de bune în zona indicatorilor economici, cum ar fi creşterea economică, SUA o duc destul de rău în privința nivelului de incluziune socială.

De exemplu, comparativ cu alte țări industrializate, SUA au una dintre cele mai înalte rate a sărăciei. Coeficientul Gini, care măsoară gradul de inegalitate, e şi el destul de înalt. Raportată la criteriile democrației sociale, care reclamă oferirea deopotrivă a libertăților pozitive şi negative, performanța SUA este slabă. Dacă e să analizăm drepturile fundamentale, sistemul politic sau statul bunăstării sociale, este evident că toate acestea conțin numeroase elemente libertariene. E o chestiune de interpretare dacă cineva clasifică SUA ca pe o democrație socială mai puțin incluzivă sau ca pe una totalmente libertariană.

Totuşi, ultima există în forma sa pură doar în teorie: chiar şi SUA au un sistem, fie şi rudimentar, de securitate socială. Rămâne de văzut dacă planurile preşedintelui Obama de consolidare a sistemului de securitate socială vor avea succes. Impactul crizei financiare care a demarat în SUA şi care a lovit puternic mai ales economia reală a generat o regândire chiar şi acolo. Doar timpul va spune dacă aceasta va dura şi va îmbrăca haina unor reforme instituționale.

Alte lecturi:

Lew Hinchman (2006), „USA: Residual Welfare Society and Libertarian Democracy", in: Thomas Meyer (ed.), Praxis der Sozialen Demokratie, Wiesbaden, pp. 327-373.

Winand Gellner şi Martin Kleiber (2007), Das Regierungssystem der USA, Eine Einführung, Baden-Baden, Demokratie. Wiesbaden, pp.119-153.

Statele Unite ale Americii		
Rata de angajare 2008	70,9% (65,5%)	Rata populației feminine ocupate, cu vârsta cuprinsă între 15-64 ani, în raport cu populația totală (sursa: Eurostat)
Venitul femeilor în comparație cu cel al bărbaților	62%	Venitul femeilor din procentul venitului bărbaților (sursa: Indicele dezvoltării umane 2009, p.186)
Rata şomajului 2008	5,8%	Cota şomerilor în populația economic activă (sursa: Eurostat)
Rata şomajului pe termen lung 2008	0,6%	Cota şomerilor pe termen lung (12 luni şi mai multe) în populația economic activă (sursa: Eurostat)
Inegalitatea veniturilor/ coeficientul Gini 2009	40,8%	Coeficientul care indică inegalitatea venitului – cu cât este mai înaltă valoarea, cu atât este mai mare inegalitatea (sursa: Raportul de dezvoltare umană 2009, p.195)
Indicele de sărăcie umană 2009	15,2%	Indicele sărăciei umane conține o serie de indicatori (speranța de viață, rata analfabetismului, accesul la îngrijiri de sănătate), 0=sărăcie minimă, 100=sărăcie maximă (sursa: Raportul de dezvoltare umană 2009, p.180)
Educația: importanța condițiilor socio-economice pentru realizarea educației 2006	17,9%	Cota diferențelor de performanțe ale studenților atribuite condițiilor lor socio-economice (sursa: OECD, 2007)
Densitatea sindicatelor 2007	11,6%	Cota populației economic active organizate în sindicate (sursa: OECD)

5.2. Marea Britanie

Christian Krell

Introducere

O democrație socială mai puțin incluzivă

În *Teoria democrației sociale*, Marea Britanie este descrisă ca o democrație socială mai puțin incluzivă. Aceasta înseamnă că, pe lângă drepturile civile şi politice, acolo se aplică şi drepturile sociale şi economice. Mai există şi un stat al bunăstării bazat pe drepturile fundamentale în domeniile esențiale. Cu toate acestea, serviciile sociale sunt oferite doar la un nivel scăzut. Drepturile fundamentale sunt valide din punct de vedere formal, dar, de cele mai multe ori, ele nu funcționează în practică. De aceea, analizată în termenii categoriilor democrației sociale şi libertariene, Marea Britanie reprezintă limitele exterioare ale democrației sociale.

Dezvoltarea timpurie a statului bunăstării

Faptul că în Marea Britanie statul bunăstării sociale este relativ slab dezvoltat e oarecum surprinzător, și asta pentru că elementele statului bunăstării s-au dezvoltat acolo mai devreme ca în alte țări europene. Expansiunea comerţului şi inovațiile tehnologice din sec. XVIII au fost însoțite nu doar de sporirea prosperității, ci şi de o intensificare a problemelor sociale asociate cu industrializarea: sărăcia, nutriția şi sănătatea proastă, munca copiilor şi asigurarea socială inadecvată.

Ca răspuns la aceste eşecuri sociale, primele elemente ale statului bunăstării au apărut în Marea Britanie relativ devreme. E de la sine înțeles că, la început, nici nu era vorba de un stat al bunăstării în sensul larg al cuvântului. Cauzele trebuie căutate, înainte de toate, în structurile adânci ale politicii şi culturii Marii Britanii. Liberalismul a jucat mult timp un rol important în cultura politică a țării, creând condiții pentru dezvoltarea comerțului liber şi a prosperității economice, și conducând la o răspândire limitată a drepturilor politice. Totuși, amestecul statului în chestiunile sociale a fost respins. Mai mult chiar, în sec. XVIII şi XIX, politica socială şi economică au fost influențate de credo-ul liberal laisser-faire: statul nu se va amesteca.

Cu toate acestea, un stat al bunăstării slab dezvoltat

Lipsa dezvoltării serviciilor sociale a fost parţial compensată de acțiunile caritabile şi filantropice. Nenumărate inițiative de caritate şi donații private au condus la apariția în Marea Britanie a unei structuri non-statale distincte a bunăstării, care este destul de pronunțată și astăzi. Dar proble-

ma care a existat întotdeauna e că nu toţi nevoiaşii beneficiază de aceste ajutoare modeste.

În afară de acțiunile de caritate menționate, în sec. XIX în Marea Britanie s-au dezvoltat numeroase sindicate, unele relativ puternice. Cu toate acestea, spre deosebire de Germania, nu a avut loc unificarea organizațiilor sindicale, motiv din care și astăzi sindicatele din Marea Britanie sunt fragmentate.

Partidul Laburist, social-democraţii englezi, a apărut ca urmare a mişcării sindicale în 1900. După Primul Război Mondial, Partidul Laburist s-a dezvoltat, devenind a doua cea mai puternică forţă politică din Marea Britanie, iar în 1945 a venit în sfârşit la putere. Sub conducerea lui, în perioada postbelică a fost posibilă dezvoltarea semnificativă a statului bunăstării britanic.

Consensul postbelic și „contractul social"

Partidul Conservator şi Partidul Laburist au convenit asupra caracteristicilor de bază ale statului bunăstării. Noțiunea de consens postbelic britanic este deseori întâlnită, la fel ca şi „contractul social" dintre diferite pături sociale.

Era Thatcher

La sfârşitul anilor '70, prim-ministrul conservator Margaret Thatcher a anunțat răsunător sfârşitul „contractului social" şi a chemat la restrângerea frontierelor statului. Spre deosebire de perioada postbelică, cu condițiile ei specifice, Thatcher a accentuat că statul nu mai este responsabil de angajarea totală. După părerea ei, orice intervenţie a statului în activitatea liberă a forţelor economice trebuia sa fie respinsă. Acţiunile statului trebuie să se concentreze mai întâi de toate asupra stabilizării condițiilor-cadru pentru activitatea economică, în special pe volumul resurselor financiare. Perioada guvernării conservatoare dominată de Thatcher (căreia i-a succedat John Major), 1979-1997, a fost caracterizată prin măsuri de privatizare şi de dereglementare în multiple sectoare ale economiei britanice.

Printre consecinţele politicilor lui Thatcher s-a numărat creşterea semnificativă a ratei sărăciei şi sporirea inegalității sociale în Marea Britanie. Aceşti şi alți indicatori sugerează că, la sfârşitul „erei Thatcher", Marea Britanie putea fi descrisă ca democrație socială doar într-o măsură limitată.

Tony Blair și Partidul Laburist

Doar odată cu alegerea lui Tony Blair şi a Partidului Laburist, în 1997, Marea Britanie a putut să-și reia dezvoltarea către democrația socială. Scopul declarat al laburiştilor – de a garanta incluziunea socială pentru toți – a fost susținut de o serie largă de măsuri. Dezvoltarea pe larg a serviciilor publice, în special, în sectoarele sănătății şi educației, a măsurilor anti-sărăcie şi introducerea salariului minim sunt doar câteva dovezi ale reluării de către Marea Britanie a cursului către democrația socială. Rata joasă a şomajului, menținută în timpul guvernului Blair, şi rata uşor în scădere a sărăciei, într-o perioadă când ratele sărăciei în multe țări ale OECD au crescut semnificativ, sunt o dovadă a succesului acestui model.

E adevărat însă că menținerea considerabilă a pieței muncii liberale şi a ordinii economice liberale, caracteristice „erei Thatcher", înțelegerea autoritară a statului de către Blair şi, nu în ultimul rând, politica lui în Irak, în calitate de aliat al SUA, au condus la faptul că varianta britanică a „Căii a Treia" a fost una controversată.

Gordon Brown, care l-a succedat pe Tony Blair la conducerea guvernului britanic, a rămas angajat cursului fundamental al laburiştilor, dar a introdus câteva elemente noi. Bunăoară, în politica externă şi cea de securitate, orientarea directă spre Statele Unite a fost dezvoltată într-o strategie mai echilibrată. Investițiile în serviciile publice au continuat, beneficiind de o pondere mai mare în domeniul social.

Sistemul politic

Marea Britanie este pe bună dreptate considerată una dintre cele mai vechi democrații din Europa. În același timp, sistemul politic britanic a fost descris şi ca o „dictatură electivă". Cum pot fi reconciliate trăsăturile în cauză?

Parlamentul britanic

Această contradicție aparentă este rezolvată printr-o scurtă divagație istorică. De la Revoluția Glorioasă (1688-89), Parlamentul britanic a câştigat tot mai multă importanță. De-a lungul secolelor, tot mai multe şi mai multe drepturi deținute de Tron au trecut la Parlament, compus din Camera Lorzilor şi Camera Deputaților. Schimbări revoluționare radicale, care în multe țări europene au condus la separarea puterilor, nu au avut loc niciodată în Marea Britanie. Puterea, care inițial era centralizată în mâinile instituției regale, astăzi aparține în cea mai mare parte Parlamentului.

Astfel, legislativul dispune de suveranitate aproape nelimitată şi nu e restricţionat de vreo autoritate superioară sau de Constituţie. Acest grad înalt de suveranitate este concentrat astăzi, mai întâi de toate, în mâinile liderului fracţiunii majoritare din Camera Deputaţilor, adică de Prim-Ministrul britanic.

Guvern puternic

Alţi doi factori întăresc puterea guvernului astăzi. În primul rând, structura centralizată a statului britanic nu permite existenţa unor regiuni sau unităţi administrativ-teritoriale puternice, capabile să influenţeze legislaţia guvernului central.

În al doilea rând, sistemul electoral al majorităţii simple contribuie la faptul că la alegeri doar un partid iese învingător clar. Guvernele de coaliţie, în alte condiţii decât cele de criză naţională, nu sunt nici tipice, nici necesare. Partidul Conservator şi Partidul Laburist vin pe rând la putere. Pe lângă aceste două partide dominante, Partidul Liberal poate fi menţionat ca a treia forţă politică importantă în sistemul de partide britanic. Ca excepţie de la regulă, în 2010 liberalii au format o coaliţie de guvernare cu conservatorii, în calitate de partener junior. Altor partide le-a fost dificil de a se stabili la nivel naţional din cauza sistemului electoral al majorităţii simple. În ultimul timp, s-au produs mai multe schimbări în comportamentul electoratului, metamorfoză ce s-a făcut remarcată şi pe scena politică. Astfel, formaţiuni ca Partidul Verzilor şi Partidul Naţional-Britanic de extremă dreaptă sunt tot mai mult susţinute de electorat, pe când partidele consacrate pierd suportul votanţilor. Totuși, la nivel naţional, sistemul electoral asigură rezultate electorale stabile şi clare. Dezvoltarea democraţiei sociale este deschisă pentru viitor. Structura centralizată a statului, majorităţi clare şi un parlament suveran îi oferă guvernului un potenţial mare de acţiune, astfel încât schimbările fundamentale ale direcţiei politice pot fi realizate într-un mod rapid şi cuprinzător. Dezvoltarea democraţiei sociale în Marea Britanie, aşadar, este mult mai deschisă pentru viitor decât în multe alte ţări.

Sistemul drepturilor fundamentale

Drepturi fundamentale timpurii

Marea Britanie este caracterizată de o altă contradicţie aparentă cu referire la drepturile fundamentale. Pe de o parte, datorită Magnei Carta (1215) şi a Petiţiei dreptului (1628), primele drepturi fundamentale au fost garantate la o dată extraordinar de timpurie – deşi, iniţial, doar pentru o minoritate neînsemnată. Fiind orientate prioritar împotriva despotismului, acestea erau, aşadar, drepturi şi libertăţi civile negative. Dar, deoarece Marea Britanie nu are o constituţie scrisă în forma unui singur document, nu există o listă cu drepturi fundamentale ancorată în constituţie.

Totuși, în 1976, Marea Britanie a ratificat convențiile ONU cu privire la drepturile civile şi politice şi pe cea privind drepturile economice, sociale şi culturale. Iar în 1998 în legea britanică a fost incorporată Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Sunt drepturile fundamentale efective?

În ciuda validității formale, în unele domenii drepturile fundamentale au un efect aproape minim în Marea Britanie. De exemplu, rata sărăciei tradițional înaltă în Marea Britanie pune la îndoială realizarea dreptului la un trai decent.

De când laburiştii au venit la putere, unele drepturi fundamentale au fost totuși realizate mai pe larg ca înainte. Ca exemplu poate fi adus salariul minim național stabilit în 1999 şi obligația angajatorilor de a oferi aceleaşi salarii şi condiții de muncă angajaților cu regim de muncă redus şi angajaților cu program deplin.

Economia politică

Marea Britanie aparține tipului clasic al economiei de piață liberale. În comparație cu economiile de piață coordonate, piețele puternic competitive joacă un rol mai mare.

Semnificația înaltă a pieței

Importanța acordată pieței este evidentă, de exemplu, în cazul negocierii salariilor de către angajați și angajatori. Asociațiile patronale şi sindicatele fiind fragmentate și slab dezvoltate, cel mai frecvent salariile sunt negociate de către angajați şi întreprindere în bază individuală. De aceea, salariile se orientează nemijlocit la nivelul venitului care poate fi obținut pe piață. Participarea la procesul decizional sau „co-determinarea" – aşa cum există, bunăoară, în industria cărbunelui şi a oțelului în Germania – nu este cunoscută în Marea Britanie.

Piața muncii flexibilă

Este uşor de a concedia angajații în Marea Britanie, dat fiind faptul că protecția lor este foarte slab dezvoltată. Cu toate acestea, muncitorii calificați pot, de regulă, să-şi găsească un job bine plătit pe piața muncii flexibilă. În general, perioada în care lucrătorii individuali rămân la o întreprindere este relativ scurtă. Respectiv, lucrătorii nu au foarte mult de câştigat de pe urma obținerii calificărilor legate de o anumită întreprindere sau ramură a economiei. Acesta este unul din motivele din care productivitatea în Marea Britanie este joasă în comparație cu nivelul internațional.

Din cauza productivității scăzute, cota industriei în economia britanică e relativ mică. În acelaşi timp, sectorul serviciilor este extrem de puternic. Cartierul City din Londra este unul dintre centrele financiare cele mai importante din lume, iar serviciile financiare şi companiile de asigurări au o puternică reprezentare acolo. Circa 67 de procente din angajații britanici activează în acest sector.

În economiile de piață libere, întreprinderile obțin capital pentru investiții preponderent prin intermediul piețelor financiare, motiv din care urmăresc recuperarea rapidă a investițiilor. Noțiunea de finanțare pe termen mai lung, cum ar fi modelul german de „*Hausbanken*" (literalmente, „băncile casei" – există o tradiție îndelungată a întreprinderilor în Germania care au relații financiare strânse cu o anumită bancă) este aproape necunoscută în Marea Britanie. Din această cauză, economia britanică este subjugată unei orientări pe termen scurt şi maximizării rapide a profitului.

Statul bunăstării

Caracterul hibrid al statului bunăstării

În studiul comparativ al statului bunăstării, modelului britanic al acestuia îi este atribuit un „caracter hibrid". Este o dovadă a faptului că statul bunăstării britanic activează în baza unei logici diferite, care de obicei nu se regăseşte, în acelaşi timp, în unul și acelaşi sistem. De exemplu, unele servicii ale statului bunăstării, precum cele din sistemul de sănătate, sunt oferite în mod universal, şi anume fiecărei persoane rezidente în țară. Alte servicii sunt oferite doar în baza unei dovezi a nevoilor, ceea ce uneori este catalogat ca fiind înjositor. Astfel, se consideră că Marea Britanie este un stat liberal al bunăstării. Sistemul de securitate socială oferă protecţie împotriva riscurilor de bază, iar toate riscurile care nu se încadrează în prevederile de bază urmează să fie satisfăcute în condițiile economiei libere.

Sistemul de sănătate

Sistemul de sănătate

Serviciul național de sănătate (SNS) este elementul central al statului bunăstării britanic, fiind finanțat din impozite şi garantând asistență medicală gratuită, serviciile şi medicamentele necesare. Pe lângă prevederile sale universale, un avantaj-cheie al SNS este gradul său înalt de transparență. Cu toate acestea, SNS a fost cronic subfinanțat pe durata mai multor ani, fapt ce a provocat deficiențe în asistența medicală, manifestate prin cozi lungi

de aşteptare pentru anumite operații. Începând cu anul 2000, au fost făcute investiții publice adiționale substanțiale în SNS.

Securitatea socială

Securitatea socială

Securitatea socială: Sistemul național de asigurare acoperă un şir de riscuri, precum îngrijirea la bătrânețe, în caz de şomaj, accidente la locul de muncă, invaliditate etc. Asigurările naționale se finanțează din impozite, care se stabilesc în funcție de venituri. Ajutoarele sunt sub forma unei compensații unice şi permit doar protecția de bază. Toți cei care doresc să suplimenteze această asigurare de bază trebuie să folosească oferta pieții libere.

Asistența socială

Asistența socială

Sistemul național de asigurare oferă un şir de ajutoare care sunt disponibile persoanelor ce nu au dreptul la ajutor pe bază de contribuții şi nu pot beneficia de servicii private. Finanțate din impozite, aceste ajutoare, de regulă, sunt orientate strict spre nevoi, ceea ce înseamnă că ele sunt accesibile doar atunci când beneficiarii fac dovada că într-adevăr sunt nevoiaşi şi nu dispun de alte posibilități de a se ajuta.

Sistemul educațional

Sistemul educațional

În Marea Britanie, sistemul educațional poate fi divizat în şcoli de stat (gratuite) şi şcoli private (cu taxe şcolare). Potrivit unora, această divizare este parțial responsabilă de faptul că, în afară de o elită mică, înalt calificată, nivelul educației generale şi vocaționale în Marea Britanie este slab. Corelația dintre statutul social şi realizările educaționale este foarte pronunțată. Reforma şi dezvoltarea sistemului educațional au fost, astfel, unul dintre scopurile declarate ale Partidului Laburist. Una dintre măsurile cele mai importante luate de guvernul britanic în acest domeniu de politici a fost creşterea graduală a vârstei pentru învățământul obligatoriu, de la 16 la 17 ani. Scopul a fost de a schimba, în Marea Britanie, situația tinerilor cu vârsta cuprinsă între 16 şi 18 ani, care nici nu lucrează şi nici nu învață sau sunt instruiți.

Au fost făcute investiții publice substanțiale în sistemul educațional, deşi s-au luat şi o serie de măsuri controversate, aşa ca introducerea taxelor de şcolarizare.

Rezumat

De la sfârşitul anilor '90, Marea Britanie şi-a reluat dezvoltarea în sensul democrației sociale. Scopul declarat al Partidului Laburist era incluziunea socială pentru toţi, înainte de toate prin participare la piața muncii. Securitatea socială trebuie să fie orientată spre cei care sunt într-adevăr nevoiaşi şi nu pentru cei cu un nivel înalt de trai. În acelaşi timp, ajutorul social e condiționat de dovada eforturilor active de a se ajuta ale solicitanților. Creşterea economică stabilă şi politicile active ale pieții muncii au condus la o rată a angajării înaltă în Marea Britanie până în 2009 şi, implicit, la o sărăcie în descreştere, pe de o parte, şi la sporirea participării sociale, pe de altă parte.

Cu toate acestea, în baza ratei continue înalte a sărăciei, a nivelului scăzut de ajutoare sociale şi a oportunităților educaționale distribuite în mod inechitabil, Marea Britanie de la sfârşitul guvernării laburiste trebuie încă să fie descrisă ca o democrație socială mai puţin incluzivă şi să fie situată la limitele exterioare ale social-democrației.

Alte lecturi:

Christian Krell (2006), „Laggard or Leader? – der britische Sozialstaat im Spiegel der Sozialen Demokratie", in Thomas Meyer (ed.) Praxis der Sozialen Demokratie, Wiesbaden, pp.130-241.

Alexander Petring (2006), „Großbritannien", in: Wolfgang Merkel et al (eds), Die Reformähigkeit der Sozialen Demokratie, Wiesbaden, pp.119-53.

Marea Britanie		
Rata de angajare 2008	71,5% (65,8%)	Rata populației feminine ocupate, cu vârsta cuprinsă între 15-64 ani, în raport cu populația totală (sursa: Eurostat)
Venitul femeilor în comparație cu cel al bărbaților	67%	Venitul femeilor din procentul venitului bărbaților (sursa: Indicele dezvoltării umane 2009, p.186)
Rata şomajului 2008	5,6%	Cota şomerilor în populația economic activă (sursa: Eurostat)
Rata şomajului pe termen lung 2008	1,4%	Cota şomerilor pe termen lung (12 luni şi mai multe) în populația economic activă (sursa: Eurostat)
Inegalitatea veniturilor/ coeficientul Gini 2009	36%	Coeficientul care indică inegalitatea venitului – cu cât este mai înaltă valoarea, cu atât este mai mare inegalitatea (sursa: Raportul de dezvoltare umană 2009, p.195)
Indicele de sărăcie umană 2009	14,6%	Indicele sărăciei umane conține o serie de indicatori (speranța de viață, rata analfabetismului, accesul la îngrijiri de sănătate), 0=sărăcie minimă, 100=sărăcie maximă (sursa: Raportul de dezvoltare umană 2009, p.180)
Educația: importanța condițiilor socio-economice pentru realizarea educației 2006	13,9%	Cota diferențelor de performanțe ale studenților atribuite condițiilor lor socio-economice (sursa: OECD, 2007)
Densitatea sindicatelor 2007	28%	Cota populației economic active organizate în sindicate (sursa: OECD)

5.3. Germania

Christoph Egle

O istorie de succes a democrației sociale?

Dat fiind situația politică şi economică în care s-a pomenit Germania după sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, Republica Federală[22] poate fi considerată o „istorie de succes" a democrației sociale. Dubiile referitoare la Germania şi la faptul dacă aceasta ar putea deveni vreodată, după guvernarea nazistă, o țară paşnică şi democratică, au fost în mare parte risipite de stabilitatea şi democrația din Republica Federală şi de ancorarea țării într-o societate civilă vitală. Democratizarea statului şi a societății s-a produs pe deplin doar spre sfârşitul anilor '60. Ruşinea guvernării naziste şi colapsul Republicii de la Weimar au lăsat urme dureroase în cultura politică a Germaniei până în prezent. Ca exemplu, se poate menționa renunțarea la retorica naționalistă şi scepticismul adânc înrădăcinat referitor la extremismul de orice gen. Dimpotrivă, căutarea compromisului şi găsirea „căii de mijloc" reprezintă valori importante în Republica Federală.

Germania ca model

Pe lângă succesul (re-)democratizării de după 1945, și „miracolul economic" este cel care a contribuit la afirmarea Republicii Federale ca model pentru țările industrializate din Occident, bazat pe o combinație aproape unică a performanței economice, stabilității politice şi echilibrului social. Democrația socială germană s-a identificat şi ea cu ordinea socială şi economică a Republicii Federale, pe care a considerat-o ca o realizare a valorilor sale politice. De exemplu, în timpul alegerilor generale din 1976, SPD şi-a construit campania pe ideea „Germania ca model". După reunificare, ce-i drept, a devenit tot mai evident că Republica Federală nu mai făcea față rolului său de model, rămânând în urmă în ceea ce priveşte creşterea economică şi crearea locurilor de muncă. Este curios faptul că o serie de factori care au contribuit, în anii '80, la succesul „modelului german" au fost identificați în anii '90 ca motive ale „declinului" Germaniei. Cel mai proeminent dintre ele a fost sistemul de guvernare, care a încetinit adaptarea la condițiile economice în schimbare (globalizarea) şi unele structuri ale statului bunăstării, care în anumite domenii s-au dovedit a fi impedimente la angajare (în special pentru cei slab calificați şi femei). În acelaşi timp, a fost un mare noroc istoric faptul că Legea Supremă a rămas intactă, inițial Constituia fiind prevăzută doar pentru o perioadă de tranziție.

22 Din păcate, din lipsă de spațiu, nu putem discuta evoluția din RDG.

Sistemul drepturilor fundamentale în Constituţie

Drepturile şi libertăţile civile negative şi pozitive în Constituţie

Învăţând din eşecul Republicii de la Weimar, primele 20 de articole ale Constituţiei (*Grundgesetzt*) ancorează drepturile civile şi libertăţile fundamentale ale omului într-o lege cvasi-premergătoare statului. Sunt incluse şi aşa-numitele drepturi liberale de apărare împotriva amestecului statului în sfera privată („libertatea negativă"), şi drepturile democratice de participare („libertatea pozitivă"). Drepturile sociale – cum ar fi dreptul la muncă, la condiţii de muncă egale, la învăţătură sau la venitul minim – nu sunt menţionate în Legea fundamentală germană, deşi acestea se regăsesc în constituţiile unor landuri federale. Nu este prescris nici vreun sistem economic concret în Constituţie, dar, în acelaşi timp, sunt stipulate o serie de obstacole atât împotriva unui capitalism de piaţă nereglementat, cât şi împotriva unei economii socialiste planificate. De exemplu, în art. 14 al Constituţiei proprietatea şi dreptul la moştenire sunt garantate, însă utilizarea proprietăţii „va servi şi ca bun public". Acest postulat şi-a găsit expresie politică practică în conceptul „economiei de piaţă sociale".

Sistemul politic

Grad înalt de separare şi limitare a puterilor

Şi sistemul de guvernare a fost format în aşa fel, încât să nu mai poată eşua democraţia. În acest scop, a fost implementat un grad înalt de separare şi limitare a puterilor, prin care puterea executivă a fost limitată într-o măsură mai mare decât în aproape orice altă democraţie. Aceste măsuri de protecţie împotriva unui stat supra-puternic includ sistemul federal şi participarea statelor federale în procesul legislativ federal (prin intermediul Bundesratului, Camera superioară a paramentului german), poziţia puternică a Curţii Constituţionale Federale, independenţa *Bundesbank*-ului (mai târziu succedat de Banca Centrală Europeană), delegarea unor sarcini ale statului către asociaţiile societăţii civile şi, în sfârşit, participarea partenerilor sociali la administrarea sistemului de securitate socială. În baza acestei „încătuşări" a puterii statului, specialistul american în ştiinţe politice Peter Katzernstein a afirmat odată că Republica Federală a fost un stat „semi-suveran". Este important de a ţine cont, în legătură cu acest fapt, că până în 1990 Republica Federală nu era pe deplin suverană nici în ceea ce priveşte politica externă.

Rolul central al partidelor politice

Această obligaţie instituţională de echilibrare a diferitelor interese nu i-a dăunat în nici un fel Republicii Federale, sistemul de guvernare fiind caracterizat printr-un grad înalt de eficienţă şi reprezentativitate. Sistemul parlamentar

s-a dovedit a fi suficient de deschis pentru a permite dezvoltarea socială (de exemplu, apariţia partidelor noi) şi, în acelaşi timp, a făcut posibilă formarea unei guvernări stabile. Expertiza externă e adusă în procesul legislativ prin consultarea cu regularitate a reprezentanţilor grupurilor de interese afectate. Partidele însă, la fel ca și agențiile publice, joacă rolul central în dezvoltarea opiniilor informate. În asemenea mod, ele îndeplinesc o funcţie importantă de mediere dintre societate şi stat. Deoarece partidele pot face parte atât din Guvernul federal, cât şi din cele 16 guverne de land, ele nu sunt aproape niciodată exclusiv partide ale Puterii sau partide de opoziție. Aceasta se referă, în mod special, la două partide majore, SPD şi CDU/CSU, astfel încât Republica Federală se află totdeauna sub umbrela unei „coaliţii largi", formale sau informale. Este o constrângere spre cooperare care a condus, mai ales în ceea ce priveşte politica economică şi socială, la o „politică a căii de mijloc" (Manfred G. Schmidt), care se încadrează în cultura politică germană, după cum e descrisă mai sus.

Punctele tari şi cele slabe ale orientării Germaniei spre stabilitate

Competiția partidelor şi sistemul federal de guvernământ pot conduce – împreună, din cauza politicianismului de partid – la blocarea deciziilor importante sau la compromisuri nedorite. Astfel de exemple au devenit și mai multe, în special după anii '90 când, odată cu restabilirea unității germane, numărul actorilor federali a crescut, iar schimbările necesare n-au fost făcute suficient de rapid în condițiile unei globalizări accelerate. Din cauza tendinței sale spre inerție, orientarea sistemului politic spre stabilitate – care o perioadă îndelungată a fost un factor al succesului – a devenit o problemă. De aceea, timp de câțiva ani a fost implementată reforma sistemului federal pentru a-l face mai „prietenos din punctul de vedere al procesului decizional".

Economia politică

Modelul „capitalismului de la Rin"

Germania este un exemplu tipic al aşa-numitei economii de piaţă coordonate, în cadrul căreia întreprinderile obțin finanțare din credite pe termen lung din băncile lor „de casă" (vezi mai sus), spre deosebire de economia de piață liberală, care se bazează pe piața de capital. Interdependența industriei şi a sectorului bancar, ce rezultă de aici, este o caracteristică centrală a „capitalismului de la Rin". În baza „capitalului răbdător", în cadrul acestui model, este posibilă luarea deciziilor strategice ale întreprinderilor într-o perspectivă mai îndelungată, decât în cazul orientării valorii acționarilor pe termen scurt. Tipică pentru „Germania SA", în comparație cu practica internațională,

este şi participarea largă a angajaților la gestionarea întreprinderii – atât la nivel de organizare (a locurilor de muncă, a rutinei de lucru şi a chestiunilor personalului), cât şi la nivel de administrare (cu reprezentanţi ai angajaților în consiliul de supraveghere al societăților pe acțiuni şi altor întreprinderi mari de capital). Asemenea gen de relații sociale sunt caracterizate în mod fundamental prin parteneriat şi cooperare. Formarea salariilor este subiectul negocierii libere dintre angajatori şi angajați (negocierea colectivă liberă), instituită în principal în organizațiile naționale de vârf. Conflictul de muncă se întâlneşte destul de rar în comparație cu practica internațională şi, de obicei, este de scrută durată.

Codeterminarea şi negocierea colectivă liberă

Cu toate acestea, în ultimii ani acest model al economiei de piață coordonate a dat semne că se desface pe la cusături. Este o situație care, pe de o parte, e cauzată de procesul de globalizare sau de tendința în creştere a firmelor germane de participare la piețele financiare internaționale, iar, pe de altă parte, e condiționată de erodarea relațiilor tarifare şi sociale, deoarece atât sindicatele, cât şi organizațiile patronale continuă să-şi piardă puterea organizațională şi, astfel, capacitatea de coordonare.

Statul bunăstării

Republica Federală Germană este un exemplu clasic şi al aşa-numitului stat al bunăstării conservator/corporatist, cunoscut, de asemenea, ca şi „creştin-democrat" sau de tipul „Bismarck". Această terminologie arată cât se poate de clar că, inițial, statul bunăstării german nu a fost creat de social-democrați, iar apariția sa istorică se datorează, înainte de toate, conservatorilor şi creştin-democraților. După cel de-al Doilea Război Mondial, răspândirea statului bunăstării a fost meritul a două partide ale bunăstării sociale – CDU/CSU şi SPD.

În ciuda faptului că este un colos financiar, statul bunăstării german se deosebeşte prin redistribuție moderată, atâta timp cât discrepanțele sociale existente sunt frecvent perpetuate. Acest fapt este exemplificat prin asigurări sociale şi sisteme de sănătate diferite pentru diverse grupuri ocupaționale. Asigurarea socială obligatorie generală se aplică doar în cazul angajaților. Prin contrast, liber-profesioniştii şi funcționarii publici se pot asigura ei înşişi împotriva riscurilor sociale în mod privat ori sunt subiecții unui sistem de asigurare aparte (de exemplu, pensiile funcționarilor publici).

Statul bunăstării conservator/ corporatist

Costuri salariale adiționale înalte

Pilonii statului bunăstării german sunt reprezentați de diferite sisteme de asigurare socială independente, care sunt finanțate din contribuțiile obligatorii ale angajaților şi angajatorilor, în baza veniturilor. În afară de aceasta, sunt oferite subvenții de la bugetul federal – fie atunci când sunt cerute, fie în mod continuu, așa cum e în cazul asigurării de pensii. Întrucât costurile statului bunăstării se pun pe seama salariilor şi astfel creşte costul muncii, acest mod de finanțare s-a dovedit a fi un obstacol în crearea locurilor de lucru mai ales în ramura serviciilor, care necesită multe brațe de muncă. Beneficiile asigurării sunt, în principal, bazate pe principiul de echivalență, potrivit căruia cu cât mai îndelungată e perioada în care angajatul a plătit contribuții sau cu cât salariul este mai mare, cu atât mai mari sunt ajutoarele. Acest sistem al statului bunăstării centrat pe angajare poate cauza probleme celor cu o viață de angajare mai puțin stabilă, deoarece ei pot obține doar o protecție socială limitată.

Pensiile

Pensiile: Nivelul standard al pensiilor plătite din asigurarea de pensii statutară (fără asigurarea suplimentară de către companii) reprezintă circa 70 de procente din salariul mediu net. Ca urmare a reformelor recente operate la sistemul de pensii, pe termen lung, această valoare va scădea la circa 50 de procente. Pentru a compensa diminuarea în cauză, se vor pune la dispoziție ajutoare de stat şi scutiri de impozite. Dacă pensia unei persoane va fi mai mică decât nivelul ajutorului social, atunci se va acorda asigurarea de bază la bătrânețe.

Asigurarea de şomaj

Asigurarea de șomaj: „Ajutorul de şomaj", oferit de asigurarea de şomaj, reprezintă 60-67 de procente din salariul precedent, în funcție de situația familială. Acesta este plătit pe o perioadă de la şase la 24 de luni, în funcție de durata contribuțiilor şi vârsta beneficiarului. După expirarea acestui drept, poate fi obținut „ajutorul de şomaj II" finanțat din impozite, la nivel de **ajutor de venit**. Obținerea „ajutorului de şomaj II" sau a ajutorului social (pentru persoanele care sunt în incapacitate de muncă) e condiționată de o dovadă a necesităților. Mai mult, persoanele economic active trebuie să dorească să muncească şi să ofere dovezi că sunt în căutarea unui loc de muncă. Aceste ajutoare sociale sunt un drept legal care garantează un minim socio-cultural de existență pentru toți.

Sistemul de sănătate: Beneficiile asigurării medicale statutare se consideră bune comparativ cu standardele internaționale, dar și sistemul este corespunzător de costisitor. Copiii şi soții/soțiile care nu sunt angajați/angajate

sunt co-asiguraţi/asigurate împreună cu părinţii lor sau cu partenerii angajaţi în câmpul muncii; cei care primesc ajutoare sociale sunt acoperiţi de asigurarea medicală statutară în mod automat. Liber-profesioniştii, funcţionarii publici şi muncitorii cu venituri înalte nu sunt obligaţi să plătească asigurări obligatorii şi se pot asigura privat, deseori în condiţii mult mai favorabile.

Sistemul educaţional

Sistemul educaţional

Sistemul educaţional este, într-o măsură mai mare sau mai mică, responsabilitatea exclusivă a statelor federale, existând diferenţe regionale semnificative în ceea ce priveşte structura şi calitatea învăţământului. În timp ce unele landuri se raliază celor mai bune practici internaţionale, în altele nivelul de pregătire a studenţilor este mai jos de media OECD. Este, de asemenea, evident că în puţine ţări succesul educaţional depinde atât de mult de provenienţa socială a studenţilor. Cu alte cuvinte, în Germania oportunităţile egale sunt slab asigurate. Totuşi, sistemul educaţiei vocaţionale duale rămâne un model, comparativ cu practica internaţională, în pofida ofertei limitate a locurilor libere de ucenic. Acest sistem face posibilă calificarea ocupaţională în cadrul întreprinderilor şi, în acelaşi timp, frecventarea obligatorie a şcolii medii de cultură generală, oferind o educaţie cuprinzătoare.

Rezumat

„Modelul Germaniei" a fost timp îndelungat adus ca exemplu, rămânând o democraţie socială înalt-incluzivă până în anii '70. Însă ca urmare a exigenţelor reunificării Germaniei şi a globalizării, această întâietate a fost pierdută. Între timp, Germania poate fi considerată mai curând o democraţie socială moderat incluzivă. Motivele principale ale acestui fapt se conţin în modul de finanţare al statului bunăstării, care s-a dovedit a fi dezavantajos în competiţia internaţională a ţării şi în sistemul politic orientat spre stabilitate, din cauza căruia nu au putut fi implementate reformele necesare la timpul cuvenit. Începând cu mijlocul anilor '90, mai întâi guvernul Kohl şi mai apoi, după o anumită ezitare, guvernul Schröder, au încercat să consolideze competitivitatea economiei germane prin reorganizarea şi desfiinţarea parţială a statului bunăstării şi prin adaptarea sistemului de securitate socială la îmbătrânirea demografică şi la structurile familiale în schimbare. Aceste reforme au întâmpinat o rezistenţă considerabilă din partea populaţiei. După toată probabilitatea, ele au fost şi sunt o premisă a creşterii nivelul de ocupare. Rămâne de văzut dacă Germania de mâine va reuşi să se dezvolte în direcţia unei democraţii sociale înalt incluzive.

Alte lecturi:

Christoph Egle (2006), „Deutschland: der blockierte Musterknabe", în: Thomas Meyer (ed.), Praxis der Sozialen Demokratie, Wiesbaden, pp.273-326.

Peter J. Katzenstein (1987): Policy and Politics in West Germany. The Growth of a Semisovereign State, Philadelphia.

Manfred G. Schmidt (2007), Das Politische System Deutschlands, Munich.

Germania		
Rata de angajare 2008	70,7% (65,4%)	Rata populației feminine ocupate, cu vârsta cuprinsă între 15-64 ani, în raport cu populația totală (sursa: Eurostat)
Venitul femeilor în comparație cu cel al bărbaților	59%	Venitul femeilor din procentul venitului bărbaților (sursa: Indicele dezvoltării umane 2009, p.186)
Rata şomajului 2008	7,3%	Cota şomerilor în populația economic activă (sursa: Eurostat)
Rata şomajului pe termen lung 2008	3,8%	Cota şomerilor pe termen lung (12 luni şi mai multe) în populația economic activă (sursa: Eurostat)
Inegalitatea veniturilor/ coeficientul Gini 2009	28,3%	Coeficientul care indică inegalitatea venitului – cu cât este mai înaltă valoarea, cu atât este mai mare inegalitatea (sursa: Raportul de dezvoltare umană 2009, p.195)
Indicele de sărăcie umană 2009	10,1%	Indicele sărăciei umane conține o serie de indicatori (speranța de viață, rata analfabetismului, accesul la îngrijiri de sănătate), 0=sărăcie minimă, 100=sărăcie maximă (sursa: Raportul de dezvoltare umană 2009, p.180)
Educația: importanța condițiilor socio-economice pentru realizarea educației 2006	19%	Cota diferențelor de performanțe ale studenților atribuite condițiilor lor socio-economice (sursa: OECD, 2007)
Densitatea sindicatelor 2007	19,9%	Cota populației economic active organizate în sindicate (sursa: OECD)

4. Japonia[23]

Eun-Jeung Lee

Japonia, un caz special

În dezbaterile academice, de facto, nici o ţară nu e caracterizată printr-o astfel de varietate de interpretări ca Japonia. În mod special, cu referire la statul bunăstării sau la „societatea bunăstării", Japonia este percepută ca oscilând între un regim al bunăstării liberal-conservatoare cu importante caracteristici „social-democrate" și „o societate fără clase în sens marxist".

Cheltuieli sociale nesemnificative ca proporţie din PIB

Condiţiile în Japonia nu pot fi uşor rezumate în termeni obişnuiţi. Fiecare prim-ministru, începând cu 1955 – cu o scurtă întrerupere în 1993-94 – a fost reprezentant al Partidului Liberal Democrat (LDP).

În ceea ce priveşte cheltuielile publice pentru asigurări sociale, Japonia se situează pe treapta cea mai de jos printre ţările înalt industrializate. În 2005, Japonia a alocat 22,9% din PIB pentru asigurări sociale, ceea ce este mai jos de media OECD, care constituie 24,4%, şi mult mai puţin decât cota Germaniei (31,1%) şi a Suediei (33,6%).

Eficienţa înaltă a sistemului de asigurare socială

Cu toate acestea, Japonia se evidenţiază prin cea mai înaltă speranţă de viaţă din lume – în special, în rândul femeilor –, printr-o rată extraordinar de scăzută a mortalităţii infantile şi cu o distribuţie a venitului remarcabil de echilibrată. Toate acestea reprezintă o mărturie incontestabilă a eficienţei sistemului de securitate socială. Mai mult decât atât, potrivit sondajelor de opinie, 90 la sută dintre japonezi se consideră membri ai clasei mijlocii.

Dat fiind această stare complexă de lucruri, subiectul Japoniei trebuie abordat cu mare atenţie. Deseori, discuţiile despre Japonia se reduc la alternative care se exclud reciproc: Este Japonia unică în felul său? Răspunsul trebuie să fie „da şi nu". În Japonia, ca şi în toate celelalte societăţi, pot fi găsite atât elemente unice, cât şi comparabile. Nu e vorba de alternative ce se exclud, ci mai curând de o coexistenţă.

23 Textul este scris în baza „Soziale Demokratie in Japan. Elemente Sozialer Demokratie im japanishen System" de Eun-Jeung Lee (2006), în: „Praxis der Sozialen Demokratie", Wiesbaden, pp. 374-444, adaptat pe alocuri.

Dezvoltarea sistemului politic în trei faze

Sistemul politic

Sistemul politic japonez poate fi caracterizat ca o democrație parlamentară. Constituția din 1947 garantează cetățenilor drepturile fundamentale, iar competiția politică şi procesul decizional au la baza lor partidele politice.

Dezvoltarea sistemului politic postbelic poate fi divizată, în linii mari, în trei faze. Prima fază (1945-55) a fost cea a reconstrucției postbelice; a doua fază (1955-93) este, în linii mari, cunoscută ca „sistemul din '55", iar cea de-a treia fază (de după 1993) este considerată ca etapa reformei politice.

Denumirea de „sistemul '55" provine de la faptul că ambii piloni ai acestui sistem – LDP şi SPJ (Partidul Socialist al Japoniei) – au fost creați în 1955. Partidul Liberal (Jiyuto) şi Partidul Democrat (Minshuto) au fuzionat pentru a crea partidul conservator LDP, în timp ce socialiştii de stânga şi cei de dreapta au format SPJ. Inițial, se spera că acestea se vor dezvolta într-un sistem bipartid în baza modelului englez. Pe parcursul anilor '60 însă, a devenit clar că se constituise un sistem dominat de un singur partid, comparabil cu hegemonia Partidului Social-Democrat din Suedia, a Partidului Creştin-Democrat din Italia şi a Partidului Congresului Național din India. Cu excepția unei întreruperi de zece luni, între august 1993 şi iunie 1994, LDP a dominat evenimentele parlamentare şi a desemnat prim-ministrul în mod neîntrerupt începând cu 1955. Rămâne de văzut ce schimbări vor parveni ca urmare a victoriei DPJ în alegerile din 2009.[24]

Constituție „progresivă"

Constituția şi sistemul drepturilor fundamentale

Constituția din 1947, stabilită de Administrația de Ocupație americană sub conducerea generalului Douglas MacArthur, a intrat în vigoare pe 3 mai 1947. Constituția în sine este foarte progresistă. Cu excepția art. 9, care interzice remilitarizarea, art. 25 spune:

> (1) „Fiecare cetățean are dreptul la standarde minime de viață sănătoasă şi cultivată. (2) În toate sferele vieții, statul va depune eforturi pentru a promova şi dezvolta bunăstarea şi securitatea socială şi sănătatea publică."

24 Vezi Andrew DeWit (2009), „Change " Comes to Japan?, Friedrich-Ebert-Stiftung (ed.), Berlin.

Art. 27 al Constituției declară că „Fiecare cetățean are dreptul şi obligația de a munci".

Angajamentul pentru un stat al bunăstării sociale

Curtea Supremă, ca instanță superioară în Japonia, a constatat în nenumărate rânduri că art. 25 nu conține un drept realizabil, ci mai curând trebuie să fie înțeles ca o declarație programatică. Respectiv, acest angajament pentru un stat al bunăstării serveşte preponderent ca bază pentru stat şi legislație.

Această ancorare a dreptului la muncă şi a drepturilor fundamentale sociale în Constituție obligă guvernul japonez să instituie o politică de angajare şi un stat al bunăstării. În consecință, crearea şi păstrarea locurilor de muncă joacă un rol important în sistemul bunăstării japonez, în timp ce sistemele de securitate socială – pensiile, sistemul de sănătate, asigurările medicale şi de şomaj – trebuie să fie create de către stat pe un fundament financiar solid.

Economia politică

Economia de piață coordonată în baza rețelelor de întreprinderi

Japonia aparține aşa-numitei „economii de piață coordonate". Coordonarea are loc între rețele de întreprinderi compuse din grupuri intra-sectoriale sau familii de companii, numite „keiretsu".

Sistemele de training şi procesele de transfer tehnologic sunt şi ele organizate conform structurilor „keiretsu". Lucrătorii sunt încurajați să dobândească anumite competențe specifice de grup, iar în schimb pot conta pe angajarea pe viață. Sindicatele sunt şi ele organizate la nivel de întreprindere, ceea ce conferă forței de muncă drepturi de participare în afacerile companiei.

Companiile japoneze sunt finanțate din credite bancare pe termen lung, ceea ce le oferă un grad relativ înalt de siguranță în ceea ce priveşte planificarea şi le permite să se concentreze pe dezvoltarea pe termen lung a întreprinderii.

Pentru stat, imediat după al Doilea Război Mondial şi până în anii '60, piața muncii şi politica de angajare au fost prioritare. La sfârşitul anilor '60 şi la începutul anilor '70, guvernul LDP a început – mai întâi sub presiunea măsurilor de politici sociale ale primarilor „progresivi", adică comunişti sau social-democrați – să extindă pe larg securitatea socială. Ca urmare a crizelor

petroliere, s-au înregistrat însă încetiniri ale acestei politici sociale expansive, deşi ea nu a fost anulată în totalitate. Partenerii sociali şi actorii guvernamentali au convenit să extindă politica de stat a pieţei muncii pentru a se opune integrării globale crescânde şi a pericolului acesteia.

Politica activă a pieţei muncii

În cadrul politicii active a pieţii muncii au fost introduse diverse măsuri, inclusiv subvenţii salariale, împrumuturi de urgenţă şi asistenţă financiară pentru instruiri ulterioare. Extinderea ocupării şi ratele foarte joase ale şomajului, până în a doua jumătate a anilor '90, sunt dovezi ale succesului acestei politici.

Statul bunăstării

Beneficii sociale extensive oferite de întreprinderi

Deşi art. 25 al Constituţiei japoneze conţine o clauză referitoare la statul bunăstării, iar, în baza acestuia, în multe domenii legile au fost amendate sau adoptate din nou încă din 1947, Japonia, în ciuda dinamicii sale economice, a rămas vreme îndelungată în urmă în ceea ce priveşte dezvoltarea socială. În plus, în comparaţie cu alte ţări ale OECD, Japonia se găseşte mereu pe treapta de jos a scării în contextul beneficiilor sociale ca proporţie din PIB.

Totuși, dacă privim la beneficiile sociale aparte, acestea ne oferă un tablou doar parţial al statului bunăstării japonez, deoarece beneficiile sociale oferite de întreprinderi sunt extensive, ajungând la cel puţin 10 la sută din Produsul Social Brut. În medie, companiile (de exemplu, în 2001) cheltuiesc echivalentul a circa 570 de euro pe lună per angajat pentru contribuţii sociale statutare şi aproape 1000 de euro pentru beneficiile sociale oferite de companie.

În plus, sistemul statului bunăstării japonez încearcă să promoveze egalitatea socială sau integrarea socială nu indirect, prin transferuri sociale persoanelor individuale, ci mai curând prin intermediul pieţei muncii şi al măsurilor politicii de ocupare.

Pensiile

Pensiile: Ca parte a reformelor din 1973, pensiile pentru aşa-numiţii „pensionari de referinţă" din schema de asigurare a angajaţilor s-au mărit până la 45% din salariul mediu şi sunt conforme cu indicele costului vieţii. Reforma pensiilor din 1985 a mărit treptat contribuţiile şi a micşorat pensiile, astfel încât până în 2025 să compenseze efectele îmbătrânirii rapide a populaţiei japoneze. Aşa-numitele asigurări naţionale de pensii au fost introduse ca asi-

gurări obligatorii pe bază de contribuţii pentru toţi cetăţenii. Ele au drept scop garantarea unui nivel elementar de asigurare.

În 2007 pensia medie de bătrâneţe în cadrul sistemului naţional de pensii era de circa 405 euro pe lună. În 2007, circa 96% din toţii cetăţenii cu vârsta peste 60 de ani primeau pensii naţionale. Pe lângă aceasta, în majoritatea cazurilor se mai adăuga şi o pensie de la întreprindere care, în 2004, alcătuia în medie circa 1300 euro pe lună, ceea ce constituia 53,4% din salariul mediu sau o indemnizaţie unică în mărime de până la 64 salarii lunare la atingerea vârstei de pensionare stabilită de întreprindere.

Sistemul de sănătate

Sistemul de sănătate: Sistemul de sănătate se bazează pe principiul universalităţii, iar statul garantează un program de îngrijire medicală ce oferă asistenţă medicală şi persoanelor neasigurate şi nevoiaşe. Reforma asigurărilor medicale ale angajaţilor din 1984 a introdus contribuţia personală de 10%, care între timp a fost ridicată la 20-30%. Aceasta a fost adusă în conformitate cu asigurarea medicală naţională, care stipulează că sunt asiguraţi şi cei care nu sunt sau care nu mai sunt membri ai schemelor de asigurare medicală a angajaţilor, aşa ca liber-profesioniştii, fermierii, angajaţii micilor întreprinderi şi membrilor familiei. Contribuţia personală din cadrul schemei de asigurare medicală naţională este deja de mult timp de 30 procente.

Sistemul educaţional

Sistemul educaţional

Educaţia are un statut înalt în sistemul bunăstării japonez. În 2007, circa 93 la sută din japonezii care au absolvit ciclul obligatoriu (nouă ani) şi-au continuat studiile în cadrul învăţământului liceal superior de trei ani. Dacă în aceste date ar fi incluse şi învăţământul la distanţă şi şcolile serale, cifra în cauză s-ar ridica la 97,3 de procente. Cu toate acestea, cheltuielile statului în educaţie sunt foarte scăzute în comparaţie cu nivelul internaţional, constituind doar 3,5% din PIB în 2006. Ministerul japonez al Educaţiei explică acest lucru prin numărul relativ înalt de instituţii educaţionale private: de exemplu, 77,5 de procente de universităţi japoneze sunt private.

Rezumat

În Japonia, există toate elementele democrației sociale. Cu toate acestea, spre deosebire de alte democrații sociale analizate aici, democrația socială japoneză s-a constituit fără vreun partid social-democrat puternic sau fundamente ideologice social-democrate. Elitele japoneze birocrate, academice şi politice se caracterizează prin dorința de a căuta soluții sustenabile indiferent de ideologii sau dogme, şi în acest scop adună şi asimilează informații, idei şi concepte din toată lumea.

Un punct slab al sistemului japonez ține de faptul că acesta rămâne în mare parte legat de cetățenia japoneză. În mod tradițional, în Japonia, integrarea minorităților străine nu s-a bucurat de mare atenție nici în teorie şi nici în practică. Imigrarea brațelor de muncă a început cu mult timp în urmă şi există probabilitatea că aceasta va creşte în viitor. Există loc pentru mai bine şi în ceea ce priveşte egalitatea de gen.

Aceste probleme nerezolvate aruncă, într-un fel, o umbră asupra democrației sociale din Japonia cu sistemele sale de securitate socială dezvoltate şi eficiente. După reformele politicii sociale din anii '80, acestea nu mai erau descrise în polemica politică drept o piedică în globalizarea şi internaționalizarea economiei japoneze. În anii '90, organizațiile patronale chemau la flexibilizarea structurilor de angajare şi la diluarea brațelor de muncă de bază, pe lângă de-reglementarea economiei, pentru a ține piept recesiunii şi intensificării competiției globale. În realitate însă, ele nu puteau să facă față cererilor pieței muncii în discursul politic. Între timp, chiar şi organizațiile patronale s-au dezis de aceste cereri, chemând în prezent companiile să se angajeze mai mult în creşterea ocupării şi organizarea mai multor instruiri. În baza sistemelor de securitate socială extensive şi eficiente, pe de o parte, şi a lacunelor mai sus-menționate, pe de altă parte, Japonia poate fi descrisă ca o democrație socială moderat incluzivă. Este interesant faptul că modelul nipon de organizare a statului, a economiei şi a statului bunăstării se deosebeşte în mod principial de cel al Germaniei, care este şi ea categorisită ca o democrație socială moderat incluzivă.

Alte lecturi:

Eun-Jeung Lee (2006), „Soziale Demokratie in Japan. Elemente Sozialer Demokratie im japanischen System", in: Thomas Meyer (ed.), Praxis der Sozialen Demokratie, Wiesbaden, pp.374-444.

Japonia		
Rata de angajare 2008	70,7% (59,7%)	Rata populației feminine ocupate, cu vârsta cuprinsă între 15-64 ani, în raport cu populația totală (sursa: Eurostat)
Venitul femeilor în comparație cu cel al bărbaților	45%	Venitul femeilor din procentul venitului bărbaților (sursa: Indicele dezvoltării umane 2009, p.186)
Rata şomajului 2008	4,0%	Cota şomerilor în populația economic activă (sursa: Eurostat)
Rata şomajului pe termen lung 2008	1,3%	Cota şomerilor pe termen lung (12 luni şi mai multe) în populaţia economic activă (sursa: Eurostat)
Inegalitatea veniturilor/ coeficientul Gini 2009	24,5%	Coeficientul care indică inegalitatea venitului – cu cât este mai înaltă valoarea, cu atât este mai mare inegalitatea (sursa: Raportul de dezvoltare umană 2009, p.195)
Indicele de sărăcie umană 2009	11,6%	Indicele sărăciei umane conţine o serie de indicatori (speranţa de viaţă, rata analfabetismului, accesul la îngrijiri de sănătate), 0=sărăcie minimă, 100=sărăcie maximă (sursa: Raportul de dezvoltare umană 2009, p.180)
Educația: importanța condițiilor socio-economice pentru realizarea educației 2006	7,4%	Cota diferenţelor de performanţe ale studenţilor atribuite condiţiilor lor socio-economice (sursa: OECD, 2007)
Densitatea sindicatelor 2007	18,3%	Cota populației economic active organizate în sindicate (sursa: OECD)

5.5. Suedia

Erik Gurgsdies

Menţinerea statului bunăstării tradiţional

Suedia a reuşit să menţină până în prezent, chiar şi în era globalizării, statul său al bunăstării cu beneficiile publice (monetare) ale securităţii sociale şi un sector al serviciilor publice bine dezvoltat. De exemplu, suedezii au acces gratuit la educaţie, de la şcoala primară până în universitate. Serviciile publice de sănătate sunt şi ele gratuite pentru toţi suedezii, cu excepţia unei modeste taxe nominale de acces. În caz de şomaj, se plăteşte 80% din valoarea salariului anterior sub formă de ajutor de şomaj până la o limită de vârf, iar la bătrâneţe securitatea împotriva sărăciei a vârstnicilor este asigurată de un sistem public de pensii în bază de venituri, inclusiv pensii garantate finanţate din impozite, pentru persoanele cu venituri insuficiente.

Dacă luăm în considerare faptul că o treime din persoanele active din Suedia sunt angajate în sectorul public – ceea ce înseamnă că proporţia impozitelor şi a contribuţiilor este cea mai înaltă pe plan internaţional, şi asta la începutul anilor '90, când Suedia a suferit cea mai serioasă criză economică de la Marea Depresiune încoace –, apare întrebarea cum a putut să fie protejat în Suedia, în perioada globalizării, statul bunăstării, spre deosebire de aproape toate celelalte ţări.

Cultura politică formată de omogenitatea socio-culturală

Remarcabile în legătură cu acest fapt sunt cultura politică şi mentalitatea suedeză, care din vremuri străvechi au fost caracterizate de ideile egalităţii sociale. Ele derivă din modul de viaţă vechi germanic, pe care feudalismul relativ nedezvoltat nu a fost în stare să-l distrugă. Omogenitatea socio-culturală remarcabilă – cel puţin, până nu demult – este o altă explicaţie. Comunităţile relativ independente joacă un rol decisiv în viaţa locală. Într-o ţară în care distanţele geografice pot conduce la o anumită izolare, administraţia locală are rădăcini adânci în conştiinţa naţională. Acestea fiind spuse, cadrul legal central şi subvenţiile financiare fixate la nivel central oferă un grad înalt de uniformitate în standardele de viaţă locale.

Sistemul politic marcat de consens şi integrare

Sistemul politic

Consensul, negocierea şi integrarea joacă un rol important în sistemul politic suedez. Mai mult decât atât, procesul legislativ suedez este caracterizat printr-un grad înalt de participare instituţionalizată a societăţii civile. În de-

butul procesului legislativ, guvernul desemnează o comisie de investigaţie a stării de lucruri relevante. Deşi, în mod general, guvernul este cel ce are iniţiativa în acest sens, parlamentul, autorităţile statale şi chiar grupurile societăţii civile o pot face şi ele. Comisia, în funcţie de legea ce necesită a fi elaborată, este constituită din politicieni, experţi şi reprezentanţi ai grupurilor afectate şi adoptă o poziţie care serveşte ca fundament pentru discuţii. Noţiunea de societate orientată spre compromis şi consens stă la baza acestei aşa-numite proceduri *remiss*.

Poziția dominantă a social-democrației

Social-democrația a ocupat o poziție dominantă în spectrul politic suedez încă din anii '30 ai secolului trecut. În toiul Marii Depresiuni, în pofida tendințelor economice, a fost lansat un program public de angajare finanțat din credite, în vederea îmbunătățirii infrastructurii şi a situației locuințelor familiilor numeroase. „În Europa Centrală, oamenii construiau baricade pe străzi, pe când noi, în Suedia, am încercat să realizăm progrese prin construcția de poduri rutiere", a menționat, accentuând orientarea politică a programului de angajare, prim-ministrul Tage Erlander, care a avut un mandat îndelungat. Succesul programului de angajare a contribuit nu doar la victoria electorală a Partidului Muncitoresc Social-Democrat, ci şi la creşterea numărului de membri ai formațiunii, precum și al LO (*Landsorganisationen*) – Confederația sindicatelor, aliatul său ideologic apropiat. Poziția dominantă a social-democrației a fost favorizată și de fragmentarea opoziției de centru-dreapta. Aşa-numitul „bloc socialist", compus din social-democraţi, verzi şi forţele de stânga, foştii eurocomunişti, este confruntat de aşa-numita „burghezie" sau blocul de centru-dreapta, compus din conservatori, liberali, partidul centrist (fostul partid ţărănesc) şi creştin-democraţi. Cel din urmă a format guvernul începând cu anul 2006. Cu toate acestea, chiar şi după victoria electorală a blocului de centru-dreapta (aşa-numita „Alianță pentru Suedia"), majoritatea partidelor susţin statul bunăstării.

Constituția şi sistemul drepturilor fundamentale

Drepturi şi libertăţi civile negative şi pozitive în Constituţie

Constituția suedeză conţine nu doar drepturi şi libertăţi civile negative, ci şi drepturi şi libertăţi civile pozitive cuprinzătoare. Deşi drepturile fundamentale sociale, economice şi culturale – adică drepturile şi libertățile civile pozitive – nu sunt, spre deosebire de drepturile politice fundamentale, legal obligatorii, ele servesc scopurilor socio-politice urmărite. De exemplu, art. 2 al Constituției declară: „Bunăstarea personală, economică şi culturală a individului

trebuie să constituie scopuri fundamentale ale activității publice. În special, este de datoria administrației publice de a asigura dreptul la muncă, locuință şi educație, şi de a promova asistența şi securitatea socială şi un mediu de trai decent". Legal obligatorii sau nu, însuşi faptul că aceste scopuri socio-politice ocupă un loc atât de proeminent în Constituție face ca lor să li se atribuie un rang înalt şi în conştiința publică. Acest lucru este reflectat și în arhitectura statului bunăstării suedez, şi în economia sa (de piață) politică.

Economia politică

Modelul Rehn-Meidner

Politica economică suedeză se bazează pe aşa-numitul model Rehn-Meindner, după economiştii sindicalişti Gösta Rehn şi Rudolf Meidner. În 1951, ei au elaborat un model macroeconomic al cărui scop era de a combina angajarea totală cu o „politică salarială solidară", fără ca prin aceasta să declanşeze procesele inflaționiste.

Ideea de bază era că angajarea permanentă totală nu poate fi realizată printr-o cerere agregată general înaltă, indiferent că se datora realizărilor economice globale favorabile sau pachetelor de stimulente economice naționale. Aşa cum ramurile economiei separate au întotdeauna rate de creştere diferită, cererea totală înaltă conduce în mod rapid la formarea lacunelor sectoriale. Pentru a menține, totuşi, creşterea, sectoarele afectate încearcă să atragă lucrători din alte sectoare.

În situația unei angajări totale, aceasta se poate obține doar prin oferirea de salarii mai mari, care ulterior este însoțită de creşteri de prețuri în sectoarele date. Aceasta conduce, pentru a compensa puterea de cumpărare pierdută, la sporiri de salarii în alte sectoare, ce rezultă în creşteri de prețuri generale şi, astfel, la creşterea inflației în economia națională.

Politica salarială solidară

După sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, sindicatele muncitorilor suedezi au urmat aşa-numita „politică salarială solidară", care a înrăutățit şi mai mult lucrurile. Această politică are două scopuri principale. Mai întâi, ea încearcă să impună principiul „salarii egale pentru muncă egală", astfel fiind orientată spre dezvoltarea productivității medii a muncii. Apoi, ea este îndreptată spre reducerea decalajului salarial dintre diferite joburi. Atingerea acestor scopuri e condiționată de prioritizarea negocierilor salariale la nivel

central față de cele de la nivelurile de jos. Ca să prevină eroziunea beneficiilor „politicii salariale solidare" prin inflație, modelul Rehn-Meidner a recomandat o politică de finanțare publică strictă pentru a ține în frâu cererea agregată prin intermediul surplusurilor bugetare.

Această abordare a politicii economice forțează companiile mai puțin productive la o defensivă dublă: în primul rând, din cauza costurilor mici şi a structurii prețurilor, ele se confruntă cu probleme de vânzări atunci când cererea este mică. În al doilea rând, „politica salarială solidară" acutizează şi mai mult situația costurilor şi, astfel, a concurenței, care şi aşa sunt problematice prin faptul că reclamă cereri salariale în toate ramurile şi în toate companiile, în pas cu dezvoltarea productivității medii a muncii. În contrast direct cu aceasta, companiile cu o productivitate înaltă se bucură de beneficii duble: în primul rând, datorită situației costurilor şi a structurii prețurilor favorabile, ele se bucură de o cerere mare. În al doilea rând, tarifele de salarizare sunt stabilite astfel, încât să nu folosească în întregime limitele spațiului lor de manevră înalt productiv al distribuției. În acest mod, respectivele companii obțin injectări de capital pentru crearea de noi locuri de muncă înalt productive.

Şomajul ca măsură de ajustare publică

Așadar, cei care pierd de pe urma combinației politicii fiscale restrictive şi a politicii salariale solidare sunt întreprinderile cu productivitate joasă şi angajații lor. Şomajul care a rezultat din aceasta, în mod defensiv, nu a fost perceput ca o problemă publică, ci mai curând ca ceva pozitiv, ca o măsură de ajustare publică ce trebuie să fie soluționată de o politică a pieței muncii înalt dezvoltate şi active. Printr-un sistem de instruire şi de asistență se identifică şomerii pentru a fi instruiți şi calificați pentru locuri de muncă productive şi bine-plătite. În aceste condiții, politica fiscală restrictivă, politica salarială solidară şi politica pieței muncii active acționează în direcția unei modernizări constante şi a unei ajustări structurale a economiei suedeze la cerințele pieței globale.

Aceasta este o bună explicaţie și pentru ieşirea rapidă a Suediei din criza anilor '90 pe baza exporturilor: dată fiind politica activă a pieței muncii, dar și faptul că sindicatele şi patronatele preferă, în mod tradițional, să creeze locuri de muncă înalt productive pentru a le proteja pe cele cu o productivitate joasă, inovațiile au putut fi rapid convertite în locuri de muncă. În condițiile unei situații economice favorabile, în doar cinci ani, Suedia şi-a sporit cota exporturilor cu aproape o treime, de la 33 la 45 de procente.

Statul bunăstării

Evoluțiile structurale din societate au atras după sine reorientarea politicii sociale

Ca urmare a creşterii economice din perioada postbelică, Suedia a trecut printr-o perioadă rapidă de restructurare, de la o societate a muncitorilor şi ţăranilor săraci la o „societate a angajaților", cu o bunăstare privată în creştere rapidă. Dat fiind această dezvoltare a structurilor sociale, politica asigurării de bază – bunăoară, aceeaşi pensie publică pentru un rege şi un cerşetor – a fost strategic suplimentată prin asigurări ale standardelor de viață (de exemplu, printr-o pensie în funcție de venit) pentru a mobiliza votanții şi a asigura păstrarea puterii politice.

Statul bunăstării sociale protejează cetățenii nu doar prin ajutoare băneşti publice în cazul riscurilor de bază ale vieții. Există, de asemenea, un sistem al serviciilor publice bine dezvoltat care oferă îngrijiri pentru copii şi bătrâni în mod (efectiv) gratuit, precum şi îngrijire medicală şi servicii educaționale, măsuri de instruire şi calificare, în cadrul politicii pieții muncii. „Fiecare plăteşte impozite în funcție de veniturile sale, iar ajutoarele oferite de societate se bazează mai mult pe situația persoanei, decât pe contribuțiile pe care le-a plătit. Ajutoarele nu sunt rezultatul deciziilor luate pe piață, ci sunt determinate în cadrul procesului politic" (Meidner/Hedborg 1984:56).

Dezvoltarea serviciilor publice

În situația angajării totale constante, extinderea rapidă a serviciilor publice a fost posibilă doar prin activarea femeilor. În anii 1960-1990, rata de angajare a femeilor economic active a crescut, în Suedia, de la media europeană de 50% la cel mai înalt procentaj mondial – 83%.

Pilonii statului bunăstării sunt organizați precum urmează:

Pensiile

Pensiile: Sistemul vechi de pensii – pensiile publice pentru toți plus pensiile în funcție de venit – a fost reformat în anii '90 într-un mod al „argumentului demografic". Astăzi, de pensii pot beneficia persoane cu vârsta cuprinsă între 61 şi 67 de ani. Pensiile garantate din plata impozitelor merg spre cei fără venit sau cu venit insuficient, fără a lua în considerare averea personală. Angajații plătesc o contribuție fixă de 16% pentru pensia lor în funcție de venit (evaluat) şi investesc alte 2,5% în fonduri de investiții individuale, din care e plătită mai apoi o primă de pensie privată.

Asigurarea de şomaj

Asigurarea de şomaj: Până în prezent, asigurarea de şomaj se face în mod voluntar. Fondurile sunt administrate de către sindicate, fapt considerat drept unul dintre motivele principale ale densităţii sindicale extrem de înalte. Contribuţiile erau joase, iar indemnizaţiile erau, în mare, finanţate din impozite. Cu toate acestea, schimbările în contribuţii introduse de coaliţia de centru-dreapta, care se află la putere începând cu 2006, au avut efecte nefaste atât de evidente asupra sistemului, încât multe persoane au părăsit fondurile şi sindicatele. Niciodată, în ultimii 100 de ani, densitatea sindicală nu a fost atât de joasă ca în prezent. Pentru membrii fondurilor ajutorul de şomaj constituie astăzi 80 la sută din venitul obişnuit, cu un plafon al venitului. Această rată este plătită pe o perioadă de 200 de zile începând cu a opta zi de şomaj, iar mai apoi e redusă la 70 la sută pentru o perioadă nelimitată. Non-membrii primesc un ajutor de stat de bază minim.

Asistenţa socială

Ajutorul de venit: În Suedia, ajutorul de venit este responsabilitatea Ministerului Sănătăţii şi Protecţiei Sociale, însă este organizat de autorităţile locale şi finanţat, în principal, din impozite locale. Nivelul ajutorului de venit este stabilit de către Consiliul Naţional al Sănătăţii şi Bunăstării în baza unui nivel de trai reprezentativ.

Sistemul de sănătate

Sistemul de sănătate: Toţi locuitorii din Suedia au dreptul la îngrijire medicală aproape gratuită. Sistemul este gestionat de către consiliile de comitat şi finanţate în principal din impozitele pe venit directe. Poate fi percepută o taxă, care diferă de la un comitat la altul. Mai mult, toţi cei care câştigă peste 6000 de coroane pe an au dreptul la compensaţii de pierdere a venitului. Asigurarea medicală este finanţată din contribuţii obligatorii ale angajaţilor şi contribuţii de asigurare adiţional la impozite.

Principiul universalist

Deşi, la moment, Suedia are cea mai înaltă rată a impozitelor dintre ţările OECD, acest fapt nu înseamnă că statul bunăstării e deosebit de costisitor. Americanii nu plătesc mai puţin, în mod privat, pentru asigurarea împotriva riscurilor de bază ale vieţii – şomaj, boală, bătrâneţe –, decât plătesc suedezii în mod obligatoriu sub formă de impozite şi contribuţii sociale. Deosebirea decisivă este că în Suedia întreaga populaţie este asigurată, pe când în SUA toţi cei care nu pot plăti rămân în afara sistemului de asigurare privat.

Dacă frontierele economice vor fi deschise ca urmare a globalizării, competiția de importuri va exercita presiuni asupra grupurilor de angajați cu productivitate joasă pe plan domestic. Dacă eforturile de atenuare a îngrijorărilor muncitorilor legate de pierderea locurilor de muncă şi de alunecare în jos pe scara socială vor avea succes, va exista mai mult spațiu de manevră pentru politica economică, iar costurile politice domestice de deschidere a economiei pe plan extern se vor reduce. În condițiile sporirii globalizării economice, o politică a bunăstării orientată spre instruire şi menținere a standardelor de trai va constitui, astfel, un instrument formidabil de politică economică, spre deosebire de politica socială orientată doar spre protecția păgubaşilor economici.

Sistemul de educație

Sistemul de educație

Aşa cum „materia primă" reală a societăților industriale şi de servicii moderne sunt cunoştințele şi utilizarea lor creativă, sistemul educațional este unul de importanță strategică pentru dezvoltarea ulterioară a economiei globalizate. Suedia dispune de un sistem al grădinițelor bine-dezvoltat, deși încă nu gratuit, pe când învățământul – începând de la cel preşcolar şi până la cel universitar – poate fi accesat în mod gratuit.

Educația în Suedia e obligatorie între vârsta de 7 şi 16 ani, şi toți copiii frecventează (în mod obligatoriu) *Grundskola*. Circa 90 la sută dintre absolvenții Grundskola merg la *Gymnasieskola*, un ciclu de trei ani care nu este obligatoriu. Aşa-numitele *Högskola* sau „colegiile" sunt instituții educaționale terțiare care au fost făcute accesibile pentru toți în anii '70. Oricine este capabil să participe este admis, atâta timp cât sunt locuri disponibile. În caz contrar, solicitanții sunt puşi pe o listă de aşteptare în baza a mai multe criterii. Există şi un sistem educațional bine dezvoltat al adulților.

În final: Importanța strategică a clasei de mijloc

Sistemul bunăstării suedez va rezista atât timp, cât clasa de mijloc va aprecia beneficiile lui. Oamenii plătesc partea leului din contribuții şi, în schimb, aşteaptă servicii de calitate. Dacă beneficiile asigurării publice n-ar corespunde cu aşteptările lor, ei s-ar orienta spre asigurările private. În mod normal, nimeni nu doreşte să plătească de două ori consecutiv, astfel că, pe termen mediu, aceasta îşi va găsi expresie electorală în opoziție față de statul bunăstării cu impozite mari. Nu e doar o chestiune de asigurare a săracilor şi a celor

dezavantajaţi până la nivelul minim de subzistenţă (vezi „ajutorul de şomaj II" în Germania), ci de a oferi întregii populaţii beneficii de nivel înalt. Acesta e răspunsul scandinav la întrebarea statului bunăstării.

În baza drepturilor şi libertăţilor civile pozitive şi negative ancorate în Constituţie, drepturile fundamentale în Suedia nu sunt doar un înveliş formal, ci o realitate practică. Astfel, Suedia poate fi categorisită ca o democraţie socială înalt incluzivă.

Suedia		
Rata de angajare 2008	74,3% (71,8%)	Rata populației feminine ocupate, cu vârsta cuprinsă între 15-64 ani, în raport cu populația totală (sursa: Eurostat)
Venitul femeilor în comparație cu cel al bărbaților	67%	Venitul femeilor din procentul venitului bărbaților (sursa: Indicele dezvoltării umane 2009, p.186)
Rata şomajului 2008	6,2%	Cota şomerilor în populația economic activă (sursa: Eurostat)
Rata şomajului pe termen lung 2008	0,8%	Cota şomerilor pe termen lung (12 luni şi mai multe) în populația economic activă (sursa: Eurostat)
Inegalitatea veniturilor/ coeficientul Gini 2009	25%	Coeficientul care indică inegalitatea venitului – cu cât este mai înaltă valoarea, cu atât este mai mare inegalitatea (sursa: Raportul de dezvoltare umană 2009, p.195)
Indicele de sărăcie umană 2009	6,0%	Indicele sărăciei umane conține o serie de indicatori (speranța de viață, rata analfabetismului, accesul la îngrijiri de sănătate), 0=sărăcie minimă, 100=sărăcie maximă (sursa: Raportul de dezvoltare umană 2009, p.180)
Educația: importanța condițiilor socio-economice pentru realizarea educației 2006	10,6%	Cota diferențelor de performanțe ale studenților atribuite condițiilor lor socio-economice (sursa: OECD, 2007)
Densitatea sindicatelor 2007	70,8%	Cota populației economic active organizate în sindicate (sursa: OECD)

6. ÎN CONCLUZIE, UN ÎNCEPUT

Care este cea mai bună metodă de a încheia o culegere despre fundamentele social-democraţiei? O modalitate ar fi de a contabiliza rezultatele, a sublinia semnificaţia lor şi, cu aceasta, de a încheia lucrarea. Ar fi însă o modalitate înşelătoare, deoarece acest volum a arătat că democraţia socială nu poate fi definită ca fiind categoric un model conceptual, dar nici un obiectiv politic. Dimpotrivă, calea democraţiei sociale – atât ca idee, cât şi ca acţiune politică – trebuie să fie testată în mod repetat, adaptată şi regândită, ca să poată fi urmată cu succes.

Polemica privind democraţia socială se deosebeşte prin faptul că ea nu stă pe loc, ci urmăreşte îndeaproape evoluţiile societale, îşi asumă riscuri şi foloseşte oportunităţi, după care le găseşte aplicare politică. Aceasta distinge democraţia socială de alte modele politice: ea nu se ţine cu orice preţ de ideile „ortodoxe" şi nici nu este oarbă la noile realităţi şi provocări.

Una dintre provocările centrale din anii şi deceniile următoare ţine de modul în care va fi abordată globalizarea. Şi este vorba deopotrivă de riscuri şi de oportunităţi. În Germania, SPD şi-a asumat această provocare prin programul său de la Hamburg, care identifică sarcinile ce rezultă din problemele esenţiale ale globalizării din perspectiva democraţiei sociale:

Prosperitate, justiţie şi democraţie

„Secolul XXI este primul secol cu adevărat global. Niciodată până acum oamenii nu au depins atât de mult unii de alţii în lumea întreagă. […]
Acest secol sau va fi unul al progresului social, ecologic şi economic, care va aduce mai multă prosperitate, justiţie şi democraţie pentru toţi, sau va deveni un secol al luptelor crâncene pentru distribuţie şi al violenţei necontrolate. Stilul de viaţă actual al societăţilor noastre industriale pune în pericol durabilitatea ecologică a pământului. …Sunt puse în joc traiul decent, pacea mondială şi, în cele din urmă - dar nu în ultimul rând -, însuşi caracterul locuibil al planetei noastre." (Programul de la Hamburg 2007: 6)

Piețe de capital şi financiare funcționale

„O economie națională modernă, interconectată la nivel global necesită piețe de capital şi financiare funcționale. Noi dorim să folosim potențialul piețelor de capital pentru creşterea calitativă. […]

Acolo unde caută să genereze profituri doar pe termen scurt, piețele financiare pun în pericol strategiile de creştere pe termen lung, respectiv distrug locurile de muncă. De aceea, pe lângă alte măsuri, noi vrem să sprijinim - cu ajutorul legilor fiscale şi ale celor cu privire la societățile pe acțiuni - investitorii care îşi iau angajamente pe termen lung în detrimentul profiturilor rapide. …Odată cu interconectarea internațională în creştere a piețelor financiare şi a celor de bunuri, reglementarea lor la nivel global devine tot mai importantă."

(Programul de la Hamburg 2007: 47)

Munca decentă

„Numai dacă au perspective reale oamenii îşi pot dezvolta pe deplin talentele şi capacitățile. Munca decentă combină flexibilitatea şi securitatea. Ritmul progresului ştiințific şi tehnologic, la fel ca şi schimbările rapide din lumea muncii şi competiția intensificată, necesită flexibilitate. În acelaşi timp, ele oferă mai multe oportunități de dezvoltare personală. …Pentru a combina securitatea şi flexibilitatea şi a garanta securitatea în cursul schimbărilor, noi dorim să dezvoltăm o politică a timpului de lucru modernă şi să remodelăm asigurarea de şomaj într-o asigurare de angajare. …Dar, cu cât mai necesară şi dorită devine flexibilitatea, cu atât mai puțin se poate de făcut abuz de ea. Noi vrem să consolidăm angajarea permanentă şi pasibilă de asigurare socială, şi să isprăvim cu angajarea precară, aşa încât lucrătorii să nu mai fie neprotejați."

(Programul de la Hamburg 2007: 54 f.)

Aceste puncte arată că democrația socială trebuie să se dezvolte în mod continuu şi să abordeze noile provocări, fiind pe deplin conştientă de fundamentele sale şi având o înțelegere bună a realității.

Dorim să vă invităm să participaţi la discuţii pe marginea democraţiei sociale. Academia pentru Democraţia Sociă a Friedrich-Ebert-Stiftung oferă o platformă în acest scop. Opt module de seminar abordează valorile fundamentale ale democraţiei sociale şi aplicarea lor practică:

Fundamente ale democraţiei sociale

Economie şi democraţie socială

Stat social şi democraţie socială

Globalizare şi democraţie socială

Europa şi democraţia socială

Integrare, imigrare şi democraţie socială

Stat, societate civilă şi democraţie socială

Pace şi democraţie socială

www.fes-soziale-demokratie.de

BIBLIOGRAFIE

Adler, Max (1926), *Neue Menschen. Gedanken über sozialistische Erziehung*, ediţia a 2-a completată, Berlin.

Aglietta, Michel (2000), *Ein neues Akkumulationsregime.Die Regulationstheorie auf dem Prüfstand*, tradusă de Marion Fisch, Hamburg.

Albers, Detlev şi Andrea Nahles (2007), *Linke Programmbausteine.Denkanstöße zum Hamburger Programm der SPD*, Berlin.

Altvater, Elmar (2006), *Das Ende des Kapitalismus, wie wir ihn kennen. Eine radikale Kapitalismuskritik*, ediţia a 4-a, Münster.

17. BAföG-Bericht (2007), Siebzehnter Bericht nach§ 35 des Bundesausbildungsförderungsgesetzes zur Überprüfung der Bedarfssätze, Freibeträge sowie Vomhundertsätze und Höchstbeträge nach § 21 Abs. 2, Drucksache 16/4123, Berlin.

Beck, Kurt şi Hubertus Heil (eds) (2007), *Soziale Demokratie im 21. Jahrhundert. Lesebuch zur Programmdebatte der SPD*, Berlin.

Benner, Dietrich, şi Friedhelm Brüggen (1996), 'Das Konzept der Perfectibilité bei Jean-Jacques Rousseau. Ein Versuch, Rousseaus Programm theoretischer und praktischer Urteilsbildung problemgeschichtlich und systematisch zu lesen', in: Otto Hansmann (ed.), *Seminar: Der pädagogische Rousseau, Vol. 2: Kommentare,Interpretationen, Wirkungsgeschichte, Weinheim*, pp. 12–48.

Berlin, Isaiah (1958), *Two Concepts of Liberty*, Oxford.

Bernstein, Eduard (1899), *Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie*, Stuttgart.

Bieling, Hans-Jürgen, Klaus Dörre et al. (2001), *Flexibler Kapitalismus. Analysen, Kritik, politische Praxis*, Hamburg.

Bourdieu, Pierre et al. (1997), *The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society*, Stanford.

Brinkmann, Ulrich Karoline Krenn şi Sebastian Schief (eds) (2006), *Endspiel des Kooperativen Kapitalismus. Institutioneller Wandel unter den Bedingungen des marktzentrierten Paradigmas*, Wiesbaden.

Brinkmann, Ulrich,şi Klaus Dörre et al. (2006), *Prekäre Arbeit. Ursachen, Ausmaß, soziale Folgen und subjektive Verarbeitungsformen unsicherer Beschäftigungsverhältnisse*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn.

Buchstein, Hubertus, Michael Hein and Dirk Jörke (2007), *Politische Theorien, Wochenschau für politische Erziehung, Sozial- und Gemeinschaftskunde*, Frankfurt am Main

Carigiet, Erwin (2001), *Gesellschaftliche Solidarität. Prinzipien, Perspektiven und Weiterentwicklung der sozialen Sicherheit*, Basel, Geneva şi Munich.

Castel, Robert (2000), *From Manual Workers to Wage Labourers: The Transformation of the Social Question*, tradusă în franceză de Richard Boyd, New Brunswick şi Londra: Transaction Publishers.

Castells, Manuel (2003), The Information Age, Vol.1: *The Rise of the Network Society*; Vol. 2: *The Power of Identity*; Vol. 3: *End of Millennium*, Oxford: Wiley-Blackwell.

Dahl, Robert A. (2000), Polyarchy: *Participation and Opposition*, New Haven.

Demirovic, Alex (2007), *Demokratie in der Wirtschaft Positionen, Probleme, Perspektiven*, Münster.

DeWitt, Andrew (2009), 'Change' Comes to Japan?, Friedrich-Ebert-Stiftung (ed.), Berlin.

Dörre, Klaus (2005), 'Prekarität – eine arbeitspolitische Herausforderung, in: WSI-Mitteilungen 5 / 2005, pp. 250–58.

Dowe, Dieter, and Kurt Klotzbach (eds) (2004), *Programmatische Dokumente der Deutschen Sozialdemokratie*, ediţia a 4-a revăzută şi actualizată, Bonn.

Duncker, Hermann (1931), *'Einleitung', in: Max Beer, Allgemeine Geschichte des Sozialismus und der sozialen Kämpfe*, cu completări de Dr Hermann Duncker, ediţia a 7-a, Berlin, p. 9.

Erler, Fritz (1947), *Sozialismus als Gegenwartsaufgabe*, Schwenningen.

Euchner, Walter, şi Helga Grebing et al. (2005), *Geschichte der sozialen Ideen in Deutschland. Sozialismus – Katholische Soziallehre – Protestantische Sozialethik*. Ein Handbuch, ediţia a 2-a, Wiesbaden.

Eurostat, Statistical Database of the European Commission, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database.

Fraser, Nancy, şi Axel Honneth (2003), *Umverteilung oder Anerkennung? Eine politisch-philosophische Kontroverse*, Frankfurt am Main.

Grebing, Helga (2007), *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. Von der Revolution 1848 bis ins 21. Jahrhundert*, Berlin.

Hamburg Programme (SPD) (2007), *Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands*, adoptat de Congresul SPD de la Hamburg, 28 octombrie 2007.

Haverkate, Görg (1992), *Verfassungslehre. Verfassung als Gegenseitigkeitsordnung*, Munich.

Heidelmeyer, Wolfgang (ed.) (1997), *Die Menschenrechte. Erklärungen, Verfassungsartikel, internationale Abkommen*, ediţia a 4-a actualizată şi completată, Paderborn, Munich, Vienna şi Zurich.

Heine, Christoph/Heiko Quast (2009), *Studien- und Ausbildungswahl ein halbes Jahr nach Schulabgang. Ergebnisse einer Vorabauswertung (vorläufi ge Fassung)*. HIS: Projektbericht November 2009. Hannover.

Heinrichs, Thomas (2002), *Freiheit und Gerechtigkeit. Philosophieren für eine neue linke Politik*, ediţia 1-a, Münster.

Hondrich, Karl Otto şi Claudia Koch-Arzberger (1994), *Solidarität in der modernen Gesellschaft*, Frankfurt am Main.

Isserstedt, Wolfgang (2007), *Die wirtschaftliche und soziale Lage der Studierenden in der Bundesrepublik-Deutschland 2006*. 18. Sozialerhebung des Deutschen Studentenwerks, durchgeführt durch HIS Hochschul-Informations-System, Hg. Bundesministerium für Bildung und Forschung, Bonn/Berlin 2007.

Kant, Immanuel (1963), *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten, in: Kants Werke in sechs Bänden*, editată de W. Weischedel, Vol. IV, Darmstadt.

Kersting, Wolfgang (ed.) (2000), *Politische Philosophie des Sozialstaats*, Weilerswist.

Kocka, Jürgen (1995) (ed.), *Bürgertum im 19. Jahrhundert, Vol. 1: Einheit und Vielfalt Europas*, Göttingen.

Lassalle, Ferdinand (1987), *Reden und Schriften*, editată de Jürgen Friederici, ediţia 1-a, Leipzig.

Lehnert, Detlef (1983), *Sozialdemokratie zwischen Protestbewegung und Regierungspartei 1848–1983*, ediţia 1-a, Frankfurt am Main.

Die Linke (2007), Programmatische Eckpunkte der Partei Die Linke. Available at: http://www.die-linke.de/index.php?id=377 (accesată pe 24 iulie 2009).

Locke, John (1988), *Two Treatises of Government*, ediţia a 3-a, Cambridge University Press.

Luxemburg, Rosa (1990 [1899]), *Sozialreform oder Revolution? Mit einem Anhang Miliz und Militarismus*, in: Rosa Luxemburg, Gesammelte Werke, Vol. 1: 1893–1905, partea 1-a, ediţia a 7-a, Berlin, pp. 367–466.

Marx, Karl (1998), *Kritik der politischen Ökonomie* (=MEW 23), Berlin.

Meidner, Rudof şi Anna Hedborg (1984), *Modell Schweden. Erfahrungen einer ohlfahrtsgesellschaft*, Frankfurt/New York.

Montesquieu, Charles de Secondat (1989), *The Spirit of the Laws*, redactată şi tradusă de Anne M. Cohler Basia Carolyn Miller şi Harold Samuel Stone, Cambridge University Press.

Merkel, Wolfgang et al. (2006), *Die Reformfähigkeit der Sozialdemokratie. Herausforderungen und Bilanz der Regierungspolitik in Westeuropa*, ediţia 1-a, Wiesbaden.

Meyer, Thomas, în colaborare cu Nicole Breyer (2005), *Die Zukunft der Sozialen Demokratie*, Bonn.

Meyer, Thomas (2005) (Ed.), *Theorie der Sozialen Demokratie*, ediţia 1-a, Wiesbaden.

Meyer, Thomas (2006), *Praxis der Sozialen Demokratie*, ediţia 1-a, Wiesbaden.

Neugebauer, Gero (2007), *Politische Milieus in Deutschland*. Studiu, Friedrich- Ebert-Stiftung, Bonn.

Platzeck, Matthias, Frank-Walter Steinmeier and Peer Steinbrück (eds) (2007), *Auf der Höhe der Zeit. Soziale Demokratie und Fortschritt im 21. Jahrhundert*, Berlin.

Nida-Rümelin, Julian, şi Wolfgang Thierse (eds) (1997), *Philosophie und Politik*, ediţia 1-a, Essen.

OECD (2007), Baza de date PISA 2006, Tabela 4.4c, Relationship between student performance in science and the PISA index of economic, social and cultural status (ESCS) for PISA 2000, PISA 2003 and PISA 2006; www.oecd.org/dataoecd/30/62/39704344.xls (ultima dată accesată pe 20 decembrie 2009).

OECD (diferiţi ani), Extrase din statistica OECD, http://stats.oecd.org.

Plehwe, Dieter şi Bernhard Walpen (2001), *Gedanken zu einer Soziologie der Intellektuellen des Neoliberalismus*, in: Hans-Jürgen Bieling, Klaus Dörre et al. (2001), *Flexibler Kapitalismus. Analysen, Kritik, politische Praxis*, Hamburg, pp. 225–39.

Rawls, John (1979), *A Theory of Justice*, ediţie revăzută, Harvard University Press.

Ritsert, Jürgen (1997), *Gerechtigkeit und Gleichheit*, ediţia 1-a, Münster.

Rousseau, Jean-Jacques (1997), *Discourse on Inequality*, tradus de Maurice Cranston, Harmondsworth: Penguin.

Schultheis, Franz, şi Kristina Schulz (eds) (2005), *Gesellschaft mit begrenzter Haftung. Zumutungen und Leiden im deutschen Alltag*, Konstanz.

Sen, Amartya (1985), *Commodities and Capabilities*, Amsterdam.

Walzer, Michael (1997), *Pluralismus und Demokratie*, in: Julian Nida-Rümelin şi Wolfgang Thierse (1997), *Philosophie und Politik*, ediţia 1-a, Essen, pp. 24–40.

Modulul „Democrația socială”

Care sunt rădăcinile și valorile democrației sociale? Care sunt caracteristicile lor? Ce fel de politici practice pot servi ca vehicule de implementare a lor, dat fiind noile provocări precum globalizarea și schimbările demografice? Acestea sunt câteva din întrebările abordate în modulul Academiei online Friedrich-Ebert-Stiftung. În afara unui șir de articole, printre altele, pe tema fundamentelor, domeniilor de activitate și actorilor democrației sociale, există și un glosar cuprinzător și materiale de studiu.
▶ *www.fes-online-akademie.de*

LECTURI RECOMANDATE

Următoarele recomandări sunt pentru toți cei care doresc să studieze fundamentele democrației sociale dincolo de limitele acestui manual:

Manuale de democrație socială

Vaut, Simon et al.:
Manual 2: Economie și democrație socială. 2011.
Departamentul pentru Cooperare Internațională,
Friedrich-Ebert-Stiftung
(ISBN: 978-3-86872-698-5)
Cum poate reuși o politică economică a democrației sociale bazată pe valori? La ce teorii poate apela o politică economică bazată pe libertate, justiție și solidaritate? Ce principii stau la baza ei? Și, mai presus de toate: cum pot fi acestea implementate în practică? Manualul „Economie și democrație socială” examinează aceste întrebări. Un rol important îl joacă teoriile economistului britanic John Maynard Keynes. În vremuri de turbulență economică, când mulți caută soluții de moment, este extrem de important de a se asigura de cursul propriei politici (economice).

Petring, Alexander et al.:
Manual 3: Stat social și democrație socială. 2012.
Departamentul pentru Cooperare Internațională,
Friedrich-Ebert-Stiftung
(ISBN 978-3-86498-103-6)
Legătura dintre democrație și statul bunăstării; programele de politică socială ale partidelor politice; critica populistă și provocările reale - acestea sunt temele tratate în manualul „Stat social și democrație socială”. Întrebarea centrală este: ce busolă trebuie să folosească democrația socială în stabilirea politicilor în domeniile fiscalității, asigurării de șomaj, sistemelor de pensii, de sănătate și de educație? Legături fundamentale stabilite atât în bază teoretică, cât și practică, explicate într-un mod clar și precis.

Istoria ideilor politice

Euchner, Walter, Helga Grebing et al.:
Geschichte der sozialen Ideen in Deutschland. Sozialismus. Katholische Soziallehre. Protestantische Sozialethik. 2005.
Acest ghid comprehensiv oferă o privire de ansamblu asupra legăturilor dintre mişcările sociale şi evoluţiile din istoria ideilor, cu focusare pe socialism, doctrinele sociale catolice şi etica socială protestantă
Langewiesche, Dieter:
Liberalismus und Sozialismus. Ausgewählte Beiträge. 2003.
Verlag J. H. W. Dietz Nachf. (ISBN: 978-3-8012-4132-2)
În 17 eseuri, proeminentul istoric Dieter Langewiesche din Tübingen examinează dinamica şi istoria mutual influentă a marilor ideologii sociale ale secolelor 19 şi 20 – liberalismul şi socialismul - în contextul lor cultural, social şi politic.

Fundamente

Meyer, Thomas:
Teoria democraţiei sociale. 2007 [ediţia originală germană: 2005].
Polity Press
Două puteri concurează pentru influenţă în lumea globalizată: democraţia libertariană şi democraţia socială. Thomas Meyer expune aici fundamentele democraţiei sociale care, de rând cu drepturile fundamentale civile şi politice, examinează cu seriozitate şi drepturile sociale şi economice.

Meyer, Thomas, în colaborare cu Nicole Breyer:
Die Zukunft der sozialen Demokratie. 2005.
Politische Akademie der Friedrich-Ebert-Stiftung. (ISBN: 3-89892-315-0)
În această publicaţie, sunt recapitulate cele mai importante constatări ale *„Teoriei democraţiei sociale"* şi *„Praxis der Sozialen Demokratie"*.

Eppler, Erhard:
Eine Partei für das zweite Jahrzehnt: die SPD? 2008.
vorwärts buch Verlag. (ISBN: 978-3-86602-175-4)
Erhard Eppler, un lider de opinie al SPD, a publicat o carte în care vorbeşte explicit despre partidul său, sarcinile şi oportunitățile lui. El oferă o descriere extraordinară a felului în care gândirea fundamentalistă de piață a schimbat Europa şi Germania. Ceea ce rămâne este o societate germană, al cărei sentiment al justiției este grav rănit şi în care decalajul dintre bogați şi săraci a crescut într-o măsură capabilă să dezbine societatea.

Gabriel, Sigmar:
Links neu denken. Politik für die Mehrheit. 2008.
(ISBN: 978-3-492-05212-2)
Sigmar Gabriel prezintă un plan politic ce vine să regândească ceea ce înseamnă a fi pe stânga, pentru a preîntâmpina posibila cădere a acesteia într-o cursă fatală: fie diluându-se până la nerecunoaştere, fie revenind la modelele vechi şi depăşite ale stângii. Potrivit lui Gabriel, majoritățile se câştigă în baza conținutului politic, nu a aritmeticii puterii şi a nesfârşitelor dezbateri de coaliții. De aceea, el cheamă la reîntoarcerea către acea politică, pe care o consideră ca fiind ceva mai mult decât jocurile nesfârşite de putere şi dezbaterile orientate spre personalitate.

Beck, Kurt, and Hubertus Heil (eds):
Soziale Demokratie im 21. Jahrhundert.
Lesebuch zur Programmdebatte der SPD. 2007.
vorwärts buch Verlag. (ISBN: 978-3-86602-525-7)
Editorii acestei cărți s-au antrenat, împreună cu alți autori, în dezbateri pe marginea programului de partid pentru a aborda provocări importante de viitor: Cum şi cu cine putem ajuta să configurăm globalizarea? Încotro se îndreaptă Europa? Cum putem reanima democrația? Cum poate economia noastră să crească şi, în acelaşi timp, să soluționeze problemele sociale şi de mediu? De unde vor veni noi locuri de muncă şi ce poate realiza un stat al bunăstării de tip preventiv? Care este probabilitatea unor schimbări totale în domeniul energiei - de la cele convenționale la cele alternative? Care sunt perspectivele unor alianțe social-democrate astăzi?

Democrația socială pe arena internațională

Meyer, Thomas (ed.):
Praxis der Sozialen Demokratie. 2005.
VS Verlag für Sozialwissenschaften. (ISBN: 978-3-531-15179-3)
Acest volum prezintă studii de țară calitative, realizate recent de către o serie de experţi importanţi, în lumina *Teoriei democrației sociale* a lui Thomas Meyer. Țările de studiu sunt Suedia, Japonia, Germania, Marea Britanie, Olanda şi SUA. Este prezentat şi un indice nou pentru măsurarea democrației sociale.

Krell, Christian:
Sozialdemokratie und Europa. Die Europapolitik von SPD, Labour Party und Parti Socialiste. 2009.
VS Verlag für Sozialwissenschaften. (ISBN: 978-3-531-16498-4)
Cine şi ce determină politica unui partid cu referire la Europa? Pentru a găsi răspunsul la această întrebare, Christian Krell compară politica europeană a trei partide naționale între anii 1979 şi 2002: SPD din Germania, Partidul Laburist din Marea Britanie şi Partidul Socialist Francez. El identifică asemănările, dar şi deosebirile, în special, dintre strategiile de integrare europeană ale celor trei partide.

Merkel, Wolfgang, Christoph Egle, Christian Henkes,Tobias Ostheim and Alexander Petring:
Die Reformfähigkeit der Sozialdemokratie. Herausforderungen und Bilanz der Regierungspolitik in Westeuropa. 2005.
VS Verlag für Sozialwissenschaften. (ISBN: 978-3-531-14750-5)
La sfârşitul anilor '90, partidele social-democrate participau la guvernare în majoritatea țărilor din UE. Cât de reuşit şi-au implementat aceste formațiuni politicile de reforme? Au urmat ele „calea a treia" în mod unitar? În baza studiilor de țară detaliate, au fost analizate şi evaluate politicile social-democrate din Germania, Franța, Marea Britanie, Olanda, Suedia şi Danemarca.

Istoria

Dieter Dowe:
Von der Arbeiter- zur Volkspartei. Programmentwicklung der deutschen Sozialdemokratie seit dem 19. Jahrhundert. Reihe Gesprächskreis Geschichte 2007, Heft 71 (http://library.fes.de/pdf-files/historiker/04803.pdf)
Dieter Dowe descrie istoria social-democraţiei de la Revoluţia din 1848 din punct de vedere atât al programelor, cât şi al practicii, ca parte esenţială a dezbaterii îndelungate şi fără de sfârşit referitoare la un stat şi societate liberă, democratică şi de ordine justă.

Grebing, Helga:
Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung.
Von der Revolution 1848 bis ins 21. Jahrhundert. 2002.
vorwärts Verlag. ISBN: 978-3-86602-288-1
De ani de zile, succesul politic s-a datorat abilităţii partidelor de a inspira încredere în politicile lor de piaţă. Ceea ce lipseşte de mult timp este un model durabil al unei societăţi de viitor, care să depăşească angajarea tradiţională. Deoarece oamenii „trebuie" să fie activi pentru a putea avea un trai decent. Aşadar, cum ar arăta o Germanie post-industrială cu locuri de muncă suficiente pentru toţi? Şi care este sarcina mişcării muncitoreşti şi a partidului său politic în toate acestea?

Miller, Susanne, and Heinrich Potthoff:
Kleine Geschichte der SPD 1848–2002. 2002.
Verlag J. H. W. Dietz Nachf. (ISBN: 978-3-8012-0320-7)
„*Scurta istorie a SPD*" a devenit o lucrare-standard. Vorbeşte despre istoria celui mai vechi partid din Germania de la originile sale până la guvernul lui Gerhard Schröder. O tabelă cronologică oferă cititorului o orientare simplă şi rapidă

Schneider, Michael:
Kleine Geschichte der Gewerkschaften. Ihre Entwicklung in Deutschland von den Anfängen bis heute. 2000.
Verlag J. H. W. Dietz Nachf. (ISBN: 978-3-8012-0294-1)
Michael Schneider prezintă o istorie detailată şi bine documentată a sindicatelor de la originea lor, din perioada industrializării, până la provocările contemporane din epoca globalizării.

20 de termeni cheie:

1. **Mişcarea muncitorească**
(pp. 74–82)
2. **Berlin, Isaiah**
(p. 104)
3. **Socialismul democratic**
(pp. 74–87)
4. **Fraser, Nancy**
(pp. 30–33)
5. **Libertatea**
(p. 11; pp. 13–20; pp. 42–44; p. 86)
6. **Drepturile şi libertăţile civile**
(pp. 104–108)
7. **Justiţia**
(p.11; pp. 21–38; pp. 42–44)
8. **Egalitatea**
(p. 11; pp. 21–31; pp. 36–38; pp. 42–44)
9. **Kant, Immanuel**
(pp. 18–19)
10. **Capitalismul**
(pp. 64–68; pp. 74–85; pp. 91–94)
11. **Conservatorismul**
(pp. 72–73)
12. **Democraţia liberală**
(pp. 95–98; pp. 104–106)
13. **Liberalismul**
(p. 14; pp. 24–27; pp. 69–71; p. 96)
14. **Democraţia libertariană**
(p. 86–87; pp. 95–98; pp. 104–106)
15. **Locke, John**
(pp. 13–17)
16. **Rawls, John**
(pp. 24–29)
17. **Rousseau, Jean-Jacques**
(pp. 16–17)
18. **Solidaritatea**
(p. 11; pp. 39–41; pp. 42–44)
19. **Democraţia socială**
(pp. 8–10; pp. 74–87; pp. 88–108; p. 109)
20. **Teoria democraţiei sociale (Thomas Meyer)**
(pp. 88–108)

APRECIERI ALE SERIEI DE MANUALE

„Manualele despre democrație socială prezintă noțiuni complexe într-o manieră accesibilă şi concisă. Cine, ce, cum şi, mai ales, din ce motiv: o privire generală compactă care, în viața agitată de zi cu zi a politicienilor, valorează cât greutatea sa în aur".

Dianne Köster, secretar general al sindicatelor

„Manualul Fundamentele democrației sociale *este un adevărat tonic. În timpuri în care deosebirile politice sunt tot mai puțin clare, este încurajator să poți reafirma fundamentele unei activități politice. O carte de educație/instruire nu oferă soluții simple. De la cititor se aşteaptă să analizeze critic diferitele aspecte ale democrației sociale atât în teorie, cât şi în practică. Aceasta sporeşte acuitatea opiniilor politice. În pofida materialului bogat prezentat în volumul de față, cititorul nu pierde tabloul general. Structura şi organizarea clară a subiectului permite să răsfoieşti şi să găseşti temele de interes special. În concluzie: orientare clară fără simplificare exagerată".*

Ulrike Witt, Activist PES al grupului de la Göttingen

„Concluzionând, putem spune că autorii au reuşit în acest demers dificil, tratând în mod succint fundamentele teoretice ale democrației sociale sub forma unei manual pentru un grup-țintă foarte eterogen. Manualul „Fundamentele democrației sociale" impresionează în mod deosebit prin felul în care abordează subiectul în vederea aplicațiilor potențiale. Tratează în mod transparent literatura din care se inspiră şi dispune de o bibliografie cuprinzătoare, multe grafice, paşi intermediari clar identificați, comentarii biografice referitoare la gânditori individuali şi, mai ales, chestiuni programatice relevante din punct de vedere practic, care constituie subiect de dispută în dezbaterile curente. Serveşte atât ca îndrumar pentru seminariile ASD, cât şi, independent de acestea, ca un ghid inițial pentru gândirea şi acțiunea politică".

Michael Reschke, University of Kassel

(critică detaliată în „Internationale Politik und Gesellschaft" 2/2009)

„Manualul Economie şi democraţie socială *este de un mare ajutor pentru oamenii care sunt îngrijoraţi de faptul dacă ceea cu ce se confruntă în „viaţa lor economică", la locul lor de muncă sau în calitate de consumator într-adevăr corespunde cu ceea ce se are în vedere în Constituţie prin „stat social"".*

Josef Vogt, vechi membru al SPD, IG-Metall şi AWO

„Pe fundalul evoluţiilor economice dramatice actuale se pune întrebarea unei politici economice şi financiare social-democrate aduse la zi, care să depăşească managementul exclusiv „pe termen scurt" al crizei din sectorul financiar. Este un manual care se citeşte uşor, o antologie pentru politicienii practicieni şi care a depăşit activităţile şi seminariile Academiei pentru Democraţia Socială FES [„Economie şi democraţie socială"], *oferind de o manieră impresionantă - chiar şi celor care nu au cunoştinţe în economie - o privire generală asupra istoriei ideilor şi practicilor politicii economice".*

Ulrich Hörning, Referent im Bundesministerium für Finanzen, Juli 2009

(critică detaliată în „Neue Gesellschaft/Frankfurter Hefte" 7+8/2009)

„Politica socială este dezbătură într-un mod pasional. Nicio altă chestiune, de facto, nu a generat contradicţii atât de puternice dintre filozofiile partidelor politice. [Democraţia socială] Pentru aceste dezbateri te poţi înarma cu Manualul 3: „Statul social şi democraţie socială". Ea pune în discuţie un şir de noţiuni ale justiţiei. Arată cine şi ce fel de stat al bunăstării doreşte şi explică ce putem învăţa de la statele bunăstării scandinave. În proces, devine clar că orice discuţie cu privire la politica socială este şi o discuţie despre distribuţie. Munca, pensiile, sistemul de sănătate şi educaţional/de instruire trebuie să fie organizate în mod echitabil şi astăzi, mai mult ca oricând, trebuie să fie finanţate pe baze solidariste. Manualul 3 abordează, de asemenea, aceste probleme de o manieră serioasă şi inteligibilă".

Sascha Vogt, vice-preşedinte federal, Juso

DESPRE AUTORI

Julia Bläsius (*1981) este coordonatoare în cadrul Departamentului pentru Dialog Internaţional al Friedrich-Ebert-Stiftung. A făcut studii lingvistice, economice şi culturale la Universitatea din Passau. Are un masterat în economie politică europeană la London School of Economics

Frederike Boll (*1983) este student la universitatea de la Münster (Westfälischen Wilhelms-Universität Münster) şi studiază ştiinţe politice, comunicare şi psihologie.

Jochen Dahm (*1981) este coordonatorul Academiei Politice a Friedrich-Ebert-Stiftung. A studiat ştiinţe politice, comunicare şi drept public la Münster şi Málaga

Dr. Christoph Egle (*1974) este asistent de cercetare la Universitatea din München (Ludwig-Maximilians-Universität München). A studiat ştiinţe politice, sociologie şi filozofie, şi a susţinut teza de doctorat pe tema reformelor economice şi social-politice din Germania şi Franţa. Din 2001 şi până în 2004 a fost implicat într-un proiect de cercetare la Universitatea din Heidelberg (Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg), care compara politicile de reforme social-democrate din ţările Europei de Vest.

Tobias Gombert (*1975) organizează seminarii pentru consiliile de întreprinderi. El este, de asemenea, trainer în cadrul seminariilor şi atelierelor de comunicare şi teorie. Din 2003 şi până în 2005 a fost vicepreşedinte al Tinerilor Socialişti din SPD (Juso) şi membru al executivului naţional din 2005 şi până în 2007. Din 2007, activează în calitate de trainer la Academia pentru Democraţia socială. În această perioadă el a participat la crearea Academiei tinerilor socialişti. În activitatea sa academică s-a axat pe Jean-Jacques Rousseau, teoria marxistă şi filozofia moralistă.

Dr. Erik Gurgsdies (*1944) a fost şeful oficiului regional al Friedrich-Ebert-Stiftung de la Mecklenburg-Vorpommern în perioada 1993-2009. A studiat economia şi sociologia înainte de a deveni lector de economie la instituţiile de educaţie a adulţilor (Heimvolkshochschule) de la Bergneustadt şi Ahrensburg, preum şi la Universitatea Economică și Politică de la Hamburg.

Marc Herter (*1974) este preşedintele fracţiunii SPD a Consiliului Municipal de la Hamm (Westphalia). El studiază dreptul la Universitatea din Münster (Westfälischen Wilhelms-Universität Münster). Din 2002 e membru al Executivului Regional NRW-SPD, iar din 2006 este şi membru al consiliului de supraveghere regional al partidului.

Dr. Christian Krell (*1977) este membru al Friedrich-Ebert-Stiftung, responsabil de Academia pentru Democraţia Socială. A studiat ştiinţe politice, istorie, economie şi sociologie la Universitatea din Siegen şi la University of York. În 2007, a obţinut doctoratul în ştiinţe politice pe tema politica europeană a SPD, a Partidului Laburist şi a Partidului Socialist Francez.

Dr. Eun-Jeung Lee (*1963) este şef al Korean Studies la Free University, Berlin, din 2008. Ea a studiat la Ehwa University din Seoul şi la Georg-August University Göttingen, unde şi-a luat doctoratul. În 2001, ea a obţinut gradul de doctor habilitat la Martin Luther University Halle-Wittenberg şi a predat în calitate de profesor asistent. A obţinut o bursă de studii de la Alexander von Humboldt Stiftung şi a fost bursier al Fundaţiei Japoneze şi bursier cu titlu academic la Chuo University din Tokyo. În prezent este lector în Germany şi Korea.

Matthias Neis (*1976) a studiat germana, ştiinţe politice şi comunicare la University of Münster (Westfälischen Wilhelms-Universität Münster). Din 2004 până în 2006 a fost asistent de cercetare la Institutul de Cercetare „Arbeit – Bildung –Patizipation" din Recklinghausen. Până în 2006, a fost asistent de cercetare la Friedrich-Schiller University Jena în cadrul proiectului HBS „Sponsorizarea academică în calitate de factor economic".

Christina Rentzsch (*1982) studiază comunicarea, ştiinţele politice şi psihologia la University of Münster (Westfälischen Wilhelms-Universität Münster). Înainte de aceasta, a absolvit un training în publicitate la Köln.

Martin Timpe (*1978) este director executiv federal al grupurilor universitare Young Socialist (Juso), iar din 2007 este lider de seminar la Academia Social-Democrată. A studiat ştiinţele politice la Institutul Otto-Suhr al Free University Berlin.

Politica are nevoie de o orientare clară: Doar cei care îşi pot stabili clar ţintele vor fi în stare să le atingă şi îi vor putea inspira şi pe alţii. În această ordine de idei, în manualul „Fundamentele democraţiei sociale" este examinată semnificaţia democraţiei sociale în secolul XXI. Care sunt valorile ce stau la baza ei? Care sunt scopurile ei? Cum poate fi ea transpusă în practică?

Temele din acest manual se orientează spre seminarele Academiei pentru Democraţia Socială. Academia pentru Democraţia Socială a fost creată de Friedrich-Ebert-Stiftung pentru a oferi cursuri oamenilor implicaţi în politică şi celor interesaţi de ea.

„Manualul Fundamentele democraţiei sociale *este un adevărat tonic.*
În timpuri în care deosebirile politice sunt tot mai puţin clare,
este încurajator să poţi reafirma fundamentele unei activităţi politice".
Ulrike Witt, activist PES al grupului de la Göttingen

„Serveşte atât ca îndrumar pentru seminarele ADS,
cât şi, independent de acestea,
ca un ghid iniţial pentru gândirea şi acţiunea politică".
Michael Reschke, University of Kassel

ISBN 978-9975-79-800-6
ISBN 978-9975-79-802-0